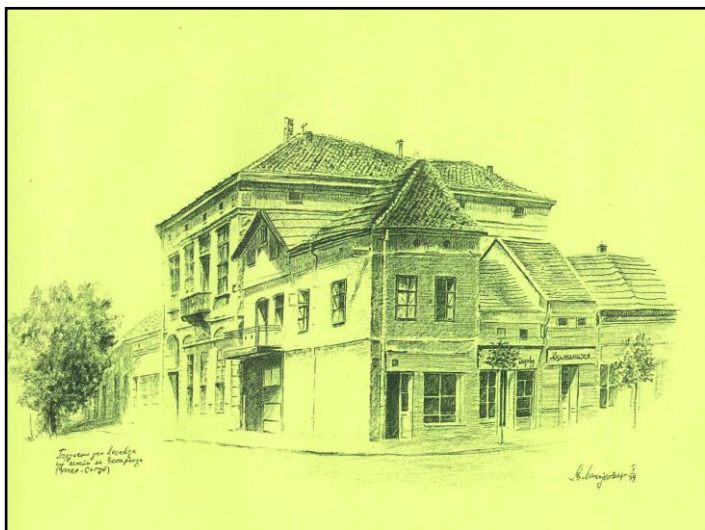

Данило Б. КОЦИЋ

НЕВРЕМЕ

&

ПРИЧЕ ИЗ ЗАВИЧАЈА

ГЛАСНИК - МЕДИЈА ЦЕНТАР 016
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“ -
ВЛАСОТИНЦЕ
2024.

Данило Б. Коцић

НЕВРЕМЕ

&

ПРИЧЕ ИЗ ЗАВИЧАЈА

ГЛАСНИК - МЕДИЈА ЦЕНТАР 016
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“ -
ВЛАСОТИНЦЕ
2024.

*Збирка прича „Невреме“
посвећена родном крају и пријатељима*

ПИСМО КАО ОПОМЕНА

(Уместо увода)

*Живот је превише важан,
да би био схваћен преозбиљно.
(ирска изрека)*

Огласих се, јер сам себи изгледао некако затурен, несређен, као и моји рукописи. Напуштен и запуштен у самовању, али занет над својим инатом и започетом, а недовршеном књигом изабраних прича. Чини ми се као да сам намерно загубио своје сећање, у присојини, надамак села, а опет далеко у брдима где смо повремено самовали.

Започех списе, можда, с краја и заврших сенком која ће неминовно нестати када се најмање будем надао! Старински, када бих добро мислио, најбоље би било да ћутим; ако бих говорио језиком којим се казује све, онда не бих морао да допричам ниједну нову реч!

Свака мисао, можда и она неизговорена или саката, скрива се овде да разоткрије тајну моје тишине, али одговори каткад касне, јер се повремено побољевало и заборављало оно што је морало да се чува као неизговорена тишина.

Било је дана када се мржња толико раскомотила да јој се није могао наслутити ни почетак, ни замислити крај! Неверке су често побеђивале, али се нисам предавао, као ни јунаци мојих истинитих прича; сељаци мога родног села коме овде наденух име Забрђе!

Најрадије сам желео да заборавим све те завадице, али није се могло! Таква су била времена. Туга је побеђивала радост; обезласило се, сем на нашем сталном станишту, на улазу у село, где су тиховали наши стари и у том говорењу тешили нас да лакше преболимо све наметнуте терете!

Није вредело то моје повремено умовање да допричам сва дешавања и дохватих се да пишем завичајне приче. Када некоме желимо срећу, тако се мени чинило, смештао сам његова казивања у добар оквир; ако сам наумио да некога заборавим, ни име му нисам спомињао. То се, мислим, види издалека, док се говорење још не буде одмотавало и приближавало крају!

У неким причама затурили су се и моји кораци. Само су се у назнакама могле да читају мисли. Забрђански сељаци су ме научили да не би требало да памтим сва дешавања, поготово не сва казивања; није згодно да се другде она тумаче како је њима воља, јер би, веле, била, можда и „*најтврђа оптужница*“.

Умишљени људи знали су да говоре само када речима дође време, јер није свако доба за

казивање. Због тога се и моје приче могу читати као да су их писали људи без гласа! Њихови часовници редовно су каснили, а моје речи повремено су биле заоденуте сенкама туге. Осећао сам да су ме те нејаке речи нагониле да им нађем замену, али често – јер сам био нејак, а и времена су била чудновата – нисам проналазио моћ правог говорења! Гласови су, све више сам схватао у забрђанској тишини, имале своје забране, скривалице, магленице, (не)разговорне тајне, свој санак и своје болештине којима није било лека!

Од онога дана када сам то разазнавао, када сам срицао прва слова, умишљао сам да могу да пронађем праве речи за затурене слике мога забрђанског оквира. Неке сам и пронашао и сместио у моје прозне, али и песничке строфе. Биле су то добре, смишљене, умивене речи, али је, све више сам убеђен, међу њима и оних које нису скројене по мери свога времена! Некако су зазасите, нејасне, старе и онемоћале и зато су мало или нимало говориле!

У ладицама моје радне собе, на папирићима, обичном оловком, дуго, годинама, можда кроз све моје младалачке дане, исписивао сам поруке нових речи, допадљиво мењао значења, јер ми се привиђало да се иза тих речи могу да пронађу нове, боље слике, које би јасније одсикавале моју уметничку намеру. Никада их нисам читао редом, онако како сам их записивао, јер ми се чинило да ћу мењајући редослед, моћи да дођем до правог родогласја мога писања.

Написао сам одломке живота када се више за године не мари; у поодмаклом добу мога трајања. Тада, када је време почео полако да се

тањи и када ми чинило да нико у искрену реч и причу не верује!

Да не бих бадависао, улудо проћердао преостале дане, читаћу у одломцима подсетник са пожутелих страница мога дневника који сада самује у тишини моје самице.

СТРАНИЦЕ ДЕТИЊСТВА

Било је дана када се мржња толико раскомотила да јој се није могао наслутити ни почетак, ни замислити крај! Неверке су често побеђивале, али се нисам предавао, као ни јунаци мојих истинитих прича; сељаци мога родног села коме овде наденух име Забрђе!

Сумрак, у туђини, 19... Мајко!

Не знам како да започнем ово писмо! Далеко сам а место ми је крај вас.

Живот се поиграва са мном као да сам на неком лаком броду коме је суђено да заврши у дубини неког леденог мора.

Разумећеш ме, мајко, сиротице моја, а опет се нечега бојим!

Када и она умре, неће бити више ни мене!

Знам да ти није лако док читаш ово писмо, али морао сам да ти кажем бар део моје туге. Ти си, мајко, једина жена која ће ме схватити. Све

остале, ма колико биле добре, не могу да разумеју дубину мога бола, ни страх пред непознатим данима који ће доћи.

Остала су нова јутра, и нова нада. Кунем се богом да свакога дана размишљам о теби и о свима вама који ме жељно чекате да се вратим.

Хтео би да вам кажем како је и то моја највећа жеља, али ми је преостало неко далеко чекање.

Нисам ни сам свестан шта се све догађа око мене и оних који ме окружују.

Видим, једино то видим, несрећа је свугде око нас.

И много непроспаваних ноћи.

У ћутању најчешће говоримо шта све осећамо у души.

Као да бисмо говорењем прекрили све наше приче и као да бисмо тако казнили и себе и друге.

Проклето је ово време, а када смо били деца, сањали смо да ће доћи доба одраслих, озбиљних, храбрих људи.

Сада се све распршило као лоше римована песма.

Велика превара живота је свуда око мене, мајко!

Немој да будеш тужна, храбри и себе и друге, надај се, као што се и ја надам, да ћемо заједно проживети макар неколико срећних година.

Најважније је, мајко, да можеш да читаш ово писмо, и будућа која ти будем слао из овог далеког, теби непознатог, страног света.

То је знак да смо, ипак, заједно, да си добро и да ће добри Бог имати довољно времена да погледа и нас.

Знаш, то је моја грешка, нека заблуда живота, и моја велика туга: у Бога нисам превише веровао! Можда сам и зато кажњен.

Али, мајко моја, када видим колико има несрећника, дође ми да занемим од туге и неког тупог, неизлечивог бола.

Волим те, писаћу ти ускоро!

Твој тужни син Коста.

%

Сумрак, у туђини, 19...

Оче!

Писао сам мајци.

Можда ниси ни дознао; дешавало се да писмо не стигне до ње, а ако је и пристигло, можда није имала храбрости да ти доприче његове поруке.

Плашила се, јадница, да ћеш бити тужан.

Знам колико си рањен и колико патиш због нас!

Ни мени није лако, али док ти пишем осећам да сам велика кукавица.

Не могу да сакријем бол, тугу, јад, неки унутрашњи бес; не могу да будем као неки други војници којима је такође тешко, али у њиховим очима, бар данас, не видим тугу.

Не знам шта се све догађа око мене, али ништа није тако тужно од сазнања да је неизвесност свакодневна пратиља.

Нисам толико млад, али ни престар да улудо нестанем.

Зар је потребно да због једне непромишљености других, сви ви будете несрећни?

Не, не, не, то се не сме догодити.

Али, драги оче, ти и сам знаш шта је рат и шта се свима вама догађало.

Из оних далеких прича, твојих и твога оца, мога деде, дознао сам шта је велика превара, шта су мали људи и шта су лажни идеали.

Дознао сам да вреди живети за своје снове, за дане који још нису просањани и за време које ће, можда, донети, топлину која је свима вама недостајала.

Знај, драги оче, никада те нећу изневерити, али много тога у животу не зависи само од мене.

Сећам се, казивао си ми, да су наши животи само једна мала, невидљива бројка у бележницама свемоћних људи.

Довољно је да се они присете неког свог пораза и ето трагедије.

Али, драги оче, није све ни у њиховој глави; много тога зависи и од мене.

Веруј ми на реч, ако тога не буде било, међу нама је све свршено!

Нека и тебе, као и моју добру мајку, чува нада.

Знам да вам друго не могу подарити.

Немоћан сам на овом брисаном простору; не могу довољно да видим ни себе, ни друге, ни да сагледам своје трајање.

Само се надам да се и ви надате ономе што је моја нада.

До скорог сусрета!

%

У туђини, зима, 19... Драга бако!

Када будеш добила ово моје писмо, нећеш ни знати да сам ти се јавио.

Можда ће само поштар открити ко ти пише, а ако се то буде десило, држаћеш га у наручју, као што си мене и браћу чувала док смо седели крај огњишта старе куће и док си нам казивала невероватне приче о људима и њиховим чудним судбинама.

Замолићеш некога, надам се, бако, да ти прочита ово писмо.

Оно је кратко. Довољно је да дознаш да бринем о теби, да мислим на твоје здравље и твоје протекле године.

Знам да те мучи реума, да имаш проблема са ходом, да ти помаже онај стари штап и верни псић „Мики”.

Без њега, без штапа и „Микија”, никуда не иди.

Ако ти се, не дао Бог, нешто буде догодило, они ће ти бити први спаситељи; јавиће где се налазиш и шта други треба да чине за тебе и наше добро.

Усамљеност је твоје сневање!

У тишини си, бакице, протеклих година налазила свој мир.

Док си сама, смишљала си све што ниси могла.

Твоје поруке за мене су биле јаче од сваке љубави.

Неписмена стара бако, драга стара мајко, иако никада ниси знала слова, ти си разговетније разумела живот него многи учени људи из нашег забитог села.

Не бих дужио, бар за сада, јавићу ти се када пристигну прве љубичице.

Доносила си их нама, деци, сваке године, и дуго, дуго говорила о доласку новог лета, а ми смо те нетремице, готово да се могло да чује

лупање наших срца, слушали и сањали о неком новом добу и неком новом ветру који ће опоменути све неваљалце и натерати друге људе да и нас из Забрђа поштују као сав остали свет.

Поздрави све.

И буди ми здрава!

Љуби те и воли твој унук Коста!

%

У далеком свету, крај зиме 19...

Брате!

Ништа није тако тужно него сазнање да се нисмо годинама видели.

А када се то и дешавало, пролазили смо један крај другог као да смо ограђени светови.

Шта је то пореметило наше садашње трајање.

Зар не можемо, као некада, док смо били деца, поново да стиснемо руке један другоме и да кажемо: „Ми смо браћа, нама нико ниште нажао не може учинити!”

Сећаш ли се онога дана када сам те усред села спасао да те не уједе бесан пас?

Сутрадан, ти си био мој спаситељ!

Савладао си преплашеног бика!

Живот се тако поиграо у два дана нашег детињства.

Тада смо се зарекли, сећаш се, да нас нико и ништа не може раставити!

Овај проклети рат је донео тугу.

Ти си у Америци, ја на Косову и Метохији.

Браним наше снове.

Хоћу да нас памте, можда не толико по јунаштву, али да нас памте као људе који су били спремни да се жртвују за добро своје отаџбине.

Сигурно до вас и не доприру приче о рањенима и убијенима, о прогнанима, о људима који су преко ноћи изгубили сваку наду.

Можда се повремено чује да се нешто лоше догађа у нашем завичају. Верујем да ниси информисан.

Јер да је супротно, дошао би у родни крај, оставио нови завичај и помогао да преболимо нове ране.

Не знам, да ли да се љутим на себе, или друге.

Немам храбости да ти кажем истину, али не могу да сакријем своје сузе.

Нико их не види, а оне су ту, у моме срцу.

Плачем што више нисмо она браћа, него неки други непознати људи.

Као да нас није родила иста мајка и одгајали исти родитељи, као да нисмо јурили по истим брдима и ишли да се купамо у истој реци?

Све је обавијено сивилом и страхом да ће можда доћи још горе време и да се никада нећемо видети.

То би ме до краја убило.

Да се макар још једном насамо испричамо, да се загрлимо као браћа, да се опростимо као људи и да тек тада одемо у наше раздвојене светове. То је моја жеља.

Верујем да ћеш ми одговорити, да ћеш ме разумети и да ћемо се ускоро, макар после рата, видети.

Поздравља те твој старији брат Коста!

%

Непознато доба и година!

Драги пријатељу!

Баш када је свом силином гром преполовио храстово дрво изнад наше школе и док су први петлови најављивали свануће, зачуло се ударање по упрљаним окнима Петровићеве куће.

- Станоје, отварај да не провалим врата!

Милица, Станојева жена, нагло пробуђена виком, није знала шта прво да мисли. Син Јован отишао на фронт, вести нема, па јој паде на памет да се нешто рђаво, врло лоше догодило.

- Отварајте, само да се разјаснимо!

Погурну млитаво тело свога мужа Станоја, али се оно не помери. Покуша да га дозове као кад се надвикују девојке у селу, али ни то не помаже. Унезверена, као звер коју су ненадано ухватили, па се нашла у клопци, Милица поче да запомаже и дозива Бога.

-Ако те има, јави се и помагај!

Лупњава на улазним тешким вратима старе куће се појачавала. Гласови нису пристизали, па је то Милицу још више плашило.

- Шта ти је, луда жено, одједном закашља Станоје, као да се и сам чудио тој ненаданој најави доласка неког непознатог људског створа.

Милица је била занемела, ваљда због мисли које су некуда одлетеле, па никакве гласове у том часу није ни чула.

- Збори непознати створе! – прогрме Станоје.

Нико се не одазва, само се лупњава појачавала, па се укућанима учини као да неко жели да их и тиме још више поплаши и натера на самоуништење.

- Узми пушку! – закашља унезверено Милица.

- Додај! – одговори сањиво Станоје.

Још се нису ни обукли, тешка врата се нагло отворише као да је гром ударио у њих. Станоје полуобучен, са пушком у руци, спреман да пуца, дохвати се прага спаваће собе, која је гледала на дневну, ону велику, у коју упаде непозната људска сенка.

- Нећу убити, само да се разјаснимо! - каза тај запуштени људски глас, а видело се да је спреман на сваку врсту изазова.

- Нису то чиста посла када се мученички отварају врата! - узаврелим гласом одговори домаћин.

- Сама се отворише, ваљда гром удари у њих! - самоуверено и победнички дода непознати.

У оном бунилу, у избору између предаје и очувања части фамилије, Станоје поново запрети да ће пуцати у непознато људско месо.

- Не удаљиш ли се из куће, црн барјак ће бити на твом дому, човече!

То, међутим, не уплаши незнанца. Крену корак - два напред, па се затетура, као да се и сам уплаши своје невидљиве сенке. Милица је дрхтала као да је испитују на отвореној спрудини усред зимског поста, приби се уз мужа и једва изусти: „Ко си и шта те натера да дођеш у ово недоба?“

- Нека твој муж остави пушку па ћемо се разјаснити као да говоримо пред богом? - одсечно рече непознати.

То као да поколеба Станоја, затражи од незнанца да испружи руке као да дозива стадо оваца.

- Прво реци ко си, људино!

Изговори Станоје ту последњу реч заповеднички и још чвршће ухвати пушку која се припрема да изврши задатак.

- Петар, Станоје!

- Који Петар?

- Ниси ли из Црне Баре? - упита као да прети Милица.

- Јес! – умирујући прозбори Петар.

- Не знам ниједног Петра из Црне Баре, чудни човече! - загрме Станоје.

- Ја га знам, Станоје. Нека седне!

Као да су сви одједном скинули по препун цак кукуруза. Станоје даде пушку Милици, она је стави негде на страну и крену да упали лампу. Домаћин натрже чакшире, протрља очи и даде знак Петру да седне у угао те простране, лоше осветљене собе.

- Не седам, хоћу овако да ти објасним зашто сам дошао!

- У домаћинској кући се не дивани стојећи! – каза Станоје.

- Нећу, богме, сести док ти не истоварим своју муку, макар овако преко реда! – прозбори Петар зубатим гласом.

- Збори, Петре! Збори!!!

Милица се негде загубила, па се појави као керуша које није било недељу дана, потом неста и опет пристиже. Носила је сира, домаће ракије и неколико комада погаче.

Над Забрђем је тога дана урањала непогода.

Подукли поток је запретио, а забрђанска река је полако пристизала са рупских брда.

Све је било у знаку људског нестајања.

САВЕТ СТАРОГ УЧИТЕЉА

Учитељ Душан Тошић никада није давао лоше савете. Говорио је о лепоти учења, молио да шаљу дацу у школу, да их описмене, а да она најбоља оду у Београд.

Тешка је сељачка погача! – казивао је на сеоским прелима која је волео да обилази.

Ко ће нам обрађивати њиве када нам се деца описмене? – одговарали су наодрешено сељаци.

- Има лека за сваку бољку! – додавао би учитељ Тошић гласом пуним неке далеке туге, али и самопоуздања.

Петровићи су послушали тај савет иако ни сами нису били убеђени да ће од тога бити неке вајде.

Зарекли се да им деца више не буду виноградаре, па макар поскапавали да у

сиротињским годинама обезбеде паре за школовање.

Једном се чак и посвађаше јер нису могли једно друго да убеди како да сељачком беспарицом школују децу.

- Па, позајмићемо као и сви сиротани, а онда ћемо враћати! – говорила би љутито Милица.

- Лако је то рећи, али кад се враћа узето не могу ни да спавам! – уверавао је Станоје, али је и сам себе убеђивао да ће урадити оно што се чинило немогућим!

Јован, њихов син, није ни слутио шта му родитељи спремају.

Каква ће судбина задесити Станоја и Милену, ни сами нису знали. Било је најважније да се преломи одлазак сина.

Талентом и радиношћу, Јован је показивао да ће бити прави сликар, али су родитељи желели да постане нешто друго.

Шта, била је велика тајна.

Једино је било важно да задиви сељаке када се врати из великог града!

Ма колико сељани повремено били љути на свога учитеља, јер нису увек разумели његов далеки зов, гледали су га занесено, чудно, као да су нагло опијени.

Његове јаке трепавице деловале су сугестивно, а глас као да је долазио из дубине неке провалије, уверавао је сељаке, јаче од било које људске клетве, да у тим казивањима могу да пронађу једини пут који ће њиховој деци омогућити лагодније сутрашње дане.

- Верујемо учо теби, али ти мораш да верујеш нама! – казивали су сељаци.

- Наши неспоразуми нису за дуга говорења!

Довољно је да се окренете око себе и пресудите! – самоуверено би настављао учитељ.

Иако су сељаци покушавали да одгонетну његову упорност, нису могли.

Једноставно, сељачка душа и учитељево срце били су по много чему два различита света.

Начитан, млад, упоран, дошао је у њихово село да учи децу и да - како је волео да казује - и сам учи! Колико се може и мора! Ово баш мора није волео да говори, али му се једном и то омакло.

- Мора да се учи као што мора да се сања! – каза учитељ кроз загонетни смешак.

Сељаци поново нису разумели свога учитеља.

За њих су приче о сновима биле заморније од нарамака тешке буковине коју су носили из забрана.

Мучило их је да уопште о томе и зборе.

Снови су их прогањали, али су од њих бежали, јер су и сами веровали да су грешни кад тако често сањају како их неке војске јуре и како нису у стању да побегну даље од висоравни која је раздвајала њихово од суседног села.

Петровићи, истина, нису били изузетак, али су међу првима схватили да је њихова судбина у учитељевим рукама.

- Нека буде како кажеш! – рече Станоје Петровић дан после Петровдана, сеоске славе, болећивим, промуклим гласом, гласом поразног, изнемоглог човека.

Пољуби учитеља и тада се зарече да ће њихов син Јован сигурно изучити неку „велику школу.“

- Где да га шаљемо, шта да изучи, учитељу? – упиташе готово у исти глас Милица и Станоје.

То ни сам учитељ није хтео да каже. Ни он није био сигуран да ће погодити прави циљ. Само се некако загонетно смешкао и готово нечујно казивао да се школа мора учити, а остало, остало је већ неки непознати пут који се преваљује ако се има довољно упорности.

Те слике су се често понављале, али је Станоје све више био убеђен да ће му син заиста изучити школу.

Чак и када је поболео, дао је аманет да се мора поступити по учитељевој жељи, која је постала и његова најтврђа клетва.

-Нека Јован иде у Београд!

Жена Милица није могла да поверује у оно што је чула.

И сама је исприкрајка маштала како би то волела, али није смела да изговори ту реч.

Бојала се да ће поремети вековни закон сељачког трајања који је важио за забрђанска брда.

Од радости није знала шта да ради. Није могла да седне крај узглавља свог болесног мужа, али није могла ни сузу да сакрије.

Навиривале су таквом силином као да се догодила голема мука.

И Станоју је било неугодно. Можда није било zgodно да сада говори о томе.

Његова болест није била тако опасна, али се никада не зна шта доноси ново јутро.

Сада су се, ето, због његове немарности, сустигле две судбине.

И због једне и друге, Милица је плакала.

Бојала се да се не деси најгоре, јер ако би, не дао Бог, Станоје умро, ни сама не зна како би могла да пошаље Јована у Београд.

- Молим те, Боже, не остављај ме саму! – данима је кроз сузе говорила Милица, скривена од других, скрајнута у своју сенку.

Молила се, поново скривена од свих; молила се и говорила како би било боље да болести дођу по њу, како не би био грех да она умре, а да њен Станоје остане, јер је глава породице, па ће заштитити децу и некако ће их извести на пут.

Десило се чудо, право чудо!

Као да је неки ветар одједном однео болест, Станоје се нагло придигао и одмах наредио Милици да му спреми мало хране, а он ће отићи до винограда.

Тамо ће се задржати до поднева, па ће за ручак доћи.

Ако и закасни, да нико не брине, могу да ручају сами.

Милица се обрадова што је њена молба услишена, али се бојала да се Станоју штогод лоше не деси, па га замоли да и она крене с њим.

- Па зар ти изгледам као подерани чаршав!

Када је чула Станојеве речи, Милицу обузе топлина, али се осети и пораженом; умало што није пала крај кревета лепо уређене гостињске собе!

%

Никоме се није чинило да време у Забрђу тако криомице лети као Јовану Петровићу када је оне године требало да се искраде из тог мионог колорита и да, можда, сва будућа надања проживи далеко од очеве куће.

Дан пре поласка за Београд био је мучан, спаран, летњи, врелина је толико пекала да је морао да оде до реке, али се прибојавао да се прикључи осталим жагорима који су се чули километар од обале.

Ломио је себе у себи и изван себе, тражио је неку унутрашњу подршку и оправдање за своје будуће поступке, али није успео да је нађе.

Знао је да мора већ сутрадан да крене из завичаја, али га је истовремено мучила помисао да је издајник неке дуге, давно прибележене традиције.

Криомице се примакао реци, сео на старо место и само благим климањем главом ставио до знања да је ту. Осети се победником, јер нико није ни приметио да је пристигао и то га у истом трену увери да ни одлазак из села не мора да схвати као неко издајство. У том магновању осети додир нечије руке; као да се на његово раме спустила непозната сенка. Нагло се трже, а онда застаде у окрету, јер није хтео ниједним гестом да ода своју унутрашњу узнемиреност.

Рука његовог комшије Јовице је разоткривала да му је пријатељ и да га цени. Одједном се Јован преобрази и помирљиво, а затим довољно одлучно, каза: „Спарина, Јовице... Па... лето је...”

- Чуо сам да нас напушташ, Јоване? – директно, непријатним гласом, прозбори придошлица.

У том тренутку, Јован је намеравао да нешто изустити, можда да опсује, али се некако суздржа; не зна ни сам како му је то пошло за руком.

Одмахну као да се предаје, па у знак неког оправдања, који се могао схватити и као признање кривице, каза: „Тако је морало да се деси!”

Њих двојца тог летњег поподнева нису прозборили ниједну реч. Јован је ушао у реку, Јовица се негде загубио, али је у ваздуху лебдело неко проклетство, неки чудан мирис, који је до касно у ноћ нагонио Јована да размишља где је направио грешку и како ће моћи да се оправда што напушта завичај.

- Па, побогу људи, не идем далеко. У Београд! – бунцао је сам себи у браду, док се будио често, сав у зноју!

Изговарао би затим Јован те речи тихо, толико тихо да није успевао ни самог себе да разуме и да схвати њихов прави смисао.

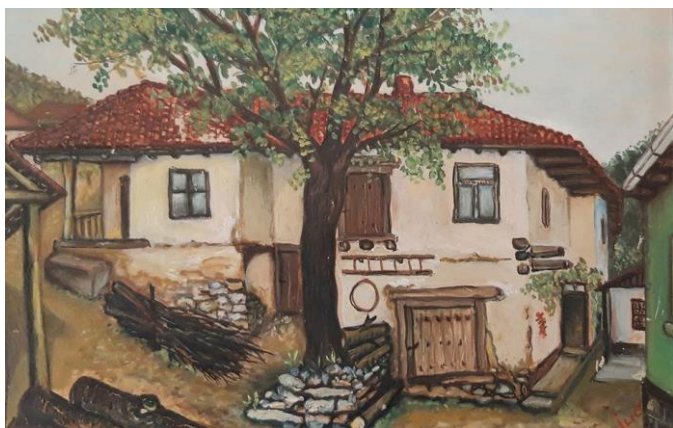
Онда би додавао нове поруке и закључи да се само брани од неке намани, која му је ту у видокругу, а да и сам зна да све што говори може бити схаћено двоструко – и као његова одбрана, али и као тврда оптужница!

- Београд! Б е о г р а д!

Изговори неколико пута Јован ту реч као да жели да у њој пронађе најважније тајне које су скривене и као да би истовремено почео да разоткрива ново време и нове људе које ће неминовно срести и у неком непознатом кошмару налазити смисао свога новог трајања.

За њега, а још више за његове пријатеље из Забрђа, Београд је био град са слике једне разгледнице коју му је послала нека даља рођака.

Јасно се распознају контуре Калемегдана, а све остало је била – тајна! Ни о Калемегдану нису ништа знали. Једино су чули да постоји. Све остало је била велика загонетка!

СЕОСКИ ДОМ

Пред крај оног лета када сам завршио четврти разред, моји родитељи су почели да граде кућу. Ницала је на старим темељима дома који је био памтилиште и мога деде по деди, и ко зна кога не. Толико је била стара да су је поредили са најстаријим храстом у селу. Зачудо, нисам се плашио те старине иако је каткад, поготово кад пристигне невреме (а то се у планинској забити често догађало), деловала самуверено труло; зидови су били накриво посађени, а звук громава спуштао се низ оцак и право силазио у центар велике, дневне собе.

Ту смо, обично, дочекивали сванућа, јер су у суседним собама, које су биле уредне, углавном, спавали одрасли или гости, који су тих година тако често и тако ненадано пристизали пре сваке славе (а њих је у селу било много), чак и превише за време у коме није било пожељно сакупљати госте, поготово не из суседних села.

Осетио сам у грлу неку горчину, јад, неки далеки бес када су почели да руше кућу. Као да

је нестанком те грађевине полако одлазило и моје најраније детињство. Хтео сам да упамтим све те слике, сваки мајсторски покрет, да видим где склањају и најмањи део порушеног дома. Укратко, хтео сам да будем мали-велики сведок нестанка једног и још већи сведок рађања новог дома. И сада се сећам сваког покрета, готово сваког шума, могло би се казати и најтананијих речи. Бака је доносила ракију, деда је наздрављао, отац је „командовао“!!!

Када је почело то велико спремање, мајка се негде „загубила“. Одједном сам видео како пристиже из другог дела пространог дворишта и марамом брише сузе. Тај покрет је открио сву њену тугу; као да се и она бојала што нестаје зграда у којој је проживела прве године брака са мојим оцем и што ће сада морати да се прилагођава новим условима живота и рада.

Неко од мајстора – а било их је десетак – у намери да буде што приснији с мојим родитељима, са кровна старе куће, заподену песму „Шано, душо!“ Не знам како – иако ми се чини да сам све добро попамтио – створише се комшије, започе песма, па неко и заведе коло, а мој отац тада нареди оним мајсторима на крову како би било добро да што пре поруше кућу, јер се већ заоблачило и може да падне киша.

Мајстори га послушаше, песма престаде и до ручка старе куће више није било! Песму „Шано, душо...“ попамтио сам за цео живот, па и сада, када се сетим, као кроз далеку измаглицу, суморних дана прошлости (а било је и прелепих, о којима ћу, можда, тек писати), увек ми је извирила у први план; та песма и та слика у којој

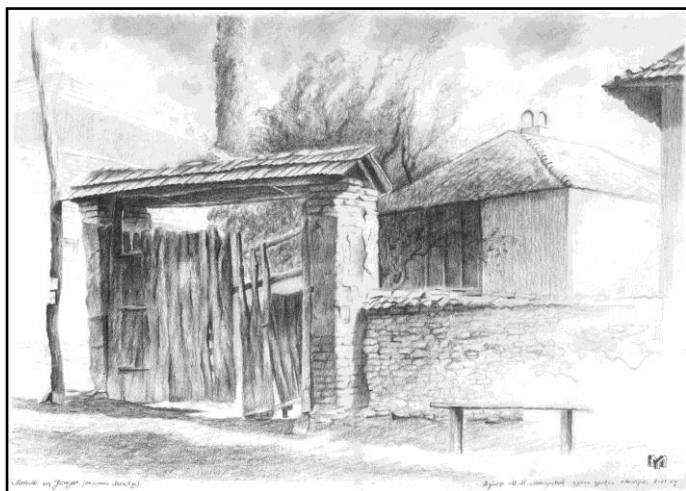
је морало да буде истовремено и радости и суза, и далеког непробола.

Истовремено са рушењем те куће, започело је и моје право одрастање. Пре тога, дани су ми промицали у некој измаглици; од тога дана све је било видљивије, али и болније, јер када дете дозна да може у истом трену да попамти све, и тугу и радост, онда постаје довољно одрасло да о људима – и добрим и лошим – мисли на свој начин.

Тада ми се чинило да је то добро, али сам доцније сазнао да је, у ствари, моје рано одрастање истовремено било и назнака мог лаганог нестајања, јер сам све боје овога живота довољно јасно распознавао и био убеђен да сви људи, ма колико били добри и једнаки, нису увек пред другима показивали ту слику; дознавао сам, у ствари, да се каткад иза сјајних, ведрих очију, крије – непогода!

Сазнавање да постоји људска доброта, али и превртљивост, била је сигуран знак да више нисам дете, него човек који је, попут других, спреман и на сваку врсту људске похлепности, а то значи и на сваку врсту људске преваре!

Мучило ме је то, па сам био спреман да се поново вратим у најраније детињство - у томе сам повремено успевао - када сам лепо спавао поред реке и крај баште, за време ферија, док сам истовремено мислио како је било много боље да нисам свестан прошлости и садашњости и још мање сенке свога будућег трајања.

ПИСМО И НАДА

Завичај, лето, 19... Пријатељу! Да није ових заморних дана и моје жеље да напишем нешто што ће људи волети да читају, могао бих да спакујем кофере и мирно одем на починак.

Заувек!

Ево, данас, иако нисам добре воље, пишем у наде да ће од тог наума бити неке вајде.

Једино се, као и увек, мучим како да отпочнем ово казивање.

Чини ми се, повремено, да себе видим као луталицу, аскету, човека који стално тражи нешто, а не проналази ни свој сан, ни свој мир!

Одједном, нагло, у боји беса планинске реке, препознајем себе као придошлицу на отвореном прозору, као човека коме је живот једна велика збрка.

Лако себе наводим на погрешан траг, на подсећање без икакве забаве, на време без шарма и доба великих, невероватних илузија!

Дође ми затим да себе видим као онај песник коме је поезија била црква, јер друге цркве није имао, да себе осетим као човек коме је читање стихова и молитва и сазнање да се нешто важно догодило у његовом телу; волео бих да верујем да живот, као и песма, није само стих и строфа и да поезија није само песма.

Ако је, пријатељу, поезија нешто речено што се не може увек рећи, онда је и живот нешто што се увек не може проживети. Живот је само мали-велики дан и ништа више. Живот је песма преточена у метафору. Трајање је сведок времена, а песма је њена друга, лепша страна.

Непробол, друже, то није само моје трајање.

Једном сам, док сам размишљао о свима нама, цитирао по сећању неког мени непознатог хроничара: „Поезија је лепота и утеха, златна ружа са мирисом бола и жива вода са таласима бескраја.”

Пријатељу!

Што истинитије размишљам о себи и нама, то дубље заборављам казано.

Ох, како су то умно други говорили: „Стваралашто је путовање у самозаборав до тачке где престаје и мисао и осећање и личност.”

Да ли ћу, можда, пријатељу, моћи и ја, макар повремено, да сневам своју јаву и да контролишем свој сан!

Шта нам остаје - ко зна колико сам пута прозборио - осим наде!

Нада и страх!

То су два света мога света; то су две тајне мојих тајни; то су две приче исте приче!

Далеко сам од света, пријатељу, и од себе, у овој прозуклој ноћи, излапелој и без самилости за људе скрајнуте с пута.

Чујем, одјекује у ушима једна давно запамћена мисао, као да је сечена неким тупим, неразумним ножем: „И жртве, и они други, који су пали као жртве, нису ни бољи, ни гори од самих жртава!”

Па, зар друже, обим нечијег страдања није битан?

Изгледа да ми се замагљује пред очима и да не видим ни себе ни друге и да истовремено не разумем ни себе, ни друге, ни своју, ни њихову сенку!

- Да ли сам, пријатељу, овде варварин јер ме не разумеју? – питам и тебе и себе, док се присећам славног песника Овидија, који је тако нешто прозборио када га прогнаше из Рима у Томе, на Црном мору.

Ето, тако је дошло и ненадано сазнања да није ђаво крив што нас је навео да лоше чинимо људима, него да је крив ђаво у нама!

Пријатељу, па добро смо упамтили: Гуске су спасиле Рим! Продорним гакањем разбудиле су уснуле војнике легије, а ови потукли непријатеља који се под окриљем ноћи пришуњао граду..!

Моји дани су притиснути непрозирном маглом и тишином.

Ја нисам седео у „Последњој шанси”, и не знам ни где је та биртија, али знам како изгледа хармоника која цвили као претучено псето која лиже ране после уличне туче!

Кажу да се каткад живот не може да разуме ако нисте збуњени, записано је негде.

И мени се, пријатељу, чини као да сам становник неког далеког краја и мени непознатог, суровог света у коме влада неверица!

%

Одавно сам себи изгледао забринуто, као човек који некуда жури да посвршава започете послове.

На лицу сам осећао боју мрака, али ме то није нервирало, ни плашило.

Уверавао сам себе да су све боје пролазне и да морам одмах, без одлагања, да одагнам сваку помисао на нестајање и на суморност овога тренутка.

Има, пријатељу, дана који се памте, али и других, који су нестали као мехур од сапунице.

Хтео бих да их вратим, али је нестало и мехура, а нема ни сапунице. Само болна сећања да је нешто било, догодило се и прошло, прошло, прошло... до неке нове пролазности и неких нових дана који ће неминовно проћи и онда ће поново уследити тај вечити вапај како се нешто догодило, па је прошло, прошло, прошло...

Као варљива сенка и варљиви сан!

- Пријатељу, сећаш се, како смо се утркивали да цитирамо умне људе.

Њихова имена у овом писму нису важна, важни су само цитати: „Пролазност је вечна, а нама једино преостаје да се рвемо с њом и са тренутком који она поништава, иако је он, заправо, све што имамо!”

Да ли се, пријатељу, на сва важна питања живота и смрти могу да дају коначни одговори?

Да ли ћу, макар кроз прозукли дан, трагати за ведрином која ми тако недостаје као да сам ошинут неком тајновитом причом са тужним крајем.

Нисам читао „Лудило у огледалу”, али ми се допао наслов књиге.

Као да сам на брзину прочитао самога себе.

У једном трену.

И за сва времена.

Па, бити луд, то је само ново стање духа.

И ништа више.

Сећате се, пријатељу, како Исус каже у Причи о Лазару да ова болест није на смрт!

Чини ми се да се и Раскољников враћа хришћанству са секиром у једној и крстом у другој руци!

Пријатељу, мисли, погледи, осмеси, речи, уздаси, патње, прикривени болови, сенке, далеке сенке, и ко зна шта све, то је део нашег живота!

Ту је и јад и неред, неред и бесмисао, туга у нереду, све посебно и заједно као део неког смисла и неке целине!

Нека тешка тишина лежи над мојим понором; ћудљив сам у себи, повучен, несталан, као да се спремам да чујем своја звона!

Пријатељу, Сократова мисао да знам да ништа не знам, повремено ме трза од самуништења!

Недавно сам пронашао и спасилачку формулу самоопстајања: „Само се глупаци не мењају!”

Има, пријатељу, једна прича, коју сам давно прочитао, прибележио, па бих је испричао, а можеш је разумети како ти је најдраже:

У Дубровнику је проводио старачке дане капетан Нардели. Ту је била и луда Ката.

Капетан Нардели, пензионисани поморац, сувоњав, спечен старчић са вечитом лулом у зубима и капетанском капом, долазио је свакога дана пред Градску кафану, тачно у десет сати, и пио своју кафу, посматрајући са терасе, пун философског мира, вреву и метеж летње сујете на Страдуну.

Познавао сам га годинама и често причао са њима о ветровима.

Причају да му је једанпут пришла луда Ката која се читавог живота бавила најстаријим занатом на свету.

- Како си, Кате?

- Није добро, мој капетане! Како изађем на Страдун, сви за мном вичу: „Курво! Курво! А ви знате, господине, да се тијем не бавим од прије рата! Стара сам жена..!“

- Е, моја Кате! – уздахну капетан Нардели – и ја вам не навегам пуних тридест година, а још ме зову – капетане!

Док сам се присећао те приче, чинило ми се да све то зборим у себи неким промуклим гласом, похабаним од дуванског дима, од вечите неправде и превелике љубави за протеклим, пропуштеним данима и шансама.

Чинило ми се као да гледам филм са лоше снимљених касета, које су однекуд стизале и које смо могли да гледамо само код ретких пријатеља.

Пријатељу, барабе и хуље брину о моралном реду, а представе изводе на јавним трговима они којима смо се подсмевали због лоших оцена у школи.

Сетио сам се, пријатељу, зашто сам почео првих дана основне да играм шах. Хтео сам да постанем неко коме ће поћи за руком да загосподари бар једним сном.

Касније, када сам увидео сву бесмисао свога наума, оставио сам ту игру.

Неки шахисти, који су касније били прави интелектуалци, па им је та игра била само забава, говорили су да је играју јер су хтели да „заобиђу време”.

Један филозоф, сећаш се, школски пријатељу, уз смех је тврдио:

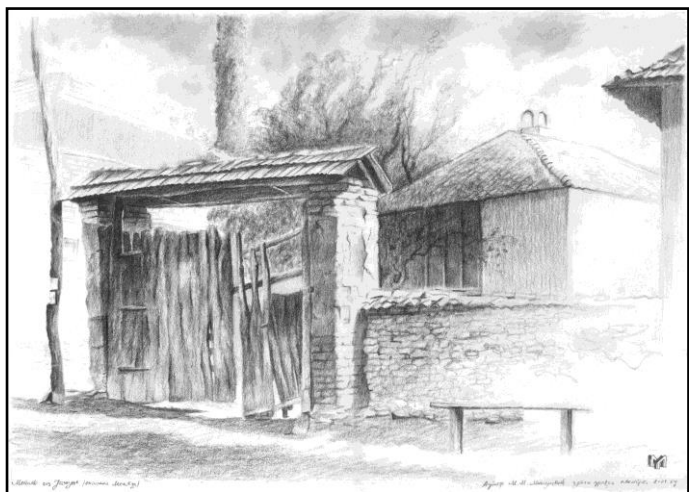
-Играм шах, дакле, не постојим... за било шта друго!

У време када су, школски пријатељу, појавиле „Јеретичке приче” Бранка Ћопића, Забрђе је било под шифром: „Сви су сумњиви, док се супротно не докаже!”

Тада сам се, као и ти, иако смо били млади, усудио да заборавим колико је живот леп!

У паланкама, у њеном духу, мајстору привидности живота, огледао сам свој живот. Без истине и предвиђања, без свести о ономе што јесмо и ономе што ћемо бити.

Чекам своје и туђе рачуне, заувек!

ШИФРЕ

Моја младости! Лето, јун, 19... Нама нису биле потребне никакве шифре. Распознавали смо се по мирисима, по далеким погледима, по нади да ћемо се видети, да ћемо једнога дана бити срећни.

Тај далеки, затворени поглед, то истрајавање да се не примети колико се волимо, и када се можда нисмо довољно познавали, та игра светлости и сенки, тај привидни колорит разноразних боја наше сиротињске туге, то је било наше младалачко трајање.

То је било и оног јунског дана када смо испевали заједничку песму, када нисмо могли да смислимо боље речи од оних које су надолазиле из дубине наших младалачких уздисаја.

Касније, размишљао сам: колико ће дуго трајати ово наше лудило!

Недељу, две, неколико месеци, година, можда и читаве људске вечност!

И сада, док путујем другом класом прљавог путничког воза, који је претоворен, јер су ту многе људске сидбине које, препродајићи сумњиву робу, траже своје спасење, не примећујем туђа говорења, ни туђе муке.

Моја слика је осенчена твојом сенком, твојим насмејаним лицем и твојом жељом да наше заједничко лудило траје до краја живота.

Ни сам нисам био свестан свога постојања и своје снаге.

Да ли смо и колико криви и за патњу, и за срећу и за наду, најпре за наду.

Јер, ма колико неки умни људи тврдили да је нада највећа заблуда наших живота, не слажем се, моја младости.

У нади, док сам био млад, налазио сам шифру за будуће дане, а сада у нади налазим утеху да се све ипак неће завршити тако брзо, нагло и крајње неподношљиво.

Младости!

Говорио сам ти, као да сам тиме лечио своје непроспаване ноћи, да је било самоуких, сиромашних, непризнатих уметника, које су потресале кризе лудила, па су животе завршавали самоубиством. Боже, зар је могуће, а могуће је, неки су били презрени само зато што су били славни, младости!

Људска сујета, то је нешто друго, нешто што замара пажњу, одузима време и исцрпљује таленат!

За неке филозофе, младости, најидеалније за писца је кад се чује да је мртав!

Или врло стар, или странац!

Записао сам: „Најидеалније је када се стекну сва три елемента, односно не бити ни сувише жив, ни сувише присутан, ни сувише читан. Нарочито читан!“

У нашем крају, младости, једва да има неколико пажљивих читалаца!

Зато сам заклањао своју личност у дубоку сенку свога писања!

Увек сам, младости, завидео оним заљубљенима који су лако и вешто умели да говоре о себи и својим љубавима.

Сећаш се када сам ти говорио како је Бекет у Срећним данима беспошtedном иронијом обојио мит о човековој срећи!

А срећа је, зар не, садржана у сунчаном дану, лепом погледу на околину, у две три пријатне речи, па можда чак ни у њима већ у самој могућности обраћања некоме!

Младости!

Волео сам да будем један бајковити Данац (Ханс Кристијан Андерсен) који је путовао и пловио нашим крајевима, литерарно сведочио о томе да се укупност нашег живота, столећима, збивала под густим, магичним сликама високог дрвећа. Крошња је тако била онај зелени кров трајања.

Знамо, младости, испод ње су биле и свадбе, и славе, и зборована, и смрт! Ту су се скривале и удаљене сенке наших маштарија.

Ту су биле и наше успомене, и наши снови о опстанцима, и наше заборављене тишине.

Осећам се, младости, као да разгрћем завејане трагове и тражим неки други живот, који је остао негде другде, далеко од мог видокруга.

Можда у моме и нашем животу, како би прозборио велики песник, „само пева тајни пламен.”

Сви ми, младости, имамо више варијаната доживљених дана и сви ми, без изузетака, трагамо за својом истином, за својим заблудама, за својим сновима и делићем наде која је само наша!

Младости, сећаш се одломака из светих књига: „У почетку бјеше ријеч и ријеч бјеше у Бога, а Бог бјеше ријеч.”

Зар ти нисам говорио, младости, живот је вечан, и ми смо у њему као жуто лишће!

Погрешке су наша неминовност, а зар на грешкама нисмо више научили него у победама које су неки сматрали недостижним успесима „сељачких бистрих дечака и девојчица.”

Колико се пута, младости, догодило да неке људе волимо, веома волимо, али се понекад догоди да нам иду и превише на живце!

Чини нам се да је све опет за ћутање, и опет за гледање, и поново за ћутање!

Нека је, каткад, благословена и смрт! Јер, зар није тако, младости, у животу, као и у љубави, све зависи од – свега!

Док пишеш, младости, не смеш никада да се досађујеш, јер ако се то буде десило, писању можеш, бар тога дана, да кажеш – збогом!

ТРАЈАЊЕ

Косово и Метохија, октобар 19... Мајко, оче, бако! Ово је прича за дуго и друго трајање. Уместо писма! Овде и не може другачије да се мисли када су дани тугаљиви! Сачувајте за утеху! Ако ме нема у том времену, нека подсећа. Не буди тужан, оче!

Живот је у знаку рађања, али и умирања; живот су и рођендани, и венчања, и песме, али и тужне поворке. Тако је од памтивека. И тако ће бити заувек. Знам да знаш то, па ти се ме томе учио. Чувајте ове прибелешке. Можда ћу их и ја моћи поново да читам! Остало ми је последње заостало вече протекле јесени и последње преостало надање будућег трајања. Као да се диже неки тајанствени шум. У устајалим предели ма боравише нестварне приче. Стрпљење за живот и од живота. Мислено сам гледао негде, а нисам видео ништа. Бездан је прибирала сузе. Пристизале су мисли о сопственом нестајању.

Жалио сам што је прошао неки обичан и досадан живот и што је дошло ново, тугаљиво трајање.

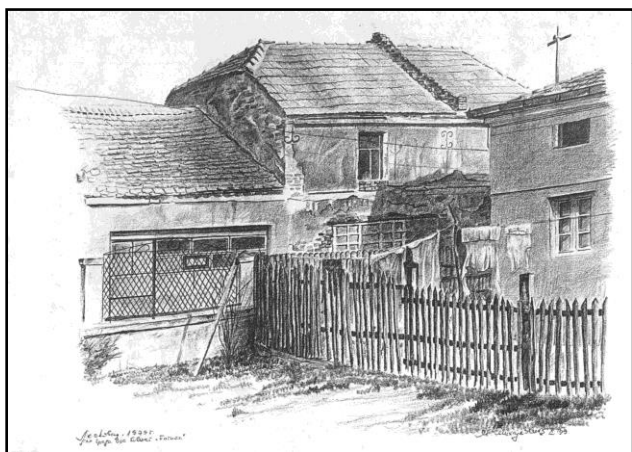
Пристиже тренутак када се сви морамо суочити са епизодом смрти. Смисао нашег трајања је одрлепршао. Укрштају се само мисли, све остало је велики привид. Имам само полупрошlost, полусадашњост, можда и полубудућност! И носталгичан тон!

Боли прошлост кафане у којој сам проводио дане младости и последње тренутке наде. Остаје само траг хроничара у нашим сећањима. Не могу ни да разумем и прочитам ишчезли живот. Долази време неухватљивог ћутања. Све се сабрало на уском колосеку. И све што постоји јавља се само из магловитог сећања. Спајају се два удаљена времена и две моје непостојеће сенке.

Почињу да се испредају неважне, мале приче у стотину прича и настаје време опакe склоности ка забораву и тајном утрнућу. Не могу ни да изаберам оне речи које се обично прве јаве. Само се појављују сенке које сличе смрти. Победиле су ме године, године усамљености и бола. Када се дели дан од ноћи, белов лаје и урла, али је беспомоћан. Време поскакује срдито, ждере се! Уништава се и мре неповратно сваки дан. Пада у безнадицу. Гласи завришташе пуни пркоса и освете. Обузела ме сумњичавост и несигурност према свему што сам био протеклих дана наумио. Пролазе у мени и крај мене тешка питања. Полако падам у чемер и дубоку тугу. Кратковид сам, али ми се чини да добро видим кад треба. Живим, у ствари, два живота пијаног створа који само повремено гледа отвореним очима. Да ли ћу успети да сузбијем плач и

вечиту жалост? Не знам да певам, само сам упамтио дане туге. Око нас су велике несреће. Ошамућен и уморан, осаћам усне које једва чекају да прозборе. Чини ми се да сам мало наглув, ако сам наглув. Зној и мирис, буђ и прошлост – то је моје трајање. Пристиже небеска муња да ме покоси због онога што сам видео и чуо, ако сам видео и чуо или ми се само причинило, како се то данима дешава – причају људи.

Бунован сам пред старом кућом. Сlike се губе између дрвета у дубокој шуми. Живот се заокружио у патњи. Са свих страна прети да поново будем опкољен наслагама мрака. Позивам себе на предају. У исто време се храбрим. Какав раскорак између моја два живота. Подмукло ме заробљава скрама горчине. Разграђују се све старе слике. Болест се проширила као ненадани пожари. Нису ми заморне вести од јуче и сутра. Завере су око мене и чекам да се огласи смрт. Покушавам да себе поново спасим болести и ћутања. Можда ће пристићи бар нека нада. Из грла излази болесни јаук. Осећам живе слике препуне болних успомена. Истргле се испод сваке контроле. Живот се жалосно понавља. Чујем вапај у ушима који опомиње. Све се одједном изненада смири без речи и јаука. Шта је смрт до ужас, плач и кукњава, али шта је живот ако су дани у знаку бола, плача и кукњава? Зато и слика смрти надјачава живот. Гледа негде далеко, не могу да ошине тај промукли глас. Сметен и збуњен, почињем све испочетка и на другачији начин, али не вреди. Убрзо поново чујем тужан глас, без гласа и одговора. Остаје ми да жалим себе и да се бојим своје сенке. *Квит, животе!*

ГОВОР ЈЕ СЛИКА ДУШЕ

Октобар, 19... Пријатељу! Од Београда до Тузле путовао сам без сна. Ноћ је била тиха, прохладна, али лења. Никако да сване. Учинило ми се да ћу изгубити своје трајање и да никада нећу стићи на договорено место. Из прикрајка посматрао сам околину и свет. Исти људи, само су изгледали веселије него моје избраздано лице.

- Навикли су, пријатељу! - говорио сам себи - на живот без живота, на време без времена, у коме се догађаји памте само по рафалима, по сахранама и по новим - старим поделама.

Никада нисам био у Тузли! О том граду ништа нисам знао. Можда само реченицу, две. Више о Слободи! Каква иронија живота!

Слободи се не пише нимало добро! Као ни Тузлацима. Ни нама! Редослед дијагнозе није ни битан. Сви смо у истом ланцу.

Аутобус је нагло укочио када кондуктер, бркати делија, прозбори гласом који је личио на грмљавину:

- Тузла! Тузла! Центар! Нисам био сигуран да ли би ту требало да изађем, али када дознах да је наредна станице два километра даље, одлучих се да прекинем вожњу.

И нисам погрешно.

Била је прохладна зора, чак и превише хладна за октобарске дане. Као да је и хладноћа хтела да најави како овде нема шале.

У сусрет ми ишао незнани човек. Осмелих се да га питам за Дом ЈНА! „Тамо доле, лево!“ – одговори гласом у коме распознах чуђење.

Погледао ме испитивачки. Вероватно је мој нагласак открио да сам – „странац“!!!

Странац у сопственој земљи која се полако распада.

Јавили су пре неколико дана на ТВ да рат није тако близу, али ко више може да верује и телевизији, и радију, и новинама!

Све се претворило у испразну причу и прљави прозор иза кога се види само нечитка мрља.

Шта се све дешавало, дознаћеш ако читаш новине. Ако не буде мог потписа, нешто се озбиљно догодило.

Можда сам нестао попут многих младих људи који су дошли у ове крајеве и одједном је јављено најближима да се десио – несрећни случај! Испраћени су уз војне почасте. И после тога били заборављени. И они и њихова родбина!

П. С.

Пријатељу!

Јавићу ти се ако се јавим!

Не можеш ми писати.

За тебе и моје, човек сам без адресе, без тузланске адресе!

%

Тузлу памтим по причи коју читам у хладној, једва осветљеној соби. Лепа прича, бар ми се тада учинило! Наденуо сам јој име „*Тајанствена порука*”.

Ево тих редака.

Заволео сам њене зелене очи силином бујица реке која је протицала крај нашег села. Сањао сам је данима, ноћи проводио крај отвореног прозора, зуррио у звездано небо, у даљини видео њено лице, њено тело, осећао њен мирис боје липе крај старе куће.

Био сам заробљен том младалачком сликом, тим трептајима задивљујуће лепоте и том наглом жељом да све одједном узмем и кренем у неке непознате пределе живљења.

Хтео сам да буде једино моје сневање, да са њом проживим наредне узбудљиве године трајања.

Веровао сам у том заносу младалачког сна да ће се то обистинити, да нико неће моћи да украде ту непоновљиву слику пред којом застаје дах и узбудљиви трептај.

Док сам гледао звезде, исписивао сам на небу поруку заљубљеног човека: „Волим те, волим, Снежана!”

Осећао сам како полако нестајем пред силином мисли, плашим се да би се могло догодити нешто друго, да ми је неко украде, да она крене далеко и да се никада не врати у моје свакодневно трајање.

Како бих могао да погледам себе? Осећао бих се као издајник својих чула, као човек који је

преварио све своје снове и као људска љуштура која није завредила ни тренутак будућих дана.

На исечку папира тог врелог летњег дана исписао сам кратку поруку: „Ти си моје једино трајање! Чекам те код старог бунара!”

Предао сам је заједно са књигом „Свет самоће” неког мени непознатог писца. Допало ми се то дело, али никада нисам записао име аутора.

Једном сам јој поменуо да сам читао тај роман, који није део обавезне литературе, и она је пожелела да га има у својој библиотеци.

Пролазили су сати, учинило ми се као да је то читава вечност.

Чекао сам стрпљиво крај старог бунара, али ње није било. Ни синоћ, ни данас, можда је неће бити ни сутра?

Па да, можда је нестао онај танушни папир и она није знала моју намеру!?

Можда!?

А да ли је то било могуће када сам га лепо ставио у ту узбудљиво упаковану књигу?

Знам, говорио сам себи, све је могуће у овом несталном времену.

Све!

Али, не није могуће да ће ме једнога дана напустити и да ће заувек ишчезнути силина младалачких надања...

%

Прошле су године одрастања, године бола, године неиспуњених жеља и понеке младалачке авантуре.

Више да би се испунио дуг том узаврелом трајању, сусретао сам се са младим, лепим

девојкама, у време летњег ферија, када сам се враћао са студија.

Није ту било никаквог жара, ни жеље да се направи неки озбиљнији искорак.

Као да је све било сагорело, па је сада остало да се ови сусрети убележе као знак да и даље постојимо.

Те пролазне дане, те ужарене ноћи, тај трептај младост, био је за мене сличан опушку цигарете. И ништа више!

Није вредело што су се прелепе, младе девојке, повремено до те мере заљубљивале и претило, додуше кроз смех, како ће учинити најгоре уколико их оставим макар за дан-два!

Није вредело што сам им говорио како су моје намере честите, али како нисам спреман да се упуштам у било какву озбиљнију авантуру.

Њихове сузе су говориле да су им издајства део свакодневља и да ми ништа не верују!

Био сам сурово дрзак, па их је то, приметио сам, челичило и свом силином хтеле да се изборе за своје просторе и покажу како имају гордости у себи иако су каткад брисале сузе и нагло кретале у далеку ноћ, без освртања.

Знао сам да сам их тако побеђивао, али ми оне нису ништа значиле.

Нисам водио дневник својих успеха; био је исписан само једним поразом.

Ње више овде није било!

%

Одједном, као да је изронила давнашња слика младалачког оквира, као да се небо преокренуло и време вратило назад, у неке давне дане, у прве

године младалачког узрастања; приметио сам њу како ми долази у сусрет.

Био сам скамењен, нисам имао снаге да се покренем, занемело је моје трајање, збунила та чудесно нестварна слика.

Зар је могуће да је она ту, крај мене, после толико година одлутања!? Зар!?

- Касно сам примила твоју поруку!

Књигу сам прочитала тек у Аустралији.

Понела сам је онога дана када сам кренула на далеки пут. Већ знаш шта је морало да се догоди!

Нисам веровао да ми се правда, још мање да се понавља мој најлепи сан.

Говорио сам у себи неке неразговорне речи, нисам успео ни да јој пожелим добродошлицу; једноставно био сам непозната особа.

- Твоја порука је била моја једина песма у далекој Аустралији.

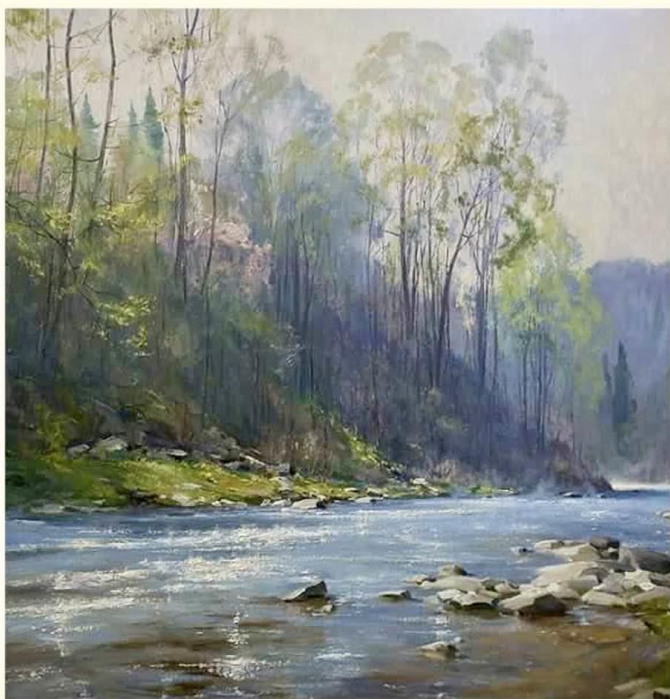
То је најлепша песма мога живота. Ако важи..!?

Ухватио сам је за руку.

Обоје смо дрхтали као да смо опијени.

Кренули смо у наш заједнички свет снова.

ПРОВИНЦИЈАЛАЦ У БЕОГРАДУ

Београд, октобра 19... Јован Петровић је стигао у Београд око пола девет.

Застао је на перону железничке станице као да очекује нечији позив иако је знао да га овде нико не чека.

Са њим, у невеликом, старом коферу, путовала су његова надања и његове стрепње.

Повремено је стискао шаке леве руке, док је друга била заузета кофером.

Одједном, као да га кошава понесе, крену нагло ка излазу и настави пут.

Крај Економског је журно прошао, бојао се да ће неки детаљ привући његову пажњу и натерати

га да уђе у хол зграде и ту, заједно са придошлим провинцијалцима, започети студије.

- Не, не, не! Моје место је Филолошки!

Уписаћу књижевност...

О правима не желим ни да мислим...

Браво, друшкане, баш си одлучан!

Као да ниси провинцијско дериште које се осмелило да у Београду настави школовање!

Било му је мило што је савладао први сусрет са великим градом; изгледао је другачије него што је себе замишљао у селу.

Осетио је да је то победа која мора да донесе нове победе, и нове радости!

Победа! Победа појединца, дошљака!

Јован се изненада сетио речи свога оца: „Чувај се свакојаких фукара!”

Отац је баш тако говорио - „фукара”- јер, наглашавао је, оне једва чекају да зграбе лепо мушко лице и да се као пијавице држе за тело читавог живита.

Једна жена, којој није било ни тридесета, учини му се да личи на оне из очевих приче, али се осети постиђено што је уопште на тако нешто и помислио.

- Провинцијска будало! – ошину своју мисао.

Кретао се потом непознатом улицом која је водила до пијаце.

Име те улице и пијаце није знао, ни њихову историју, па је прошао мирно, као да је, заједно са другарима, на некој школској забави.

Разочарао се када је видео сељаке у прљавим оделима и када је, изненада, осетио мирис коњске балеге.

- Па овде је горе него код нас, доле! – прозбори кроз зубе, окрену се у полугруг, јер је хтео да провери да ли га неко прислушкује или, можда, прати.

Ни сам, доцније, није могао да се сети како је стигао до Филолошког.

Зна да се распитивао, али да су му пролазници, који су журили као да су се припремали за неку трку, невољно показивали руком у правцу факултета. И ништа више!

Јовану се учинило да их је добро разумео, али после неколико покрета, осетио се изгубљеним.

Десетак корака пре уласка у факултетску зграду, готово у исти мах зачу се и његов, али и глас једне девојке, која је лагано пребацила бујну косу преко рамена. То је то!

Пропусти је да прва уђе. Није то урадио толико из учтивости, колико због страха да не направи неку глупост. Провинцијским дечацима, невеш тим да се снађу у великим гужвама, свашта може да се догоди!

Она се осмехну, као да се и сама прибојавала да прва настави пут, а онда стидљиво прозбори: „Снежана из Лесковца!“

- Јован! Из Лесковац – рекох у шали и додах: „Баш лепо. Ми смо са „јужне пруге!“

-Уписујете књижевност, зар не! – упитих знатишешљно.

- Енглески језик! – одговори уз смешак.

- Добро, помисли Јован, није лоше, бићемо заједно.

Јован Петровић је касније, много година после тог догађаја, покушавао да се сети шта се све

збило тога дана, али су навиривале само неке далеке слике.

Није могао да одговори на питање да ли се први уписао, како је набавио индекс, где је попунио формуларе, ко му је показао шалтере, када је изашао са факултета и где се најпре упутио?

Сетио се једино да је за столом у једној радњи, ту, у близини факултета, видео Снежану, бар тако му се учинило; дошао је до ње, замолио да седне, а она је одговорила: „Извините, али заузето!“

Ороби га хладан зној и бунцање. Само што није пао, али се некако задржао и истрчао напоље.

- Боже, па ја сам полудео. То није она! И није била Снежана!

То му је и она потврдила већ наредног дана. Испричала је затим много занимљивих детаља око уписа! Лепа прича за дуго трајање!

Јован се чудило, али није хтео до краја да покаже своју збуњеност. Уместо да је даље испитује као да је пред истражним судијом, одговори, више за себе, али некако самоуверено: „У великом граду многа лица су иста!“

- Да, али ја сам ипак једина Снежана коју сте упознали! Бар за сада! – каза самоуверен, док су очи разоткривале нешто налик на љубав.

- Да, Снежана! Можемо без персирања!

- Ми, у провинцији, одмах желимо да будемо блиски! - осмехнух се!

Уместо одговора, Јован се журно поздрави и позва је да сутрадан гледају неки филм, било који!

ИСТИНЕ О ЈЕДНОМ ВРЕМЕНУ

Завичај, мај 19... Младости! У сваком од нас исто, а опет другачије одзвањаш! Живот јесте у знаку променљивих дана и ноћи, али је то време када се на најбољи начин постављају суштинска питања власти, сна и моћи. Ноћи, оне су у нашем крају све тамније, а сан и дечје измишљотине су истине, истине о једном времену које се никада неће врати и које ћемо увек памтити као догађаје у непрестаном низу који не могу да стану само у један живот и само у једну причу. Јер, ма колико нам се чинило да је тачно, живот није само прича, нити је прича само живот.

Јер, младости моја, тек касније, док су дозривале крушке у нашој башти, схватио сам да у животу има детаља који нису за друго трајање. Док о томе размишљам или сањам неки проклети дан, допиру непознате речи и непознати стихови:

„Под невином светлошћу овога света, видећеш у очима мојим осмех прве љубичице”.

Шта је, младости моја, сан о човековој срећи? Давно сам, знате, прибележио нека своја сећања и неке своје оцене о томе: „Срећа... то је, можда, понајпре један сунчани дан, лепота погледа на околину, срећа... то су и две-три пријатне речи, па можда чак ни то, већ само прилика да се некоме обратите.“

Приче о пролазности тренутка забрањене су под условом да нисте у дроњцима, и ако нисте гладни!

- Судбине су међу нама, младости!

Болестан сам што не могу лако, сажето, умно, једноставно да пишем.

Мучим се над белином папира као и онај писац коме су потребне две пилуле спасоносног лека да би започео други живот.

Једном ми је, моја младости, отац испричао неверован догађај.

После оног рата, иследник, који је био очев школски друг, поставио је прво питање театрално, изазивачки.

- Питао ме, говорио је отац, како се зовеш!

Допричао ми је да је оца гледао дуго, изазивачки и да је изненада треснуо руком о сто, а потом отворио фијоку у којој се лако могао да види револвер!

Згуснуто време се накашљало и отац није ни знао како је напустио ту општинску јазбину.

Тада је мој стари схватио да не треба увек завршити свако реченицу.

Нека остане бар нека загонетка!

- Знаш ли ти, говорио је онај иследник моме оцу, песници постају славни тек када умру!

Младости, све је ово само разбијени комадић сећања усред вароши у глувој провинцији, можда изван сваког пута и свакога наума.

Тада сам и најснажније говорио – ћутањем! За свој живот изабрао сам тишину и слутњу. Младости, неуспешан уметник, то је једна велика драма.

Пристижу Настасијевићеви стихови: „Ни реч, ни стих, ни звук моју тугу не каже“. Па опет, оно кад „туга уђе у камен“ или „Све зоре, остајем“.

Дође ми, младости, да од тог тренутка мислим само у стиховима или да се повучем из живота, да будем обична крпа, да остарим као „туга у беспућу“.

Увек се узбудим када то помислим, као да сам чуо крике дивљих птица које лете изнад забрђанске реке.

- Младости, свако носи своју драму како зна и уме!

Била си променљива – и богата и сиромашна, али си заувек остала у мом најлепшем раму; подсећаш ме на босонога детињство проведено на селу, на то најлепше доба мога сиромаштва.

Живот је једна велика пустоловина; мимо своје воље се какад опредељујемо и за свет привида и за свет мртвих!

Док сам се, младости, враћао завичају увек сам чуо звук ветра како звони.

Седим и ћутим!

Отуђило се!

РАЗГЛЕДИЦА

Отуђило се! Београд, први дани јесени 19... Јован Петровић је сео да напише писмо родитељима, али се онда изненада подигао из слабо осветљен собе коју је пронашао после напорног трагања. Сетио се једине слике Београда са разгледнице. Одлучио је да је купи. Ту, у близини стана, нашао је, али је била новија и учини му се да није тако присна, да је туђа.

-Не друже, Јоване!

Написао је само неколико редака. Топло и кратко. Казао је да је добро, да нема здравствених невоља, пронашао лепу собу у близини факултета и да ће за неколико дана почети да слуша прва предавања. Касније, док се поново налазио у оном мрачном собичку, размишљао је да је, можда, требало да напише још понешто; храна није лоша, има довољно пара и да не би требало због њега да брину. Учинило му се да је морао да помене и сестре. Било му је криво што се све дешавало тако брзо, али је

олакшање налазио у томе што је разгледницу морао да пошаље што пре како би стигла сутрадан. Поштар је Забрђе посећивао два пута недељно, понедељком и четвртком! Разгледница је, дознао је касније, уручена наредног дана! Поштар је био брз и учтив.

Петровићеви родитељи и тужни и весели! Журно су читали шта им је син написао и затим су је гледали као да су на њој тражили осмех, и само осмех њиховог сина. Славило се уз богату трпезу до касно у ноћ.

- Еј, комшија, како ли ће тек бити када син буде дипломирао! – прозбори неко из комшилука.

Очи већ погуреног домаћина, малчице поднаду лог од силног пића, издавале су га и он поче да плаче: „Комшија, нисмо мислили да те повреди мо!“

-Не љутим се на вас, него ми је тако дошло. Ко зна да ли ћу дочекати тај дан!

Ту разгледницу чували су Јанковићи у дневној соби. И кад год је неко долазио, показивали је. Касније су добијали и друге, и друга писма, али она прва била је нешто посебно.

Једног дана отац је наручио да је ураме и окаче о зид. То су и урадили. Стајала је изнад кревета, па кад год би, онако лежећи, погледао напред, отац би видео разгледницу и тада је, с болом у грудима, размишљао о животу, о сину и његовим студентским данима у Београду...

УСПОМЕНЕ И СУЗЕ

Завичај, маја 19... У нашем крају, месечина се меша са сузама. Уснулим пределима пролазе само успомене. Омаловажавани и прегажени, потонули смо у заборав. У неухватљивој сам шуми звезда, које су високо изнад нас. У недоумици остајем у том стању свести. Располућене су и наше наде. Данас и овде! Осећали као да смо део зараженог, расутог племена. Тако смо, мимо своје воље, проживљавали трагичност наше сеоске судбине.

Од јуче и данас, осећам се тужније него обично; повезан сам невидљивим нитима људске лудости, самују моје приче, надајући се бољем времену.

Недостаје ми довољно речи, нема даха, понестало ми снаге да уђем у суштину људског трајања, али, ма колико све било трагично, живот проживљам ипак без премного туге и бола, преко целе године, у свако доба дана и ноћи, и кад је

хладно, али и када врелина јулског поднева завлада овим крајем.

Ћудљиво време, како сам одувек говорио, плаши ме више од сваког говорења и сваке грмљавине.

- Какав диван дан, комшија!

- Да, баш у недоба!

- Имате ли нешто ситнине за пола хлеба!

- Невреме је, пријатељу!

Сетих се тада Хемингвеја, уштинух се, јер сам поступио како нисам мислио да је уљудно, али се то десило мимо моје воље.

Код њега постоји једна занимљива мисао о моралу: „О моралу знам само толико колико је морално оно после чега се осећам добро, а неморално, после чега се осећам лоше.”

Досетих се затим једне драме, људске драме! Истините.

- Бивши удбаши су увек исто! – слушао сам причу бившег удбашевог сина.

Говорио је да је то за њега терет који ће носити читавог живота. Баш тако! За неке добре људе, како их је доживљавао народ, удбашев син је знао да су чинили – страшне ствари! И били су потпуно свесни свога чина! Тај удбашев син једном исприча занимљив догађај: После рата, оног рата, како би што пре почео да зарађује новац и истовремено се некако удаљио од очеве заморне приче, радио је код једног старог мајстора, обућара! Био је то веома благ и љубазан човек. Удбашев син, чијег се имена не сећам, није успео ни после дугог промишљања да се, пак, присети имена тог обућара, али тврди да је прича истинита. Каже да је убрзо, као

вредан шегрт, задобио мајсторово поверење. Када су једном били сами, одвео га у собу у близини радионице и показао стотину књига!

Тада, и касније, мајстор је удбашевом сину постављао питања из историје, али је на њих и одговарао, јер се убрзо показало да удбашев син, иако је започео студије, није знао ниједан одговор!

- А знаш ли, питао би поносно мајстор, ко је изумио високе чизме? Не знаш? Био је то, био је то Валенштајн, војвода... војвода... од Фридлан да, у време тридесетогодишњег рата!

После још неколико, можда још тежих питања, које би такође поставио, и потом победнички одговарао, мајстор би са једва прикривеним поносом закључио: „Видиш, можеш да ме питаш шта год ти се прохте: све знам!“

Удбашев син би, такође не без неке победничке еуфорије, закључио да је за свако доба био уверен да је мудрост у животу и сазнање да смо – бесконачне незналице!

Одговарао сам себи у браду: „Ех, то је, можда, порука и моје туге из камена!“

Тај удбашев син ми је други пут – не знам зашто се баш мени исповедао – говорио да је увек читао новине са гађењем, да је пратио телевизију са гнушењем, а да радију није прилазио од оног дана када су после рата, оног рата, саопштили многе гадости!

- Када бих се и десило да прочитам који редак новина, осећао сам се као да сам на беспућу!

Тада, док сам га слушао, а и сам не знам да одгонетнем зашто, понављао сам као у неком бунилу: „Више волим да радим оно што хоћу и

што ме узбуђује од онога што доноси славу и успех..!“

Тада бих додавао: „Нећеш ме погрешно разуме ти, али у мом паланачком животу све је прича. На пример, неког ритне крава, и о томе се говори!“

Удбашев син се кисело насмејао и знатижељно каза: „Занимљиво, занимљиво запажање!“

Тада доприча: „Неке картотеке су већ престаре, и престале, али се припремају нове, да знате, ако не знате!“

Збунило ме то говорење, јер ако је он хтео да побегне од рама очеве слике, зашто су га уопште те приче дотицале. Тада се накашљах и сам себи одговорих, малчице срдито: „Бежим и ја од ове каљуге, али ме те слике вечито прате!“

И додадох нагло, као да нестајем прозукло и у исто време самоуверено: „Ствари се не знају унапред, само увек траје лажна нада да ће лажне наде нестати!“

Нисам га до краја разумео, а показивао сам као да сам га схватио!

- То је та „идеја“ у нашој „ери“ која нас стално мучи! – доприча удбашев син.

Тада се зачудо сетих једне занимљиве приче о Вуку. Он је, давно сам прочитао, веома ценио постојбину својих предака и због речитости.

Црногорци кажу: „Човјек је – ријеч! Шта ти ваља, ако ти ријеч ништа не вриједи?!“

Описујући управо Црногорце, Вук је хвалио баш ту особину.

Вели да старешина без тога дара није ништа, а са њим највећи сиромах и најслабији чоек добије

место међу главарима, а кашто и нахијама, па обрће по својој вољи.

Једне вечери - сетио сам се даље те приче - разговарајући о књижевности, Његош се пожалио Вуку:

- Баш, господине Вуче, ови је наш језик веома сиромашан. Он нема ријечи за „идеју”, нема ни за „еру” и за толике друге појмове.

- Господару, одговори Вук, кад је народ могао да нађе име за сваку чивију на колима, нашао би и за то ријеч, да му је требало. Кад устреба – наћиће!

Удбашев син се насмеја, али не чух коментар: као да је хтео да допричам ову или започенем другу причу.

Не знам зашто, али волео сам да се надмудрујем с њима, да му покажем како ни сељачка деца нису баш тако велике незналице како су нас у удбашким извештајима, до којих сам из прича сазнавао, представљали.

- И у удбашком, као и сваком другом послу, пријатељу мој, таленат је десет одсто, а деведе сет одсто је – кураж! – чух његово набусито казивање.

Учини ми се да је удбашев син био у праву.

И док сам о томе размишљао, одзвања ми наставак његове приче:

- Удбашки посао се мистификује као кад се говори о писцима, јер је створена представа да су то људи са неком мисијом.

Тобоже, они објављују неке велике истине о свету и животу. Зна се да је ту мало истине, више је пишчева фикција!

Гледао сам га, он се осоколио и наставио: „Није проблем у томе како препознати ко је ко, него како раздвојити лаж од истине или, можда боље треба казати, како неку лажну оптужницу претворити у доказ коме ће се веровати!“

Онда са пуно драмтике каза: „Некад се међу удбашима – па то ми је говорио и отац – само прича, и прича, и прича, а досадно је као смрт! Е, сад, молим вас, створите од тога причу!“

И даље сам га знатижељно слушао, он настави: „Постоје људи који у животу имају тако мало пара да о њима не морају да брину, али има и људи који имају толико пара да због пара не морају да брину!“

- Где ви припадате! – упитих неучтиво, као да сам говорио себи.

Уместо одговора зачух заразни смех и опет смех: „Па ја сам удбашев син, а то стање мора да се плати!“

Одговорих му, малчице са киселим осмехом на лицу: „И ја сам сељачки син, и то стање мора да се наплати!“

Удбашев син настави, као да би хтео да закључи целу причу: „У једном малом животи као што је људски, свако ко је заслужио треба да добије признање!

- Чули сте ону причу о човеку који је био добар, али усамљен. И сви су га хвалили, али признања нису долазила! – казах.

- Нису важна сва признања, него само нека признања.

И мом оцу, удбашу, гле чуда, нису сва признања била значајна, чак их није ни уважавао. Нека сам налазио у орманима, међу давно

заборављеним књигама. Она друга, нисам могао ни да видим. Закључавао их је од нас, изгледа и самога себе!“

- Зар га нека признања нису мучила! – питах, а нисам знао зашто сам тако поступио.

- Па сви су знали да је то немогуће, да је немогуће да добије баш сва признања.

Једино он није, и зато је успео! Баш тако, успео. Па, био је добар удбаш!

Сад нисам знао како да му одговорим. Можда ми је преостало да му директно кажем како је лицемеран, али сам се уплашио од толике слободе коју сам себи пружио.

- За ничим не жалим, па ни оца нисам бирао, на његов живот, поготово удбашки, нисам могао да утичем. Ја сам само незадовољан!“

Негде сам прочитао, па затурио изјаву неког песника који је говорио како стално пише и како стално баца своје песме. Остави тек десету! После, говорио је, и понеку од тих песама баци. Мислио сам да фолира, и сада нисам променио мишљење. Али, како све то проверити!?

Тада бих био исто што и отац удбашевог сина.

- Једном је један глумац, ваљда у шали, а можда да би био духовит, изговорио мисао како је позориште једно велико чудо и човек би морао да буде цепаница па да га не заволи када га је већ једном окусио. Е, то ти је и са животом и са усамљеним биографијама!

Подсетио сам удбашевог сина да је можда модерно доба започело оног тренутка када је витез од Ла Манче изјахао из свог дворишта.

Давно ми се допало сазнање Дон Кихота да су „сан и пусти снови.“

- Они су проверавали људе од крви, нерва и живота. Проверавали су дужину њихових ноћи. Пили су и кад нису стигли, радили су и оно што нису умели!

- Без фолирања, молим! – каза иследников син.

- Ако је тачно да „позориште потказује живот”, како би рекао Душан Ковачевић, шта онда потказују ти извештаји? – нервозно питах, иако ми би неугодно.

- Па има полицајаца, њихов број није мали - а удбаша су то - који су брђани, који су дошли у велики град, али се њему никада нису прилагодили и зато увек, баш увек, плачу када чују песму завичаја.

То што раде на послу, раде по дресури, мислим не из убеђења, па ми се чини да је у праву један уметник који је давно записао „благо сваком оном ко свој родни крај не мора да сања.”

- Зар то није драма у драми, зар то није живот у измишљеној, нестварној ситуацији! - опет ћу пропитивачки.

- Тужна тишина и страх од гласних емоција владају њиховим животима, у то будите убеђени.

Удбаш, о било чему да пише, труди се да не унесе себе, своје муке и проблеме, да не покаже како се и он боји страха од изгнанства, које му је, можда, на овај или онај начин предодређено.

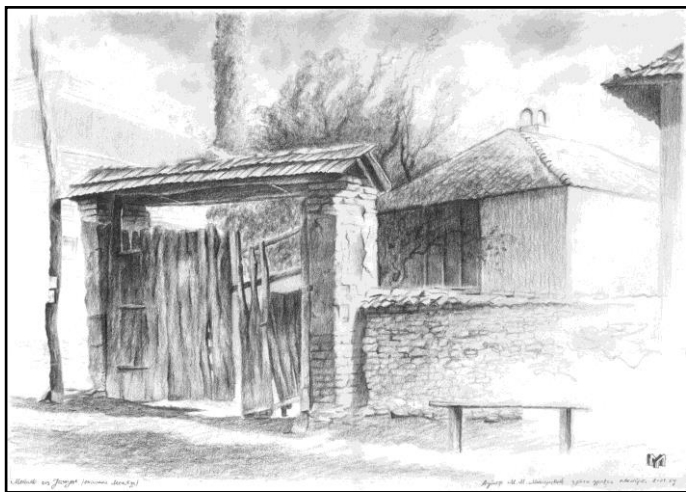
Тај оквир, поразни оквир живота, не траје довољно дуго да би могао намах да се угаси. Просто, они немају другог излаза.

Живе са својим успесима, који су уствари порази, у нади да се сва зла неће свалити на њихова плећа – каза удбашев син.

- Осећаш, и не кријеш да је твој отац био човек из редова рањених људи, рањен у души.

Или... – не заврших, прекину ме.

- Све мора да се схвати у оквирима деценијске лажи, репресије, једномља, које се ширило снагом батина. Он је био део тих батина. Прихватио је улогу која му је била наметнута. Не верујем да је могао да је напусти. Позориште - а и он је био део тог фолклора - има само своје законитости. Један психијатар је давно казао да бунт доноси зло свим групама, само привидно је поклич слободе. У основи је позив за једну нову и другу врсту зле власти! – заврши удбашев син и без поздрава напусти мој видокруг.

ПРИЧА НАШЕГ УЧИТЕЉА

Завичај, лето 19... Кажу да ћете свугде њих препознати по томе што скривени по свету рано оседе од чешње за својим селом. Ма где били, и колико успели, имају само један животни сан: да старост проведу крај забрђанске реке, у авлијама, у близини старих кућа, да буду сахрањени на сеоском гробљу...

Када сам једном – а разговарали смо и касније често до његове смрти – старог учитеља Душана Тошића упитао зашто је то тако, одговорио је мудро:

- Човек је осуђен да понавља властиту историју, да изнова проживљава трагичност своје људске судбине.

Пријатељу мој! – тако ме ослобљавао стари учитељ – Толстој се лечио тако што је глумио да је здрав!

Забрђани се враћају селу да би сачували своје пријатеље, да би остали пријатељи и да би умрли са осећањем како нису сасвим напуштени. После

неког времена, после неких младалачких година и лудорија, они су, као и сви други људи, били увучени у све могуће страхоте, постајули су људске олупине, или – ако је ово претерано – постају сенке из младалачких слика.

- Шта се чудите?! – мој пријатељу.

У позоришту, а и у животу није ништа другачије, све је измишљено.

Све је неистина.

Глумац лаже да умире, лаже да се смеје, плаче, лаже да воли.

У позоришту, као и животу, царују велике лажи!

Јер, нема ту зававања, свакоме дође последњи час.

А када се то мора догодити, без изузетака, боље је да се деси у завичају! – вели стари учитељ.

- Учитељу! – упитао сам га тоном ђака првака, који је седео крај прозора и посматрао птице, које су се гнездиле испод стрехе, док се припремала јесења непогода – да ли се у животу највише памте само поразни дани?

- Један француски писац, који је као дечак почео да пише књигу, чији је почетак био неко опроштајно писмо малог дечака који је одлучио да се убије, предао је издавачу књигу, која је имала 1.400 страна, али је убрзо стигао поражавајући одговор: одбијен је!

Био је потпуно деморалисан, дигао је руке од писања, бацио је пола рукописа у реку и сам себи казао:

- Отац је у праву, нисам низашта!

- Шта се с њим догодило, учитељу? – једва сам чекао његов одговор.

- Отишао је у војску, постао је број!

Био је рат, рат његове генерације, и није хтео да га пропусти.

Тада је настао део његовог пакла.

Учитељ доприча започето казивање:

- Писац је гледао људе како умиру, убијао је, био је сведок да рат нема никакве везе са хероизмом.

Страдало је много невиних.

У рату је почео да верује у бога.

Живот је наставио у кошмару без краја.

И касније је све претворио у књиге, које су многи волели да читају.

Ето, и то је живот!

Старом, али довољно виталном, разборитом учитељу, постављао сам и друга питања.

Није то био мој тест, него просто жеља да будем и даље његово ђаче, јер сам се тако лепо осећао.

- Да ли – питао сам га – многи пишу, раде, стварају... из туге?

- Можда је управо због те туге – да срце препукне – кнез Лазар питао Милоша Обилића, кад је пошао на Косово:

- Камо ти, Милошу, Мачвани?

А Милош одговри:

- Остали, честити кнеже, да крче и да сију шеницу!

Онда је Лазар рекао:

- Еда Бог да, све крчили, а све Мачва у трњу лежала! А што стекли, све Турцима у биједу дали!

Учитељ, стари учитељ, коме су у раној младости умрле две прелепе кћерке, тек стасале учитељице, једном ми каза:

- Пријатељу мој, не бих ја своје ожиљке заменио ни за какву пластичну операцију.

Свако мора да носи свој усуд! Слепи Едип каже: „Човек мора да поднесе оно што одреде богови!”

Заћутах, а у томе сам осетио као да сам и највише говорио и да сам, онако нејак, тако утешио, макар мало, свог доброг, старог учитеља.

- Имао сам кроз живот једну спасоносну формулу, која ме чува и у овом подераним годинама: „Ствари које су добре, увек су добре!”

Дивио сам се тој снази учитељеве животне филозофије и у његовом баритону налазио додатну одбрану од сваког зла:

- Остајем сам, баш сам, са својим успоменама, сећањима на младост, на те моје прелепе и предобре ћерке... ту су и успомене можда на неку пролазну авантуру...

Ах, авантура!

То је незнање за љубав... Хм... хм... хм...

Стари учитељ, кога смо често виђали док шета крај реке, прича да је одавно заволео и њу и људе на обали.

Неки су ту проводили слободно време, а неки пензионерске дане, у ствари и дане и ноћи.

Једном је, док је угледао старог рибара, упитао како му иде, а овај му одговори:

- Не мора рибе да има, мени је важно да сам овде!

Сазнао је потом стари учитељ да је тај рибар био из суседног села – чудео се како га није познавао – да је филозоф, у Београду је студирао „чисту филозофију”, а да је риболовом почео да се бави када је отишао у пензију.

- Сада ћемо пробати моју рибу, рибу на жару! – казао је филозоф.

- То су оне рибе које сам уловио пре вашег доласка.

Знате, учитељу, у овом задоцнелом спокоју интензивно се мисли, па се лако одбацују све прохујале заблуде!

Неки стари риболовци знали су - иако су без икаквог образовања - да и филозове, и учитеље, и судије, и лекаре, буквално све њих, посебно, али и у исто време, науче тајнама рибарења.

Људи крај реке, записао сам, фино су братство!

- Да, да, да! – каза учитељ.

Тада учитељ доприча:

- Ту нема, пријатељу, преваре, већ људске солидарности и елеганције која се у школи не учи!

Знамо шта је река, из искуства или по филму „Тече река, тече живот.”

Можда по савету старог, доброг учитеља, кад год сам се осећао лоше, одлазио сам на реку, са њом причао, са њом и другима се дружио и у томе налазио смисао живота.

Учитељ ми је понекад говорио, гласом пуним туге, да је уморан од придошлог времена и новопридошлог ћутања...

Мучила га је мисао да би требало од свега да се одмакне, али му у том тренутку ништа није падало на памет.

- Пријатељу, ја сам гледао како око мене путује време!

И онда настави гледајући у неку далеку тачку:

- Наши животи слични су сату.

И зато се многи не радују времену, не носе часовнике на руци.

Време нестаје, одлази у неповрат. Гледајући како време пролази, како сат откуцава и река тече, размишљао сам о животу и људским судбинама!

Не знам како се усудих, али прекинух старог учитеља и изустих:

- За нама ће, можда, остати „лоше римовани ветар”, „око у снопу искре, човече у магли” или „сенка која се издаје за човека којег више нема”. Зато би можда требало да на „светлост изнесем благо заборав” и да залепршам као сова!

Учитељ се насмеја, помилова ме по глави као у оним ђачким данима, па настави тихо, као да смо на неком побожном месту:

- Млади пријатељу! – седели смо на тераси његове лепо уређене куће - живот дозива, спомиње, опомиње, ромори, жубори, збори, твори, дише и уздише.

Речи се окупљају! Опомињу... опомињу... опомињу!

Понекад се и радују!

Некад иду испред живота. Највише што се може и сме.

А затим, док смо испијали вино, простре се препознатљиви баритон:

- Живот, то су и удаљени, загубљени крајеви света, превазиђени снови, таворења, учмалости, спорост, закључане куће у нашем селу, страх пред непознатим и страх пред губитком, не толико властитог живота, него живота оних до чијег нам је живота стало!

Загледах учитеља, дрхтао му је глас, он је то крио; видех како се јавише сузе, он је и то крио; приметих да га издаје лева рука, он је и то покушао да заустави!

Затим је уследио прекорни тон:

- Не вреди, стари пријатељу, мој добри ђаче!

На вреди, живот ме више не слуша!

Ухватих га нежно за руку, хтедох да га утешим.

Он прозбори гласом који до тада нисам познавао:

- Када данас помислим на прошлост, уплашим се младалачких грубости!

Тада је уследило ненадано, директно питање:

-Колико сам био груб према твојој генерацији!?

Гледао ме је стари учитељ, као да је хтео да у мојим очима, у погледу, у некој гримаси која би се ненадано појавила, у трзају неког прста леве или десне руке, можда у самој укочености или у боји гласа, открије искреност мога одговора.

- Било је то доба безнадежног спокоја!

Сада је доба „безнадежног” хаоса. Ето, то је мој одговор!

Поново зачух стари, добри баритон, без грча и дрхтаја:

- Једном сам вам, сећаш ли се, испричао нешто што вас је задивило.

Говорио сам вам о Лази Костићу, о оном Лази који је написао „Santa Maria della Salute”.

Био је то, зар не, необичан песник; образована личности свога времена. Бавио се многим стварима: историјом, и етнографијом, и филологијом, био је, дабоме, и лекар. Знао је осам језика!!!

Једва изустих, иако сам хтео да будем убедљив:

- Да, да... Сећам се, учитељу!

И заиста сам се сетио. Сетио сам се и приче о Лази Костићу, који није био сујевеан, али није хтео да седи за столом где је тринаест особа!

- Због тога ученог, великог, драгог песника, замало нисам страдао!

Уследиле су слике пуне драматике:

- Када је једном дошао инспектор, приупитах, онако узгед, можда баш тебе – све се некако загубило у прошлости, па не могу да се сетим сваког детаља – да ми кажете шта знате о Лази Костићу!

Инспектор, када сте ви напустили школу, каза строго, заповеднички, као да сам поновац:

- Учитељу, оно о Лази није било добро!

Скамених се, он настави:

- Лаза је Лаза, али није, бре, то што сте ђацима казивало у програму!

И заврши тоном који је разоткривао тугу:

- Умало да изгубим службу!

Учитељ је посебно подвукао оно „бре”, али га не доприча.

Поново се осмелих да прозборим, можда ме је вино ослободило стално присутне туге:

- Ето, видите учитељу, живот је прича пуна крика и беса, али некад не значи ништа или можда значи све, зар не!

Стари добри учитељ се поново врати у прошлост:

- Тада, када ме је опоменуо онај инспектор - касније сам дознао да је једва завршио учитељску – сам себе некако ошинух као да сам избеглица, и луталица, и патник који се отискује у свет и нестаје, а појављује се тек толико да покаже властиту смрт.

После тог несрећног инспекцијског похода - допричавао би стари учитељ – било је дана када се осећао као људска утвара која је са собом носила неку загонетну тишину.

Било је и дана када је пристизао чудан мир који је и њега плашио. Лице је одавало трагове умора и лошег времена!

Осећао се поразно, баш као онај несрећни човек коме су, док је шетао сеоским сокацима у подераним чакширама, постављали питања да ли је био у Абисинији, а он би одговарао потврдно: „Да, да, био сам, па шта?”

Тада су га приупитали каква је чуда видео.

Следио је одговор да је видео.

А када сељаци поново упиташе да ли их је много видео, доприча:

- И више!”

И побеже у дремеж и ћутање!

ПРИЧА ПО СЕЋАЊУ

Кафана, пролеће 19... Нисам превише, чак нимало, веровао његовим убеђењима, али сам га пажљиво слушао.

И побеже у дремеж и ћутање.

Знао је да брани ставове.

Па, био је професионални политичар.

Боље сам га упознао када су пристигле године и када је, попут многих стараца, почео да пребуре по успоменама.

И побеже у дремеж и ћутање!

- Знате, сећања нас увек враћају, каткад на врло ефектан начин, у свет чудесног, а ипак могућег – започео је једном причу тај подерани, провинцијски политичар.

Било је то занимљиво казивање, па ме је интересовало како ће га наставити.

Нагло застаде као да је хтео потанко да преслиша изговорену мисао и да, можда, уочи неку бесмисленост која се крила у њеном залеђу.

- Да ли сте читали одличног Слободана Новаковића и његову књигу „Како браћа Маркс читају браћу Грим”.

- Не! - казах и сам се зачудих што ме је то питао.

Био сам постиђен због тога, али пронађох у том часу спасоносну формулу своје одбране:

- Толико људи сада пишу, да је немогуће све ни регистровати!

- У једној сиромашној земљи, која је грцала у дуговима јер нико није хтео нешто корисно ради - поче да се присећа стари политичар делова те књиге.

- У тој земљи је владао неки ветропирести краљ, без икаквог ауторитета; нити је он слушао своје поданике, нити су они слушали њега!

- Занимљиво, занимљиво! Зар и тога има! - прозборих.

- Нека сирота жена, у време највеће кризе, родила синчића коме предсказаше лепу будућност – да ће бити чедо среће и да ће се оженити краљевом кћерком...

- Занимљиво, занимљиво, пријатељу! – опет сам малчице прекинуо казивање старог полити чара.

- Тако нешто не долази у обзир! – побуни се краљ, када је чуо за пророчанство.

- Неког реда, ипак, мора бити!

- Шта је даље било? – упитах.

- Не будите толико нестрпљиви – настави стари политичар.

- Казујем причу по сећању, па ја сам већ превише стар да тако брзо говорим.

Иако је то стари политичар изговорио као да жели да ме његове речи помилују, устукнух, застадох, и умало не устадох.

- Краљ нареди – настави политичар – да му донесу тог малог, да се он о њему побрине.

Томе се обрадова и мајка: „Моје дете је, заиста, чедо среће кад сам краљ жели да се о њему стара.”

Био сам нестрпљив да дочујем крај приче.

- Краљ стави дете у кутију и баци га у реку!

Прозбори: „Кад све иде дођавола, иди и ти! – каза за малишаном којег је носила матица.

- Вероватно се дечак није утопио!? – упитах знатижељно старог политичара.

- Дечак је допловио до неког старог млина.

Млинар је извадио дечака из кутије, унео га у кућу и почео да се стара о њему као да му је отац.

Дечак је израстао у лепог младића.

Опет је уследило моје знатижељно питање, желео сам наставак приче.

- Краљ, који је мислио да је бар тај проблем решен, весело се проводио.

Ишао је у богат лов са великом свитом, организовао пријеме, славио рођендане, посећи вао пријатељске земље и, уопште, живео без брижно!

Тада застаде као да жели, као добар редитељ, да до врхунца драматике доведе читаву причу, иако, дабоме, она није била његова, него је за њу дознао из књиге.

- За време једног лова, олуја га је натерала да се склони у тај исти млин, у коме је живео и онај дечак.

Ту заподену разговор.

- Имаш великог, лепог... лепог сина! – рече краљ млинару!

Погледа га још једном, као да је хтео нешто да провери, па настави:

- Израстао је као из воде...

- Из воде сам га и извадио..! - започе млинар причу.

Не могах да оћутим, хтео сам да допричам крај, бар онако како сам га предосећао.

- Крај би морао да буде срећан! – загрмех.

Стари политичар, који се уживео у своје казивање, презирно ме погледа и настави:

- Краљ се досети ко је тај момак, присети се и пророчанства, па одлучи да му сад дође главе...

- Није га, ваљда, убио! – неспретно прекинух причу.

- Ти си човек без маште. Извини, али тако је! - одбруси он.

- Па шта би друго могло да се догоди?

- Пошаљите ми момка на мој двор! – заповеди млинару.

- Ја ћу написати краљици, па ће се тамо о њему постарати...

Кад је стари политичар завршио присећање на догађај из књиге, не упита за мишљење, него дода:

- Кад они одозго нису могли да реше нешто тугаљиво, слали су поруке нама!

Тада сам старог политичара подсетио на једног мени непознатог филозофа који је, колико се сећам, говорио да „очи које су виделе не треба да буду затворене, руке које су дотакле не треба да заборављају када држе перо.”

Стари политичар ми другом згодом започе разговор занимљивом оценом:

- Ово моје стање је живот после живота!

Нисам га разумео, а слушао сам га.

Хтео сам да будем учтив.

Ако бих нешто прозборио, то би га навело на погрешан траг.

- Ми смо били део хора који је осуђен на живот.

Леп живот!

Док траје тај живот!

После тога, збогом!

Као у захуктралом, препуном возу, неко мора у једном тренутку да испадне.

И квит!

Нема ту љутње, а ако би и било, следило би и питање: „Ко вас је терао да ускачете у њега!”

Опет нисам довољно разумео старог, заборављеног политичара.

И овога пута сам хтео да будем учтив, јер би моје говорење можда створило нову забуну.

- Ми нисмо били позајмљивачи светла.

Наша су се огледала тек сада замаглила!

- Па зар раније није било тог замагљеног огледала и страха!? – осмелих се да питам.

- Ма, момче, свега је било: и страха, и сажалења, лажног сажалења, и спасења, и лажног спасења, и љубави, и лажне љубави!

Онда доприча, као да је диктирао оптужницу:

- Било је јунака, и немоћних јунака, и хероја, и лажних хероја.

И људи гоњених несрећом и злом који су на крају били поражени!

Театрално, као да је на позорници, закључи:

- Ми смо их поразили. Јер да нису изгубили, ми бисмо доживели слом!

- Зар није то чудновато?! – казах неразговорно.

- Имали смо за сваку ствар, за сваки догађај и свако људско понашање наше објашњење.

За нас није било важно да су она другима логична, важно је да су нама била уверљива.

Затим, као да сустиже ненајављена грмљавина, каза: „Глумили смо да смо све преписивали из живота!“

Морао сам да питам, а нисам се ни бојао старог, заборављеног политичара да ће ме увредити, јер сам осећао да је причао као рањени човек. Питао сам:

- Зашто се тако брзо тоне. У заборав или самоизолацију, свеједно!

- Знали смо да се сви снови не остварују, али смо желели да остваримо наше снове. Па, ми смо били само јединке приче која нам је наметнута као властити доживљај!

Наумих да нагло прекинем старог, политичара, али ме предухитри: „Ми смо хватали своју омаху!“

Учини ми се да сам збуњен; био сам затечен његовом причом. Уз гестикулацију, као да је у далеком видокругу разоткривао неку тајну, настави:

- Знај, ако ниси знао, омаха је она вода која као магла пршти испод воденичног витла, што се омахује и зато се тако назива – хватали смо своју омаху, ма колико били заробљеници једне идеје.

Понових последње питање, без увреде и патетике: „Можда се то ваше време може доживети и као сурово трајање, као доба великих несагласности!“

Пажљиво ме гледао, чини ми се и истински слушао, онда се измаче, хтеде да ме прекиде, али наставих: „Можда би се могло и да се схвати да је то ваше доба време наметнутог групног промишљања и време суровог и гордог посртања!“

Не знам зашто, али ми се учинило да пред собом имам чудног и чудесног идеолога старог, заборављеног времена.

Учинило ми се да је он, тај олињали политичар, налик оном дечаку који је уинат свету одбио да расте!

Умало да изговорим да сам га видео као неког човека без следбеника који се враћа из прошлог живота уморан од тумарања, неиспаван од дугога седења и предугог оргијања.

Стари политичар застаде, као да је хтео да узме ваздух, неки нови ваздух, не овај који нас је окруживао, па задену речи: „Јуче сам био на старом гробљу крај нове хумке, у коју тек треба да спусте мртваца.

Прочитао сам, ваљда, гробареву поруку: „Враћам се одмах!“

И таман хтедох да опсујем, неко иза мојих леђа прозбори: „Већ сам то прочитао на другом гробљу, зар и овде не могу да буду оригиналнији!“

После ових речи старог политичара, човек мора поново да се замисли.

Није му више ни до смеха, ни до писања, ни до неког новог живота.

- Па ми смо били коцкари по звању, а сумњиви по племству! – каза стари политичар, трудећи се да буде духовит.

Опет ћу, као да мудрујем: „Зар је толике неслоге било међу вама? - махнуо сам руком.

Као да сам старог политичара прекинуо у размишљању, а он заврши у свом стилу: „Знате ли ону причу о риби и дијалогу два пријатеља!“

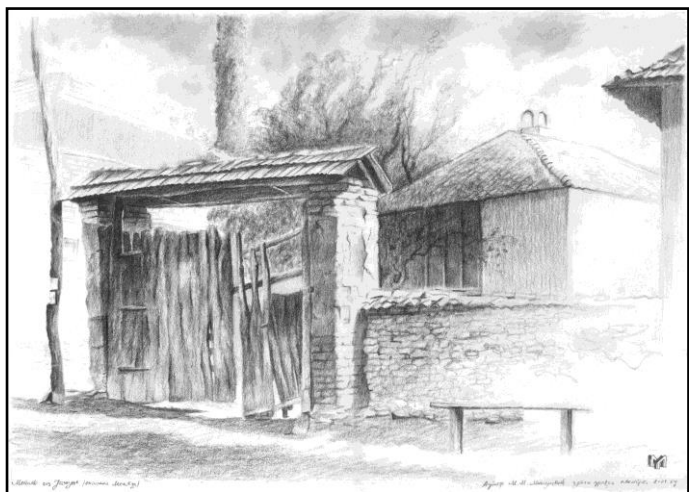
Погледах га испитивачки. Помислих да ће испричати нешто вулгарно.

- Не бој се, млади пријатељу! – тада ме стари политичар први пут освоји баш тако - и настави: „Гледај, пријатељу. Неке рибе скачу из воде! То је радост рибе!“ - рече први.

- Како можеш знати да је то радост рибе? – упита други.

- Ти ниси ја. Како можеш знати да ја не знам да је то радост рибе? – настави први.

На крају, он закључи: „Сазнајем радост рибе на основу своје радости при посматрању!“

ШКОЛСКИ ДРУГ

Лето, јесен, 19... Тај наш заједнички пријатељ био је нешто посебно. Не, није се одвајао неким натприродним својствима, чак нам је деловао обично, обичнији него што смо сви ми били. Али, али, то је био привид. Када је одговарао, то су били – одговори! Све петице. Сем фискултуре! Био је дебелуца па није могао ни брзо да трчи, ни да скаче, атлетика му је била сасвим страна. Уписао је медицину и завршио просечном оценом - десет! Студент наше генерације! Звали смо га једноставно Степа! А његово право име је – Стеван!

Наравно, није се љутио због тога, а каткад је у шаљивом тону говорио да оно „н” није добро чуо, јер је малчице наглув: „Од ренесансе, људи су се мало променили. Дошла је техника, али то је нешто друго. Остале су исте људске слабости, присутна је иста жеља да се влада, ту је похлепа... похлепа и само... похлепа!“

Слушали смо га, знали смо да је од нас и паметнији, и образованији, али смо волели да му постављамо и незгодна, сурова питања, и увек смо се – а не знам ни сам зашто – радовали када није знао одговор на поједине загонетке живота.

- Постоји прастара немачка легенда у којој загонетни свирач долази у град Хамилтон и ту свирком покушава да очисти место од напасти која га је задесила, од – пацова! Баш тако, од пацова! – појачава наш школски друг Стева казивање као да је у нашим очима осетио неверицу или гадљивост.

Док смо га посматрали као да смо ђачићи, а не његови школски другари, он настави: „Пошто га нису плаћали, он се преображава, постаје своја супротност и свирком одводи градску децу! Ето, тако се често здрава, добра намера претвара у велико зло!“

Говорио је као пријатељ, али и психијатар, говорио је обичним језиком о мудрим стварима, казивао је о тајнама човековог обрта, у себи и изван себе. Тада нам доприча и једну причу о звону и звоњави.

- Које је звоно најбоље?

- Оно које се најдаље чује!

- А које се најдаље чује?

- Оно које не звони сваки дан!

Једном, пак, док смо се жалили како лоше спавамо, више у шали, али и озбиљно, прозбори: „Увек када размишљам о томе шта је слава, шта је људски ум и шта би требало чинити да наши мали животи буду мало уреднији, сетим се Сартра. Знате, он је одбио нобелову награду, њему су три пута подметали експлозив за време рата у Алжиру. О њему сам размишљао као

великом човеку и великом писцу. Посебно сам се одушевио сазнањем да се никада није понео као Нарцис. Он је живео без луксуза, али и без строгости, без табуа и без славља, изузев – хучног писања!“

Ништа нисмо говорили, а шта бисмо и могли да кажемо. Слушали смо школског друга, сада професора медицинског факултета.

Носио је обичан џемпер, готово олињали капут и неке старе панталоне. Шалили смо због тога, он би одговарао: „Браним се од живота, од зависти, и од чини! Ха... ха... ха!“ Насмејали смо се заразно, младалачки, као да смо тек изашли из гимназијских клупа.

- У нотес који ми је стално крај узглавља мале, несређене спаваће собе, стално сам уносио нека мудровања.

На једном месту записао, говорио би наш школски друг, да је Маргерит Јурсенар, прва жена примљена у Француску академију уметности, умрла у 84 години на острву Мон Дезер, у држави Мејн.

Записао сам и њене готово заветне речи: „Недавно сам, у једној од својих књига, кроз уста једног императора, рекла да похвала пристаје само мртвима. Док смо живи, прати нас препирка, оправдане или неоправдане похвале, али мртви, они имају права на ту врсту увођења у гроб, пре него што наступе векови славе и хиљадугодишта заборав...”

Једном, кад се Стева вратио из Америке, где је био на специјализацији и тамо за неколико месеци научио врло добро енглески, упитасмо да нам понешто каже о том далеком свету и да опише себе у њему.

- То што сам доживео, видео, па и написао - а много тога сам записивао да се присетим тог доба у неком другом добу - није аутобиографија, али је самоиздаја!

- Чудно, како то!? – упитасмо.

- Шалим се, али је лепо цитирати, макар као парафразу, Маргарет Дирас, која је за роман „Љубавник” добила „Гонкуреву” награду, а критичари, они као да све знају и све разумеју, то оценили као аутобиографски роман.

Стева нам тада откри и једну малу тајну. У Америку је однео само једну књигу и тамо, готово из дана у дан, читао „Политику” и прилоге Предрага Милојевића.

- Не верујете, ево доказа! – каза победнички.

Из његове торбе, која му је при руци још из студентских дана - носио је и по Америци - извадио је неколико новинских исечака. Неке делова је подвукао црвеном оловком.

- Другари, ја сам помало инвалид. Па ја сам психијатар. И не замерите што је то тако, али је тако!

Насмејасмо се заразно, као да смо постали његови пацијенти, а он настави:

- Ево шта Предраг Милојевић беседи, да баш тако, он у текстовима беседи, то је више него обично писање:

„Индуси кажу да се „Хиљаду и једна ноћ” чита јер нема краја. Читате је из ноћи у ноћ и увек остаје понешто да се дочита!

Потом настави да чита подвучени део прилога:

- Шопенахуер је читао само старе књиге.

Нове, по њему, треба тек да докажу да су вредне читања. Наравно, има изузетака...

Опет би Стеван цитирао други део јасно подвученог новинског текста:

- Писац се постаје, песник се рађа. Обућар мора да научи да прави ципеле, сликар да слика, музичар да свира, али песнику да пише песме није потребно ништа, не мора чак ни да је писмен.

И помало театрално настави:

-Кад су Хорхеа Борхеса питали како пише песме када је слеп, он је одговорио: „Песма се пише сама од себе.”

На крају, а нисмо Стевана желели да прекидамо иако смо већ попили по неколико пића, наведе још један цитат: „Кад су Јовану Скерићу пребацивали да самоуверено критикује песнике, а није песник, он је узвратио: „Ја не умем да снесем јаје, али умем да разликујем мућак од свежег јајета.”

Стеван нас је занео том причом, а рече да се у ординацији наслушао трагичних исповести, великих убеђења и огромних заноса.

Све је некако било у знаку вишка температуре.

Волео је Стеван књижевнике, песнике, драма турге, воле је живот кафане, а неки су се чудили како је све успевао да постигне.

Одговорао би као драмски писац Душко Ковачевић у разговору са једном угледном и лепом новинарком.

- Тај интервју, каже Стеван, стоји у фијоци моје ординације:

„Цело моје детињство ми се у сећању слива у један сунчани дан са пуно игре и пуно смеха.”

Пратили смо га, и упијали његове речи:

- Он је - настављао би Стеван - упамтио деду, мајчиног оца, који је говорио: „Боље је да умрем, него да ми се нешто деси!”

Док смо размењивали нове мисли, покушавајући да и ми будемо и духовити и образовани, Стеван би допричао нешто што нам се стварно допало:

-Током протеклих месеци уопште нисам обраћао пажњу на годишња доба, на боју неба, на звук, на било шта што сваког човека одређује у времену и простору! Баш тако!

Малчице нас је то говорење занемело, али смо питали школског друга:

- Колико је тачно да има људи којима је тешко да изгледају срећно, јер увек очекују оно најгоре!

- Неки праве билансе и када им није време.

Други живот виде као бескрајну рутину, као да је све што је било интересантно и узбудљиво прошло мимо њих.

Има људи који при првом судару са поразом доживе шок и никада се више не опораве.

Њима се тада чини да ће умрети од туге!

Неким се и то деси. Али, само неким!

Други су жилавији и преживе и највеће ломове. Али, али... али... и они су, не ретко само људске олупине.

И то је страшно сазнање. Боље је понекад да човек тога и не буде свестан.

Стеван нам исприча, са неком невероватном лакоћом, готово са уживањем – или се бар тако нама чинило, јер нам је тај свет био стран, да је познавао неколико научника који су били деценијама заокупљени проблемом смрти,

посмртним обредима, самоубиствима, еутаназии и сличним стварима.

- Схватио сам, наставио би Стеван, да је истраживање смрти можда сасвим добар начин да се спокојно живи и ведро осмехује!

Тада би наш школски друг, као поруку живота, испричао једну кратку, занимљиву Толстојеву бајку, чија му је порука, каже, била лековитија од сваког лека, од сваког разговора и сваког привида:

- Разболе се један цар и рече: „Даћу половину царства ономе ко ме излечи.“

Тада се окупише сви мудраци и стадоше већати како да излече цара.

Нико није знао. Само један мудрац каза да се цар може излечити. Он рече: „Треба наћи срећног човека, скинути са њега кошуљу и обући је цару - цар ће оздравити!“

И цар посла да траже срећног човека по његовом царству, али су цареви изасланици дуго путовали по читавом царству и нису могли да нађу срећног човека.

Није било никога који је био сасвим задовољан.

Ко је богат, побољева; ко је здрав, сиромаш је; ко је здрав и богат, њему жена није добра, а неком деца нису добра; сви се на понешто жале.

Једанпут је царев син пролазио касно увече покрај једне колибе и чује – неко говори: „Па хвала Богу, нарадио сам се, најео и лећи ћу да спавам; шта ми још треба?“

Обрадова се царев син, нареди да скину са тог човека кошуљу, да му за њу дају онолико новца колико затражи, а кошуљу да однесу цару.

Људи, које је послао, дођоше срећном човеку и хтедоше да му скину кошуљу, али срећни човек је био пуки сиромах и није на себи имао ни кошуље!

- Ето, заврши наш школски друг, ето, у тој бајци се, можда, скривају одговори на сва питања свакодневног живота, на сва питања наше туге и сва питања наших будућих дана!

То Стеваново казивање подстаче ме да га баш ја, а не неко други из великог друштва, упитам шта је, у ствари, срећа?

- Цели живот се може схватити и као један велики апсурд. Ако се тако разуме, а неки мисле да се тако мора и разумети, лако ћемо схватити и оне људе, на пример, глумце, за које верујемо да су срећни, а они сами кажу да им је живот један велики апсурд!

Тада Стеван исприча истиниту животну драму: „Један наш познати глумац, металски радник, говорио је да је постао то што је био сасвим случајно, да ће умрети као глумац, али да неће себи опростити ту глупост!“

- Коју глупост!? – зането питасмо.

- Па ту што је постао глумац. Он и није хтео да буде глумац. Било га је срамота. Па, говорио је: „Када ми је мајка сазнала да сам напустио занат и отишао у глумце, чупала је косу!“

- Али има ту и неке формуле за утеху? – питасмо, а знали смо да је има, јер да је нема, све би до краја било апсурдно.

- Све је у знаку „наше судбине!“

Живот јесте кадшто и у знаку „памћења пуног страха.“ – рече Стеван, а да га опет до краја

нисмо разумели, али смо у устима осећали неку горчину.

Тада сам добро упамтио Стеванове речи; деловале су отрежњујуће: „Само се неким чини - а може бити да и таквих има - да могу да бирају боју свога страха!“

А онда би додао: „Људима је понуђено безброј снова. На јави они почињу да раде против себе!“

Застајемо, послушкујемо његову нову поруку: „Добар живот и лепа смрт највише су што човек може пожелети себи и најдражима, али кад стигну неке године, које ипак стижу, све постаје некако отужно!“

Тада наш школски друг изусти још једну животну поруку: „Знате, када одлазите из родног места - а ко зна колико пута сам то и сам чинио - тај крајолик, и све што је било, из живота се сели у успомене!“

Уз све, доприча: „Личи каткад живот на шкољку у којој сија бисер, а ту се смести цели наш свет. Цели, у комадима!“

За крај, за сам крај нашег дружења, Стеван, кроз смех, који је одсикавао иронију живота, подсети на епитаф извесног Грка Архилоха: „Путниче, тихо пролази крај гроба Архилохова да не разбудиш осе што у њему спавају!“

КЛУПА И ЗАДРУЖНИ ДОМ

Завичај, лето, 19... У забрђанском оквиру сиромашних младалачких и студентских дана наслушао сам се и мудрих речи обичних, полуписмених сељака, али и, верујте, прелепих прича мојих вршњака. Када смо долазили, а пристизали смо стално лети, окупљали смо се испред задружног дома, седели на клупе, или негде другде, и слушали... слушали... слушали... Онда смо и сами причали... причали...причали...

Нека од тих дешавања, згодних прича, прибележио сам.

Ту су, па нека се саме покажу, макар у одломцима, у сломњеном, затамњеном огледалу.

Разболео се неки сељак, имао је доста имовине, али су муке биле толико велика да је прозборио:

„Ова бука, ова музика... кад ће то једном престати...!

Други би сељак казао:

- Чуо сам да се болови ни у шта не рачунају!

Трећи мудрује:

- Док нема хајдука у шуми, нема ни слободе!

Тај сељак, који је често говорио о сељацима, али је готово свима деловао припросто, доприча:

- Давно сам чуо, па сада зборим. Ако хајдук треба да наточи чутурицу воде, никада не сме да прекине млаз воде, јер су гониоци негде близу!

Тада мој школски друг Петар, као да се осмели, а студирао је философију, па смо га и звали „филозоф”, прозбори, готово нечујно, али довољно филозофски:

- Живот чине заплети између сна и јаве, између чудног и чудесног!

Погледасмо га, а он се охрабри, па дода:

- Ништа није неминовније од немогућег.

Требало би увек предвидети – непредвиђено!

Опет ће онај што је говорио други:

- Живот је као пловидба на отвореном мору!

Неки се насмејаше, нису разумели његову поруку, а он дода:

- Био сам у морнарици, знам ћуди морских пространстава!

Тада записах кратку причу коју те вечери чух:

- Касна јесен, хладна, досадна киша пада данима.

Навратио комшија код комшије.

Моли га да пребаце волујским колима његовог болесног оца до града, пет је километара, а овај му одговори:

- Добро је, добро је што је твој отац болан, али не знам ко ће волове да тера!

Када сам дознао за ту причу, у стомак ми се увукао подмукли страх и питање: шта ће бити ако се разболим?

У промишљању ме пробуди похабани глас најстаријег међу нама:

- Сви смо ми, друшкани, у теснацу живота! Ми смо, дакле историја. Ха... хм.. хм..!

Као да је управо та изговорена мисао натерало једног од студената историје да се јави. Био је из скромне, сиромашне породице - отац му је нестао за време рата – волео је историју и био је њоме одушевљен. Хтео је, каже, да промени њен ток.

- Свет историје, то је свет тајни, то је свет нечијег детињства, који нам се полако враћа!

Завлада камерна атмосфера:

- Историја је начин истраживања прошлости, ма каква она била, лепа или сурова. Не могу сви да разумеју њен ход кроз време!

О свом оцу, којег не памти, и којем се ни гроб не зна, говорио је с тугом, која се одсликавала у његовим очима.

-Знам га само са једне бледе, старе фотографије. Очи су откривале празнину. Моје детињство, природно, обележено је његовим нестанком! Мој отац био је млад, момак, тек сам се родио када је кренуо у рат, у то велико (не)време!

Једном ми каза, записах:

- Осећам се као да сам пас без завичаја!

И доприча:

- У свим причама о моме оцу много је туге!

Прибележио сам на маргини мог рукописа:

- Тема је много сложенија, тајна је велика!

Уз хладно пиво, комшија, студент књижевности, који се до тог тренутка није чуо, прозбори:

- Другари, чујте! Позивање на угасле успомене и варљива сећања доводи под сумњу нашу садашњост!

Неко се накашља, а он, кога те вечери прозваше „писцем”, доприча:

- Магла и дим прекривају сећање, све тоне у празнину која је коначна!

И закључи, цитирајући Достојевског:

- Жена је жена па ма била и калуђерица!

Збуних се, и други се збунеше. Нису разумели, а хтели су да разумеју.

- Авај, ограничени људски створе, ошинух себе!

Онај сељак који је први заподенуо говор, пре него што нас напусти, настави причу:

- Ко право своје запушти, нек себе криви ако га изгуби!

- Сетих се, груну један „судија”, како смо давно прозвали буцмастог другара, који је студирао право, чија је кућа поред млина, крај реке.

- Зар то није из једног закона Црне Горе? Сећам се: „Закон је за сваког закон, ма како опор био”, „Зао обичај, никад тврд, никад законит.”, „Ко само речи законски знаде, тај још закона не зна, док му не схвати разум и смисао”, „Твоје свето, а и моје свето; чувај своје, и моје не дирај.”, „Што једном по закону стечеш, тврдо ти је баш и кад би се закон изменио.”

Тада се огласи и други студент права:

- Правда би, како каже један француски писац, морала да буде чиста савест!

На маргини свеске сам записао:

- Била је то сјајна приредба – без улазнице!

Историчар нам се кроз смешак обрати:

- Момци, српски кнез Михаило Обреновић био је спреман да се због своје љубави према Катарини Констатиновић одрекне кнежевања јер је сматрао да „лична срећа вреди бар колико један престо.“

Неко из великог друштва поче да негодује, он настави:

- Знате, своју љубав није успео да оствари јер је 1868. године на њега, у Кошутњаку, извршен атентат. Да ли само из политичких разлога или што су се многи из његове околине противили женидби са кћерком надарене прве српске списатељице, лепе Анке Констатиновић Обреновић, иначе кнежеве блиске рођаке!

Сви погледасмо историчара, он доприча, као да открива велику тајну, да Михаило није био неки изузетак. Испијајући последње капи пива, закључи: „И војвода од Визентала се одрекао британског престола „само због љубави“ према мис Симсон са којом је дуго и срећно живео, далеко од сваке врсте протокола и заштите!“

НЕВИДЉИВИ ЉУДИ

Београд, завичај, јесен, 19... Тражим свој кључ. Дан - ноћ. Издан. Склонио се негде изван мог видокруга.

Невид је око мене и у мени. И нама. Није то сасвим обичан кључ, а могао бих га и тако назвати. Имена и немају никакво значење. Више су ту да обележе наше судбине, него да открију своје далеко затурено трајање.

Живим са својим кључем, а не знам да ли ми је наметнут или сам га сам створио.

Тај чудни кључ мога трајања неће никога занимати, па и ово пишем да бих оставио запис о властитом нестајању.

Кључ и кључари мога треперења каткад су тако далеки и непознати да личе на провидне сенке и далеке, уморне путеве.

Други пут су нешто јаснији, ближи моме стварном животу, уљудни, привидно весели и дружељубиви, али су тада довољно страни да ми се чине као јесење измаглице.

Опет, само ретко, засветле као да најављују да није баш све тако тугаљиво и да би се лако могли да договоримо.

Договорити се са кључарем? Шта то мени пада напамет? Па ни они не знају праву шифру мога кључа!

Трагове обележавају и речи дописују други.

Прави кључари су невидљиви људи!

Ту су с времена на време.

Као опомена.

Да се зна како се мора, ако се мора.

Нека се зна ко је ту да каже како треба, ако треба.

Знају и они, ти прави кључари, да су њихови животи у неком другом кључу сакривени па се труде да буду прави тумачи тих других људи.

У противном, били би сенка својих сенки!

Непролазне тмине.

Губавци из долине губаваца.

Били би прошлост своје прошлости!

Што постају уљуднији, чак и када се претварају, то постају већа опасност да се нађу у недођији, да се за њих испишу нови, мутни догађаји и одједном створе на другој страни, оној где су и све остале несталне особе.

Кључ ми је потребан да као и у свакој причи пронађем властиту срећу, ако се она уопште може наћи.

Срећа је, знам, илузија о нечему бољем од ове садашњице, од прошлости, од ненаданог поремећаја времена, од неизвесности која је извесна. Остаје само далека нада да ће се наћи неко решење које ћу назвати прелепим исходом живота!!!

И нада је део измаглице, и део среће о којој сањамо.

У шта се надати и када?

Да ли има времена да се уопште нечему и неко ме надам?

Бележим ове речи, а и сам нисам сигуран да је оно право што други очекују од мене, ако очекују.

Ко заправо тражи да му се јавим када сам човек без наде, а такви нису никоме потребни сем, можда, тугаљивим људима и сакатим данима!

Не познајем своје чудо у мени и око мене, а хтео бих да се препознам у властитом огледалу, које је замагљено од дугог трајања и великог немара!

Постајем у исти мах властити судија, и сведок, и тужилац!

У исто време и посебно, као да све може баш тако и бити.

Верујем у своје поштене намере, ако се и то може замислити.

Јер, од тренутка када човек почиње да сумња у себе и друге, почиње да проверава и своје замагљене мисли.

Име ми је, верујем да се сећате... онај исти човек који је описао део своје судбине.

Нисам вам казао како сам до ње стигао, али сам, ето, са њом четврт века.

Неки су давно записали, па да поновим:

„Још сам млад да бих имао нове, лепе жеље, али довољно стар да их могу остварити!!!”

Не, у мени се још не гасе немири.

Заблудео јесам, онолико колико други, иако ме други виде још блуднијим, још варљивијим и још тврдоглавијим.

Када будем придодао још десетак година, побунићу се, али ако би се којим случајем догодило да ми одузму деценију, био бих загубљено милосрдан!

Шта ће мени прохујале године?

Да их поново проживљавам, да се поново будим са надом да ће нови дани бити ведриви, а ја слободнији?

Не, не, не.... моје тело се буну и при помисли да бих се ускоро вратио на сам почетак свога живота, на време када сам разазнавао многе побуне и многе људе који су времену исписивали крваве црте!

Шта бих даље записао, записано је: и ту силну реч побуна, ту дивљу реч, која ме нагони на страх, исписивао бих је у свачијем трајању.

Од саме мисли да бих се побунио против себе, већ се буним; немам снаге да поново исписујем исту поруку и говорим исте жеље.

Ловим своја унутрашња узбуђења, у мраку који је јачи у мени, него око нас. Остаје то проклето говорење у себи, то чудно бунцање, и то тешко писање!

Сан о прошлости је, у ствари, и прича о непрестаном размишљању да се живот настави друга чије него што је прошао.

Као да смо могли да бирамо своје животе и људе који нас окружују?! Та далека сећања су само чемерни тренуци садашњости; то су наше минувале муке и доказ да смо слаби, јер живот не

бисмо хтели да подаримо судбини као да се она може томе даривати!

Па нису ти дани исписивани школским кредама него су мозаици који остају онолико дуго колико смо у стању да их попамтимо!

Бежање од побуне је за мене било исто што и спасавање од осталог страха, који нас мами да га направимо.

Грешна размишљања су као пожуде, као ватре које у врелом летњем дану разносе снове с једног на други крај наших путева.

Од грешних мисли и рђавих снова се може побећи. Иако нам се увек чини да је наша заблуда дубока као океан, наши греси су опаснији од свих тих неваљалих дана.

Можда има довољно времена да се проживе сви будући дани, па и да се разумеју те наше далеке грешке, ти чудни доживљаји и кварни снови.

У свету који постаје тајна, остаје да лебди питање зашто се тако мало познајемо и зашто тако безвољно другима опраштамо своје грешне мисли?

Зашто..?

Толико пута постављено питање без правог одговора у мени и око нас...

О, Боже... сачувај ме даљих невољних дана да бих проживео своју прошлост...

ЛЕПА ЖЕНА И - ВИНО

Завичај, лето, 199... Јован Петровић се једне летње вечери вратио у наш заједнички завичај. Иако нисмо знали да долази, кад је неко дочуо, сви смо се окупили у његовој кући. Сви, без изузетака! Мало смо те вечери говорили, волели смо да чујемо како је проводио студентске дане. Нешто од онога што је рекао, записао сам!

Можда ћете се томе чудити, али, верујте, тако је било, а ту причу, која се може сматрати и мојом тајном, даривао сам мајци, оцу и баки!

Део мојих бележака сачувао сам за свако време, за ово доба! Нешто од онога што нам се догодило у протеклом трајању, исписујем и овога пута.

Сви смо га волели, јер нас је молио да будемо добри. Када је кренуо на факултет, били смо радосни! А ко се томе и не би веселио! Тада нам се чинило да смо пресрећни! Гледали смо га

сузних очију, готово нечујно, као да је причао сам себи, а тада је одговарао: „Хвала, то вам никада нећу заборавити!“

Нама то говорење није било јасно, али смо се трудили да све разумемо!

Знали смо, у то смо били убеђени, да ће успешно завршити студије. Тако је и било. Из сеоских опанака, постао је професор!

- Његов живот је и наш пут! Хвала што је њиме кренуо! И заиста је било тако. Сви смо се томе веселили. Као деца!

Тада, док смо били занети пићем, прозбори: „Мој живот је збир тужних надања, моје трајање је део велеградског кошмара. И ништа више!“

Рече то Јован, док је испијао још једну, препуну чашицу ракије.

Збуњени, скамењени, неми!

Ни сами нисмо веровали да смо чули овако нешто.

- Живео наш домаћин! – рече неко из нашег друштва.

Сви узвратисмо.

И пописмо пуне, препуне чаше ракије!

Тек тада смо, у ствари, сазнали праву драму о нашем пријатељу. Отворило се његово срце, испричао нам је део своје, нама непозна приче.

- Док сам био у иностранству, често се то догађало, изгубио сам своје памћење. Заборавио сам прошлост, почео да живим неким другим, нестварним животом. Као да је био поразан човек: „Чинило ми се да све дубље тонем, да нестајем, да више нисам онај човек из забрђанских оквира. И нисам то био!“

Запитах као у сну:

- Шта се то догодило!?

-Нестала је, нису је нашли!?

И доприча: „Кренуо сам у недођију! Тражио сам њу, Снежану; тамо сам нашао своју – странкињу!

Прибележио сам, о томе смо говорили и онога дана када се Јован вратио после студија, да је у нашем крају живео неки сеоски чудак. Звали смо га „странац”, а он је био сличан нама. Обичан сеоски момак, високог раста, широких рамена, јаких црта лица и погледа који је пре био смешан! Пето дете сиромашних родитеља, надничара Јеврема и мајке Теодосије. Оца су му сви знали по мирноћи, тихом гласу и добром вину.

- Од оца сам наследио само једну особину: волим добро вино! – говорио би на сеоским славама и поселима.

Често би допричао: „Појединцима не верујемо ни када говоре!“

У сеоским собама намештеним за одабране госте било је увек места за Михајла. То га је чинило поносним иако је говорио да је несрећан и да је, ваљда, то једини разлог што су га сељани поштовали.

Волео је да други буду на његовом месту, на сеоском путу, или крај стола, где би могао да разговара са људима или, пак, са коњаницима и путницима намерницима.

- Судбина нам кад-тад остави тако мало живо та! – говорио би.

- Говориш баш добро, Михајло, и то баш у ово време када полако долазе дани који доносе дугу и тешку маглу!

Сеоски момци су желели да га приупитају шта ће бити наредних дана, да ли ће доћи до промене времена или могу да очекују дуге и досадне јесење кишне дане.

- То само Бог зна! – одговарао би, док је полако испијао тек наливено црно вино.

И опет би, беседио: „Ништа није тако случајно као сама случајност. Па, и успети случајно, успех је случајности!“

Михајло је попут многих „школараца“ из нашег села могао да заврши „високе школе“, али је хтео да буде - сељак! Кад су га покатакд питали зашто није отишао из завичаја, одговарао би кроз смех: „Зар о сељацима имате тако лоше мишљење!“

На те загонетне Михајлове речи, Јован би одговорио: „Михајло, поштеначино нашег завичаја!“

Михајло је једном изненадио све! Позвао нас је у своју кућу и, отварајући врата једне собе, прозбори: „Ово је најлепши део мога живота!“

Сви смо били омађијани сусретом са светом тих књига које су стајале у неком чудноватом (не)реду! Занемесмо пред непознатим призором, и још гледамо ту нестварну слику!

Живот се измаче, загуби, неста као варљиви сан, а та чудесна слика живота ме стално прати!

%

Завичај, зима 199...

Седели смо једном сасвим сами, Јован и ја. Причали отворено. Сложили смо се да сви ми глумимо читавог живота, јер је живот велико позориште.

- Од једног умног, драгог професора, чуо сам мисао која ме, признајем, пратила свих студентских дана: „Људи великог дара и дела остају тајна!“

Хтео сам да будем мудар, упитих Јована, колико је истинита оцена да уметност почиње уз велике проблеме, а завршава се – поезијом!

- Сећате се, Вук је умро са последњом жељом да се напије воде са ловћенског извора: „Ех, да ми је воде са Иванових Корита. Чини ми се да бих одмах оздравио!“

- Европа му се дивила! – прозборих.

- Исидора је записала: „Вук Караџић се родио кондензован као земља. Једна формула, један задатак, један правац, једна вера и једна земља. И заиста, Вук је својим стваралаштвом био нагнут напред!“

Јован Петровић, гледајући у даљину, као да тражи неке спасоносне речи, доприча: „Пријатељу, често многим речима не кажемо оно што смо наумили!“

Слушао сам га, био је то пресликан београдски говор: „Посвађали се мештани, никако да се договоре шта да чине, јер пара нема довољно. Један је ћутао, али неко од говорника, љут, огорчен, рече онеме што је ћутао као да је заливен воском: „Говори, бре, човече, ниси ти Јован па да имаш право да ћутиш!“ Насмејао сам се; хтедох нешто да прозборим, он задену: „Кад се неко огради тишином, многе ствари боље чује и све боље види!“

ПОСЛЕ СНОВИЋЕЊА

У Забрђу, у дворишту родитељског дома, препуном разновразног цвећа, седела су деца Косте Даниловића. И њихова деца. Занети у папире, књиге, већ избледеле слике, нису примећивали уплахиране сељаке који су некуд журили.

Косте одавно нема. Преселио се, сада је у хладовини забрђанске тишине. Предраг и Ненад, његова деца, одавно су инжењери и професори; давно су се поженили и већ су и њихова деца велика – закорачила су у младалачко доба.

- Кад верујете једном човеку, верујете, једном начину живота!!! Опорука Исусе је: „Нека буду сви једно.“ – цитира Ненад део очевог рукописа.

Предраг, као да није веровао тој поруци, нагну се, па настави да чита последње ретке: „Песма се никада не чита буквално, као да је јеловник. Када Дис каже „Ноћас су ме походили мртви...“, зар Ви мислите да су заиста они с гробља те ноћи на њега кренули?“

Прочита Предраг тај текст једном полугласно, други пут шапатам, као да је хтео до краја да се уживи у очеву улогу и разуме његово време.

Браћа за тренутак застадоше, па заједно изусти ше нови, други део очевих прибележака: „Скромност је врлина оних који друге немају!“

На следећој је прибележена прича о првим очевим школским данима: „Сећам се, сећам... првог одласка у школу... Осећао сам такав страх да сам се разболео!“

А потом је дописано: „Не, само због школе, али ја волим своју младост!“

Браћа бејаше мало зачуђена, али су наставила да читају очев рукопис и да траже скривене мисли.

- Можда је право питање: зашто сам уопште живео? Зашто то питање и следи, зашто га постављам, када све нас очекује смрт!

Ненад, изненађен овом сликом, готово ратоборно прочита део са маргине рукописа: „Поштујући свачије мишљење, имамо права на свој став!“

И сасвим при дну, Коста Даниловић је прибележио: „Половину од онога што сам мислио, никада нисам рекао, нити ми је пало на памет да кажем!!!“

И та мисао, лепо записана, у први мах зачуди синове, али и они казаше да би сада тако нешто написали.

Синови се утркиваше да прочитају нови део очевих прибележака: „У једној Ћопићевој причи питају за време рата старог Босанца:

- Шта мислиш, је ли боље бити четник или партизан?

- Најбоље је кад је човек здрав! – одговори Босанац.

Ненад се замисли, климну главом, па изусти, потврдан одговор: „Сјајна мисао. Као да је тата рецитовао Бранка Миљковића и оно његово „Уби ме прејака реч.“

- Сећаш се, отац је умео да говори одмерено и полако. Као да је уживао у драмским паузама! – прозбори Ненад.

-У оно далеко сиротињско време, господствено се понашао. Знао је да говори, Ненаде, како је „славно Србин бити, али скупо!“

Затим прочиташе очево запажање: „Да нема слуга и оних који се клањају не би ни било царе ва!“

Браћа мало застадоше, прошеташе пространим двориштем, па наставише: „Сваки шамар боли, али када ти ошамаре душу, то се памти!“ – каза једном комшија.

Отац је, сетише се синови његових повремених исповести, почео да пише када је прочитао „Дневник Ане Франк“. Записао је и подвукао црвеном оловком: „Још верујем да су људи у души добри“ – писало је у Дневнику...

- Каткад се уз литар белог и сифон све каже! – говорио би отац.

Тада би и рецитовао: „Краду ми памћење,/ скраћују ми прошлост,/ отимају векове...“

Ти стихови су били исписани и на једној разгле дници; избледела је од предугог стајања.

Послата је из Београда. Отац је писао своме оцу, Предраговом и Ненадовом деди! Тако се на једном месту, у једном трену, затворио читав

круг – од деде до оца и синова и потом од синова до деце, најмлађих из фамилије Даниловић.

- Гле! – каза Ненад – ево оне очеве кратке биографије. Написао је, признаје, по узору на неког уклетог уметника.

- Случајно сам се родио у Забрђу...

Није било случајно што сам прекинуо школо вање, јер је дошао рат.

Крајем зиме одлазим случајно у ... - нечитко прозбори Ненад - и настави: „Случајно откривају мој таленат. Случајно сам неколико пута добијао отказ...“

Отац је на крају додао: „Написао сам све ово, јер волим да будем ироничан!“

Браћа се насмејаше, то развесели и њихову децу, која упиташе: „Па зар је дека био заиста толико духовит?“

Предраг и Ненад погледаше своју децу, али ништа не прозборише!

Синови заједно, углас прочиташе нови део очевих бележака подвучених два пута оловком: „Магарца не зову на свадбу да игра, него да вуче воду!“

Ту застадоше, оставише рукопис и прочиташе део исечака из новине који је био међу очевим стварима: „На власти су сада, као што видим, моји вршњаци. Сусрећемо се тако понекад на аеродрому.“

- Како си? – питају ме са смешком у углу усана.

- Очччччајно! - кажем, а они ме расејано отпоздрављају: „Онда да не кваримо!“ - кажу окружени пратњом.

Тада Ненад закључи: „Па, отац је добро разумео живот. Како је лепо приметио: „Вредимо онолико колико смо другима потребни!”

Иако је у последњим годинама живота, сетише се деца, отац тешко ходао и споро мислио, волео је и да чита и да пише. Та страст га није напуштала.

- Нажалост, само је део написаног објавио! – распрострше се оробљени братски гласови.

Затим се сложише: „Наш отац је, можда, спасење тражио и несећању!”

И прочиташе лепо упаковану мисао једног филозофа, коју је попамтио Стеван, па испричао оцу и он прибележио: „Целог живота био сам нестрпљив. Хоћу то да останем и после смрти! - диктирао је филозоф својој секретарици тестамент!”

Синови се насмејаше! Горко!

%

У једном делу затурених очевих рукописа браћа прочиташе „Тако сам видео, а можда је тако и било”. Ту стоји и напомена „обавезно пажљиво прочитати.” Настављачи очевих прича се погледаше, и сами се чудише своме погледу, још више прочитаном тексту, али наставише да прелиставају очеве старе белешке.

- Ветар је те ноћи завијао, изгледало је да јечи, као сеоски пас, који у муклој ноћи почне да завија па сељаци кажу: „Неко ће умрети!”

Те ноћи, записао је отац, отишао сам први пут из родног дома. И ту ноћ памтим по ветру и псу!

- Свака прича нашег оца, каза Ненад, могла би да почне другачије и да увек буде истинита!

Предраг даље прочита: „Све је прошло и сад сам, нормално, човек који се најприродније осећа у некој кафани на периферији села; у кафани у којој се сви познају и све заудара на пролазност.“

То је мој живот; онај други био је имитицаја, нека врста моје фалсификоване биографије!

Ненад је донео хладно вино, Предраг му прочита лепо упаковани део очевог текста: „Иза сваког писца, уметника, остаје прегрш бола, суза и неостварених жеља; нека далека, тупа нада да се наново проживљена прошлост, ма колико била сурова и нестварна, никада не заборави!“

И даље је дописано: „Радимо притиснути уско менама и личним сукобима. Осећам да бледим, да нестајем, али стварам притиснут туробним сећањима и личним сукобима.“

На крају стране је дописано, као да је то била нека опомена: „Стварам нешто тужно, тужан сам због далеких сенки, али не смем да плачем, не смем ни да бришем сузе, јер ми се чини да бих избрисао и успомене!“

Отац је кратким текстом упутио и поруку сино вима: „Оно што не би требало да заборавите су људи, добре комшије, познаници, који су знали и схватали нашу муку. Па, синови моји, њихови дани су делимично уткани у наше изабране приче живота!“

Синови застадоше, дохватише се чаша, као да су хтели да вином утање тескобу која их је снашла.

- Ноћи и дани, јесењи, досадни, кишни сати се сасвим увукли у мене: живот је постао неподно шљив, остала је само нека далека, готово непро видна нада да ће се, ипак, нешто променити набоље. И ништа друго.

Опет су то биле упозоравајуће очеве речи, говориле су да се преобразио и да сада тражи нове одговоре на постављене загонетке.

- Запамтите, синови, ако је истина да је историја нешто што се живи, што се употребљава, онда је истина да се историчар бави садашњошћу тако што проучава прошлост!

- Занимљиво, занимљиво! - прозборише синови, једнако дубоко замишљени над очевим ново про читаним текстом.

- Наша мисао је слободна тек када није само наша него када почиње и да припада времену! – записао је отац, али није назначио ни време, ни место, ни аутора којег је цитирао.

Ненад је прозборио, некако сам за себе, али довољно разумљиво да га је и брат чуо: „Живот, то су догађаји у низу, у изокренутом огледалу; доживљај, то се не може верно препричати!“

На једном папиру, новинском папиру, ваљда је све записано у некој журби да се не би избрисало, синови прочиташе: „Само дајте времену мало времена – и оно ће вам наћи начина да вас демантује. Бар у понечему, у скривеном детаљу. А мало касније, уосталом, и у осталом!“ Уз тај текст, отац је додао назнаку: Д. Андрић, записао у касну јесен, Забрђе. Година није била прибележена.

Ненад се нашали, уз гутљај лепог, домаћег вина: „Све је то живот, сем живота!“

-Ха... ха... ха! – насмеја се Предраги додајући: „Ниједног човека, а толики људи, зар не, брате!“

Опет се међу очевим белешкама нашао избледели новински исечак. Синови га прочиташе, без коментара: „Лекар опште праксе је касно поподне прегледао жену која је избацивала крв.

Закључио је да је у питању туберкулоза. Упути је другом лекару. Специјалиста одговори: „Ви немате туберкулозу, само су присутни мали проблеми, то се и другима дешава!”

Врати се болесница лекару опште праксе који је био повређен, прорадила је сујета, јер је и даље био убеђен у исправност своје дијагнозе. Узнемирана жена га приупита: „Докторе, молим вас, нису ми рекли шта да купим!”

Тада доктор, иронично и дрско прозбори: „Купите мртвачки сандук!”

- Видите шта је отац сакупљао! - каза Ненад.

- У неким књигама се смрћу све завршава, зато и праве смрти нема, зар не, брате! – задену отужно Предраг.

Браћа се тада приупиташе, не без разлога, шта је то што у човеку умире још за живота. И додадоше, цитирајући поглавље давно прочитане књиге: „Живот је збогом!”

- Да, да, да... Пошто све пролази, стварајмо пролазну мелодију! – изусти Ненад.

- Будимо бржи од бржег одласка! – зар није говорио отац, сети се Предраг.

- Судбину треба погледати у очи... да и њој не буде лако! – прочита Ненад нови, краћи део очевог рукописа.

Отац је на једном месту записао и део из „Мисли” Станислава Винавера: „Човек је толико бедан да је у стању да све преживи. Зато не верујем у смрт!”

- Да, да, брате, и наш отац, али и ми, сигурно, целога живота трагамо за пустим, изгубљеним временом! – каза Предраг.

Доприча: „Каткад прошлост прекрије сенка срџбе, док садашњост тоне у зиму нашег незадо вољства!“

Ненад, ваљда подстакнут очевим рукописом, али и лепом реториком свога брата, сети се Бертолда Брехта и његове песме „Ужасно је бити сиромашан“. Брехт је написао: „Ништа не предствља новац који неко има. Он га не спасава. Али, ништа му не може помоћи ако нема новца.“

- Циљ живота је, зар не, више живота! – опет, уз ново пиће, каза Предраг.

И закључи: „Људе подједнако убија мржња, као и љубав!“

- Па, да, Фројд није сасвим случајно оставио питалицу: „Да ли је нелагода стварно судбина човекова!“ - каза Ненад.

Отац је записао речи неког писца, синови прочиташе: „Кад сиђу са вртешке живота, људи најзад схвате како је мало ствари потребно човеку који је стар: један сунчани дан у јануару, једна клупа и комад траве за гледање.“

На маргини похабаног рукописа, отац је записао: „Читавог живота причали смо ћутећи и мислим да смо се разумели!“

На дну те исте похабане стране, записано је, више као напомена за неке старачке, похабане дане: „Живот на овом свету није ништа друго до свакодневно одлагање смрти!“

%

У Зобрађу пада снег, да полудиш! Разговарају, уз добро домаће вино, браћа и очев рукопис!

Заувек!

СКИТНИЦА

- Повремена скитница. Говориш себи.
- Не сећаш се када си први пут осетио страх.
- Али, знаш да те пратио као подивљала зверка.
- Памтио само неке дане.
- Најмање срећна јутра.
- Разумео свој живот као поруку стихова песника, јер њих не треба тумачити!
- Био је то твој став од када си написао прву песму.
- Знао да није најбоља, али си је волео.
- У песми тражио сродну душу спаса.
- И повремено налазио.
- Балови те ниси занимали. Они су само за господу.
- То ниси постао када је било важно.
- Твој стални дом и теби није био познат.

- Мењао си адресе још у средњој школи.
- На студијама још више!
- Много читао и лако памтио.
- Али, био си без идеја о својој будућности.
- Постоји другачија реалност од свако дневља.
- Путовао кроз глуве године живота.
- Ниси се чиниле изгубљеним.
- Научио да будеш у осамици и када ниси!
- Схватио да усамљеност може да буде леко вита.
- Тада нормално разговараш и читаш добру лектири.
- Довољно да дан добије боју незаборавног тренутка.
- Био креативан када је било најпотребније.
- Опомене те дозивале повремено.
- Веровао им, јер си био убеђен да нису лажне.
- Путовање на крају ноћи нису била досад на.
- У младости, ниси се бојао смрти.
- Можда, само повремено.
- Када си први пут видео шта она доноси.
- Живот ти је понекад био препун апсурда.
- Зато си повремено осећао кривицу у себи и око себе.
- Желео за тренутак да се вратиш у детињство.
- Да будеш срећан у сиромаштву.
- Водио белешке својих успомена.

- Оне су те спашавале заборавом и суно врата.
- Сусретао повремено алкохолисане.
- Увек гладне и често дрогиране путнике.
- И бојао да и твоја сенка не добије одврат ни мирис.
- Ниси имао неуредни студентски живот.
- Био је само сиромашан.
- Спасило те да не залуташ странпутицом.
- Сумњиви су ти били дрогирани певачи.
- И њихова музика која је тровала околину.
- Долазила је са оне стране света где залази сунце.
- Тражио и налазио оно што те одушев љавало.
- Повремено!
- Опомене те трезнила од поразног свако дневља.
- Некада се најважније ствари догађају у истом дану.
- И рођендани. И венчања. И смрт.
- За бoемски живот сазнао си касније.
- Тада то више није ни било важно.
- Повремена путовања те трезнила од сиви ла дана.
- Највећи део живота провео учећи уз снове.
- Презирао малограђанштину.
- Ниси знао за луксуз.
- Научио да живиш као твоји сељаци.
- Ћутао, ћутао, ћутао због времена у коме си живео.

- Само си повремено говорио – кроз гласо ве тишине.
- Заљубио се као гимназијалац – на први поглед.
- Друге, од тада нису те интересовале.
- Неки су успомене одлазиле у смрт као у шетњу.
- Можда ће и твоја таква бити.
- Кафане, само повремено, биле ти други дом.
- Када си био изгубљен случај.
- Тада се надигравао без речи. Ти и ти!
- Свака изговорена мисао била би сувишна.
- Свако нови дан био је стари.
- И свака прича понављала се као да је непозната.
- Између живота и писања граница је била непровод.
- Покушавао да речима удахнеш живот.
- У томе био на почетку сна. И то је успех.
- Биографију си претварао у непочитану метафору.
- Повремено спавао гледајући звездано небо.
- Копирао сопствена искуства.
- И каткад због тога побољевао. Углавном безуспешно.
- Био си здрав дуже од деценије.
- У смрт си веровао због уверења.
- Понекад је лековитија од живота.
- Готово без изузетака, схватао си људе погрешно.
- Три пута за редом!

- Разумео си несхваћено: жив си, јер си гре шан!
- Одједном си решио да више не пишеш.
- Прочитао границу свога талента.
- Други мислили другачије, али те није зани мало.
- Сада покушао да будеш део ловаца снова.
- Без писања. Без дневника. И без речи!
- Највише си научио посматрајући себе.
- Друге, друге и друге. И реку! То је изазов живота.
- Речи су нешто друго.
- На мапи света гледао далеке крајеве.
- И маштао о другима који имају такође своје снове.
- Тада су пристизали само дивни одломци трајања.
- Повремено добијао праве шансе.
- Нарочито на испитима.
- Важно је било да будеш добар, сада и никада више!
- Можда једино још једном. И на крају последњи пут.
- Научио од старијих, када долази крај.
- Ако се на време оде, дуже се памти.
- Тако се ствара слика о властитој реалнос ти.
- Порази су те само подсећали да мораш бити бољи.
- Тако је и било.
- Угледао на боље. И од бољих, има бољих.
- Да није тога, не би било такмичења.

- Упамтио да тај редослед није вечит.
- И то је нада да ће увек бити боље.
- Порази те научили да не будеш увек ту жан и сам.
- Нису све приче за ово време.
- Нису ни све књиге за ово трајање.
- И нису сва умирања за ово доба године!
- По изразима лица мерио снагу написане речи.
- Покушао да схватиш смисленицу апсурда самоће.
- Ту загонетку никада до краја ниси одго нетнуо.
- Заокупљала те као нерешени ребус у нови нама.
- Изгубио смисао за детаље. Сматрао да нису важни.
- За сликаре, касније разумео украснице као детаљ вредан наклона.
- По томе се препознају велики уметници.
- Твој рукопис био умивен, стил за памће ње.
- Тешки речници били ти страни.
- Као да су доносили трајне ожиљке.
- На свечани начин обележавао своје неу спехе.
- Признавао пријатељима да су те опаме тили.
- Док си писао, противио се смрти.
- После њеног доласка, неко ће прочитати бар редак.
- Та сенка живота бранила те од сунчанице.
- Ишао само на изабране литерарне вечери.

- Више волео мирисе старих хартија.
- Маргине на књигама сматрао дивном опоменом.
- Помогле ти да будеш другачији.
- Бришеш сувишне речи да не би другима сметао.
- Шта ће ти дуге мисли када су и кратке довољне.
- Био си редитељ свога говора.
- Сузе долазиле ненајављено.
- Због нечега што је било.
- Због нечега што се дешава.
- И нечега што ће се, засигурно, догодити!
- Радили сте заједно: ти и ти!
- Сада, повремено на истом послу.
- Писали сценарио свога трајања.
- Углавном половично.
- Нисте успевали да пронађете танане речи утехе.
- Можда и нису биле потребне.
- Можда ће доћи.
- И можда ће тада бити најбоље време за писање.
- Биографије је лажна историја сећања.
- Биографија је нада.
- И биографија је бег од заваривања.
- Зато ниси писао праву биографију.
- Само слике које су остале из затуреног времена.
- Младост. Средње доба. Време јесење сете.
- И крај свих – крајева!
- Тако иде редослед сценарија. У животу.

- У књижи, може и другачије.
- Ако кренеш од почетка, сетићеш се само нечега.
- Из студентских дани, душа ће ти бити рањена.
- Ововременско трајање није погодно за маштање.
- Нестало је оно што ти се чинило посебно вредним.
- То је та заблуда свих живота.
- То је сета која те гуши.
- И то је оправдање за неуспех.
- Ниси тачно пребројао дане вредне памћења.
- Није их превише.
- Других је много, али их се не сећаш.
- Тешко је било почети.
- Знао си: ако прва реченица буде добра, успећеш!
- Само, не можеш да се сетиш те прве, добре реченице.
- Смишљаш је данима.
- Смишљаш је и ноћима.
- И не успеваш да је смислим.
- Зато, бојиш се да нећеш успети.
- Уосталом, не пишеш да би успео.
- Хоћеш само да запишем две-три успоме не.
- Најважније је изабрати праве речи.
- У твоме календару речника, нема их превише.
- Хваташ се туђих мисли.

- Ни ту нема наде да ћеш успети.
- Све је отишло у недођију.
- Уосталом, јављаш се из таквог предела трајања.
- Овде не би било тако да нису смишљали пакости.
- Сељаци су им веровали.
- И оној. И претходној власти. И овој.
- Вероваће и наредној.
- Доста су их проглашавали неверама.
- Због тога су платили високу цену своје вере.
- Када се поднапију, поново се куну Богу.
- Друга им вера није потребна.
- И славе нису заборавили.
- Чак и када су морали да буду трезни.
- Да их не би похапсили.
- Ограђени ћутањем, научили су да ћуте.
- И када нису морали, нису чули ниједан глас.
- Нису се бојали нововерника него невере.
- Зборове су посећивали.
- Поздрављали нову власт, али псовали у себи.
- Када би они сазнали, цело село би похапсили.
- За све су морали да се изборе.
- И успели су. Нова власт је поражена.
- Али, ни новој, новој власти, није било боље.
- Стари греси су само пребачени у нову преграду.

- Остало је записано: њиме и теби не треба веровати.
- Можда ће се то променити. Ипак, у то не верују.
- Једино им је сигурно да чувају своје обичаје.
- Да се сећају старих, макар гробови били зарасли.
- Намерно, да новој власти заметну траг.
- Ниси од оних који су давно прележали страх.
- Побољеваш повремено. Толико добро да се то памти.
- Не бојиш се неиспричаних прича.
- Више те муче изговорене речи које немају смисла.
- Неке заборављене дане никоме нећеш опитати.
- Ни себи, ако се будеш договорио да то почнеш.
- Не кривиш себе иако си заслужио прекор.
- Макар властите тишине.
- И ненаписане праве биографије.
- Покушаваш да помириш оно што је било и ово данас.
- Сутрашњи дан није у твојој моћи.
- Ниси позван на многе свечаности.
- Због тога се не љутиш.
- Чак ти је било драго што се то догађало.
- Морао би да слушаш прегласну музику.
- И људе у новим оделима који оговарају друге.
- Због неиспеглане кошуље.

- Или кравате која није прикладна боји оде ла.
- Покушавао си у оквир сећања да сместиш три приче.
- О првој. О другој. И својој генерацији.
- Да си знао одавно би све било лепо спако вано.
- Сада се мучиш како да почнеш, а да не буде лажно.
- То те највише погађа. Туђа. Твоја. И зајед ничка лаж!
- Баш тако.
- Не говориш о туђој неистини.
- Твојој! И заједничкој истини која је неистинита.
- Тврде су ти мисли.
- Желиш да испиташ снагу свога гласа. И своје истине.
- Ако положиш први испит, иде наставак приче.
- Догађала се не једном иста прича.
- Многи су умирали од муке – од бруке!
- Ниси увек имао седамдесет година.
- Ни педесет. Само једном осамнаест.
- То може бити и привилегија.
- Нарочито ако те памет добро служи.
- Лутање ти више није у опису посла.
- Ни пола сата хода није довољно да се види пожељно.
- Неке приче одавно нису за новине.
- На ТВ се могу видети усред дана!
- Бринеш за последње сате своје тишине.

- Зато, није ти неугодно када си потпуно сам.
- Месец иза облака био је једини фењер твоје слике.
- Ово је последња ноћ пролећа када бројиш звезде.
- Или се вараш. Волео би да је тако!
- Са временом си на ти.
- То те само мало ослобађа нелагоде.
- Када пристигну непогоде, ниси толико интиман.
- Ти прелази у званичну форму: ви.
- Уз силну псовку, које оно не чује због грмљавине.
- Још ниси стигао да пребројим све године.
- Можда нећеш ни успети.
- Срећа је да је невреме – прошло! Време ти недостаје.
- Једина утаха да је слично и другима.
- Ако у томе уопште има некакве наде.
- То је та твоја превара живота на коју се навикао.
- Лажни ауторитети.
- Лажне истине.
- И лажно пребројавање времена!
- Све посебно и све заједно: укратко ништа вило дана.
- Мисли су ти у завојима. У ранама. У несећању.
- Ово последње је најгоре.
- Тражиш најчистију сузу за нови дан.
- Хоћеш време и пределе да гледаш отворе них очију.

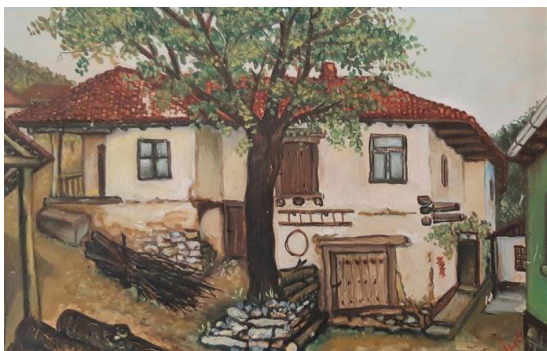
- Године замаглиле лепоту.
- Завладало је доба свеопште пометње.
- Овде! И тамо! И свуда!
- Од јуче. И данас! И сутра ће тако бити!
Наслућујеш.
- Никада се ниси преварио у прогнозе.
- Бар када си оцењивао људе.
- Гледао прозоре иза којих се крило сиро маштво.
- Желео да будеш човек свога тла.
- Најважнија сећања чуваш у сликама.
- Језику. И несећању.
- Значење речи те понекад изневерило.
- Смисленица гласова је добила нову боју.
- Ниси успео увек да је препознаш на прави начин.
- На софру стављао само познате фразе.
- Да би умирио своју савест.
- Туђу, такође.
- И савест свих савести!
- Али, знао си да је то немогуће.
- Између тебе и тебе није увек знак једна кости.
- Када те наљуте, не препознајеш своје поразе.
- И победе су ти далеко.
- Тада си други човек: из сенке своје сенке!
- Знаш да ће овога маја у твоме завичају замирисати.
- Биће то најлепши мирис свеже покошене детелине.
- Где год да си био, носио си га у себи.

- Када је претило да будеш поражен, допло вио је.
- Као лек од најтеже болести која се шири ненадано.
- Као шумски пожар усред лета.
- Или хладноћа усред храпаве зиме.
- Повремено лагао; био повремено искрен.
- Ниси увек могао да оцењујеш поруку својих речи.
- Изговорених! Затурених! И наслућених!
- Неке ниси могао ни да предвидиш.
- Неразумни за твоје рањено тело.
- И оглувели због прегласне музике.
- Као да си на вашару крај старе цркве.
- Покрај реке. И у шуми згодној за склањање.
- Чини се да је све близу. Далеко – близу.
- Само да пређеш мост преко набујале реке.
- Са друге стране обале.
- Недостаје ситница: нема чак ни брвна!
- Вода надолази.
- Више оно далеко није – близу.
- Невреме је све опасније.
- Потрошио си најважније одлуке.
- Бар привремено. За сва времена.
- Помогни себи.
- И ономе ко бежи.
- И ономе који трчи за њим.
- Док ти лењо долазе мисли.
- У сумрак дана који нећеш памтити.
- Ништа значајно се није догодило.
- Боље, него да је обележено ожиљцима.

- У учмалом селу само се умире.
- Рађања су реткост. Као премија на лутрији.
- Постао си подстанар свога сећања.
- И свога садашњег дана.
- Нећеш стићи да допишеш заборављени рукопис.
- Због руку које дрхте.
- Несталог памћења.
- И сазнања да то и нема некаквог смисла!
- Уобразио се од сопствене стварности.
- Умислио да си некеме важан.
- Кад сазнаш да није тако, заћутиш.
- Тако ти неизговорена реч постаје једини лек.
- Најважније од свега, где си сада.
- У месту носталгије и повратка у прошлост.
- Ту си упознао богатство немаштина.
- Уписао емоције. Своја сећања.
- И прве љубави.
- Понекад, годинама све чешће, мисао ти била брза.
- Бржа од памети!
- Од праве слике коју си хтео да створиш.
- И праве поруке коју си намеравао да пошаљеш.
- Једна добра домаћа ракија није била до вољна.
- Да будеш бољи него што си.
- Да сањаш боље него што си мислио.

- И уверавао себе: све што је вредно, написано је!
- Иако је, говорило ти друго ти, било лажно!
- Ти јеси ти, али си хтео да будеш део множине.
- Да верујеш у неизговорену мисао.
- И у сумњу која те повремено дробила јер је – лажна!
- Нервирала те охолост.
- Посебно оних који су тврдили да су победници.
- Признавао да си сурово искрен.
- Да то боли.
- Знао си да је искреност особина наивних.
- Али те тешила давно изговорена реч твоје мајке: *„Искреност је нешто што ћу ти дати! Када кренеш у далек свет да нас памтиш!“*
- Када су други хтели да те омаловаже, био си храбар.
- Сетио се речи своје мајке и ниси се предавао.
- Ниси се бојао оговарања.
- Презирао си ту изговорену реч.
- И људе који су казивали уз подругљив осмех!
- Фуснотама си објашњавао неизговорено.
- Описивао људе и догађаје.
- Да се зна како је то некада било макар као неистина.
- Не, ниси се бојао опасних мисли о себи.
- Мисао није погубна док не постане глас.

- Док не постане реч.
- И док не запрети дубином и бојом смисла.
- Туђе мирисе прихватао из поштовања.
- Због лепог васпитања.
- И поруке које си негде прочитао да смо сви исти род.
- Радозналост је свакодневна слика твога трајања.
- Умерена као добар лек.
- Добра као опомена.
- И безазлено опасна као пролазна авантура.
- Био си, као и многи пријатељи, наиван до бола.
- Био безазлено смртно болестан.
- И безазлено уверен да све има свој крај!
- Узвраћао осмех непознатим људима.
- Добрим пријатељима.
- И опасним годинама!
- Можда си зато боловао од нејасне туге.
- Од неизлечиве патње.
- И младалачког сиромаштва.

ЧОВЕК БЕЗ ИМЕНА!

Сусрет са смрћу била је изненадна и болна. Неко од другара каза: „Човек без имена је мртав!“ Загледали смо се као да смо видели неко чудо и потрчасмо ка реци, као да нас је неко гонио. „Човек без имена“, који је имао белег на лицу, као да је рањен ножем, лежао је крај обале реке, стотинак метара од његовог кућерка! Нико није ништа говорио; старији су одмахивали рукама као да су хтели да нам кажу како ово није место за нас, дечаке! Послушасмо их, напустисмо овај тужни крајолик и преплашени због надошле слике одосмо својим кућама.

Сутрадан је „Човек без имена“ сахрањен неда леко од његовог кућерка.

Сељаци су преносили глас изговорен свештени ку: „Кад умрем, а то ће ускоро бити, сахраните ме крај моје куће!“ Последња жеља му је била испуњена. Цело село је било на сахрани „Човека без имена.“

Сем нас, дечака, јер су нам родитељи забранили да напуштамо наше домове.

После његове смрти остао је једино његов – пас! То је било све што је „*Човек без имена*“ имао крај трошне куће! О псу се старао сеоски свештеник. Виђали смо га у близини сеоске цркве! Када је угинуо, нико у селу није знао ни речи да изусти! По казивању старијих, то се догодило тачно када се навршила година од смрти безименог човека. Причали су сељаци да је пас дошао до места где је сахрањен „*Човек без имена*“ и да је ту престало да куца његово срце!

О „*Човеку без имена*“ сељаци су често причали невероватне детаље. Једни су говорили како је дошао из суседног села после рата, други су казивали да га је као дете довела нека сиротица. Оставила га је у трошном кућерку крај реке, а затим напустила село. Трећи су беседили да је „*Човек без имена*“, у ствари, син неког богаташа кога је отац казнио, јер није хтео да извршава његова наређења. Ниједна од ових прича никада није допричана! Све је било обавијено – тајном!

О пореклу „*Човека без имена*“, у ствари, ника да нико ниједну ситницу није дознао. Није се ни дружио са људима, а једино друштво му је био пас. Шетао је са њим крај реке, недалеко од кућерка који је свакога тренутка могао да се сруши.

Зими га нико никада није видео! Сељаци су беседили да се само по диму, који се наслућивао из оцака трошне куће, могло да закључи да је „*Човек без имена*“ - жив!

Нико никада није дознао његово право име! Неки су покушавали да га наговоре да понешто каже о своме животу, али није изговарао ниједну

реч! Био је окружен самоћом и неким само њему
знаним тајнама! - једном ми је казао мој деда
Станоје.

Када сам свог деду други пут питао да макар
делимично одгонетне живот „*Човека без имена*“,
помиловао ме је по глави и тихо рекао: „То је,
синко, божија тајна. Само он зна истину о
њему!“

Та дубоком тишином обавијена тајна некако ми
се урезала у сећање и када сам се увелико прибли
жавао годинама које су означавале моје напушта
ње доба дечаштво, решио сам да сазнам живото
пис „*Човека без имена*“.

Почео сам да обилазим околна села и градове.
Говорио сам старијим људима, за које сам веро
вао да ми могу помоћи, о тајни која је окружи
вала „*Човека без имена*.“

Неки су ми казивали, као и мој деда Станоје, да
се не интересујем за његову судбину, јер тајну
његовог живота зна само – Бог! Други су, пак,
беседили да на овом свету има толико непозна
ница да би нам било потребно неколико живота
да их све разоткријемо! Било је и оних који су се
само смејали као да их је заробио некакав ђаво!
То ме није обесхрабрило, јер сам у дубини душе
био уверен да ћу сазнати истину о „*Човеку без
имена*“.

- Ти си тај младић који се интересује за живот
безименог човека, каза ми воденичар из планин
ског села удаљеног двадесетак километара од
трошног кућерка „*Човека без имена*“.

Био сам збуњен. Не рекох ниједну реч, а воде
ничар настави: Горе, у планини, показа руком
воденичар, скривене су многе тајне, па можда
ћеш тамо наћи одговор који тражиш!

Послушах воденичара и истога дана кренух у далеки планински оквир пун непознаница. И сам не знам колико сам дуго путова козјим стазама. Одједном, на самом врху те сурове планине опазих човека обраслог у дугу, неуредну косу и браду. Изненадио се доласком непознатог људског створа и умало да се склони мога погледа, али га сустигох, нежно ухватих за руку и упитах: „Пријатељу, не плашите се! Дошао сам, ако можете, да ми одгонетнете тајну „Човека без имена.“

Описах као изгледа, поменух да је изненада умро крај реке, недалеко од свог кућерка, и да сам га као дечак упамтио по белегу на лицу, као да је рањен ножем! Казах и неколико речи о његовом псу.

- Рекосте, обележен ножем по лицу!? – одједном пршапута глас незнанца са планине.

Одмах не одговорих, као да га нисам чуо, а онда додадох: „Да, да, јасно се видело да је обележен ножем!“

- Човек без имена, како га зовете, је мој брат!!! – каза гласом који је одавао тугу.

Био сам збуњен, старина затим исприча породичну драму: „Када је почео рат, отац је отиша на фронт, а мајка нас је склонила у ову планину, јер се бојала да се деси најгоре! Једнога дана брат је решио да сиђе у село и више се никада нисмо видели! Данима сам плакао, а сада сам превише стар да бих о нечему мислио!“

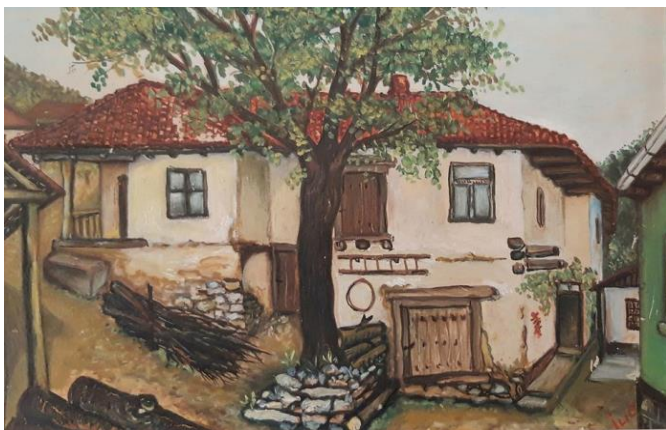
Загрлио сам непознатог, одједном тако драгог старину у планини, који доприча потресне речи: „Мајка нас је неговала у доба у овој забити, али су једнога дана наишли неки незнанци наоружани пушкама, бомбама и ножевима и одве

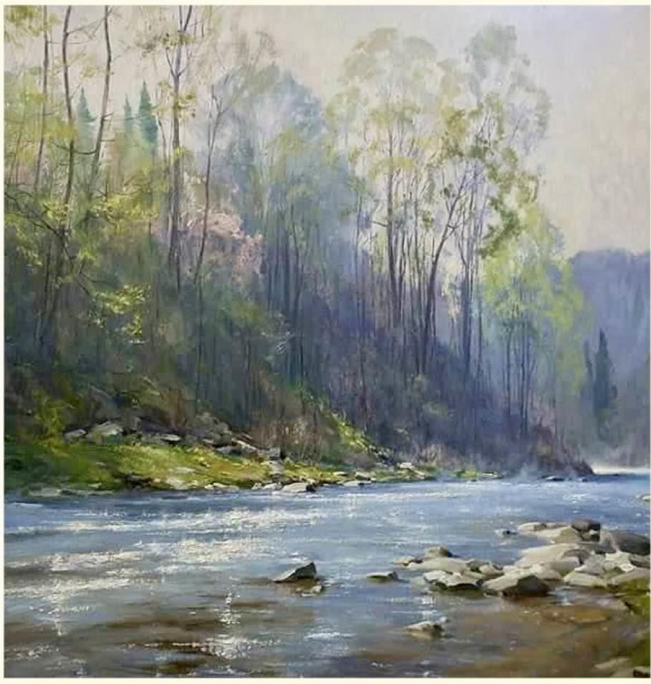
ли је. Један од придошлица суровим, прозуклим гласом рече да и нас, децу, поведу. „Не, каза други! Само ћемо их обележити!“ Ненадано, осетио сам сечиво оштрог ножа по лицу. У магновању, видео сам и мог рањеног брата. Смрт је најављивала скорашњи долазак. Пали смо на земљу. Када смо се пробудили, наше мајке више није било!“

Потресен судбином старине са планине, ћутао сам, а онда смогох снаге да га упитам: Како је Ваше име, како се звао Ваш брат!

Допрео је кратак, потресан одговор: „Непознати пријатељу, то је и за мене тајна, јер сам и ја „Човек без имена.““

Загрлисмо се заоденути ћутањем!

КРИТИЧАРИ

Повремено пристигну у ововременску забит људи који ауторитетом престоног критичара траже да у сећању налазимо изгубљене строфе. Смејали су се и понижавали нас до суза, говорећи како смо у овој паланачкој невеселости изван видокруга правих уметничких вредности. Умни људи, додавали су, поједе провинција, тај свет који мисли да је довољно горд и предо вољан сам себи!

Морали смо да слушамо те њихове саркастичне „интелектуалне параде“, ту чудесну велеградску реторику и ту (не)поткупљивост у изрицању судова.

Њихове реченице нису биле увек довољно смеле, али су нам биле нове, са јаким патетиком која приличи младалачким годинама. У стиховима, које каткад нисмо успели да разумемо, тврдили су, трагају за наслагама новог света из неког другог времена. Ћутањем смо одобравали тај удаљени песнички живот, били збуњени и носталгично одсутни бојећи се да и даље слушамо тешке речи и нестварне велеградске приче.

Чинило нам се да то ново озвучење истине траје готово читаву неподношљиву вечност, помућује нам памет, па смо једва чекали да бар неко од нас, провинцијалаца, начне њихову препотентну бахатост и распрши тугу која је претила да докрајчи све наше песничке илузије.

Беспрестанце смо се бунили у себи, невесели, огледајући се у зрачку своје бриге, које су нас гурале у провалију и неизбежно осећање мање вредности. Онда би они, осећајући нашу немоћ, пуни сопствене важности, занесени пићем и опијени величином своје уобразиље у овом провинцијском сивилу, чекали да одјутри.

Не успевам себи да приметим траг, да се искра дем из њихове слике, па макар данима гледао измаглицу над далеком реком, која се губи у нестварности.

Када смо те исте песничке величине, пуне пре костимиране стварности, гледао у Белом граду, било нам је савршено јасно да су то сасвим други људи, да су сада избледеле сличице сопствене важности, које су биле њихов одабир у нашој провинцијској чамотињи.

У њиховом понашању није било галамцијске занесености; очи нису ни приближно јасне као у ранијем загубљеном откуцају времена. Делују

нам, у том новом пробраном друштву, онемоћа ли, погурени, ни налик нестварној слици коју су описивали док су нас убеђивали у свој избор без присуства ојађених душа.

Безгласје је било ту, крај нас, подаље неколико часова возикања од родног краја. Признајем, радовала нас је смркнута слика и ова невидљива граница коју је издиктирао нови простор.

Видели смо да их је нелагода сневеселила, па нам се чинило да сада њихове душе казују исту, нечујну причу, коју смо и ми изговарали док су нас процељивали у својој припростој испразности.

ПОРАЗНЕ СЛИКЕ ЖИВОТА

У близини моста који је последњих дана претворен у велико градилиште, недалеко од главне поште, свакодневље употпуњује нова, тужна слика. Жена средњих година држи нејако дете и понавља старе, излизане речи:

- Господине, дајте који динар!

Пролазе ћутке незнанци. Ко зна где су се упутили. Можда до главне поште, болнице или негде другде. По лицима се препознаје туга. Тек понеко, али само понеко, одаје утисак веселог путника.

Чујем гласове, немушто, али довољно јасно да препознајем њихову поруку: „Разболеће ти се дете, жено!“

Окренух се. Видим лепо обучену госпођу која баца неколико динара у поцепану, прљаву кутију.

- Нека те Бог чува! – одговара нејако људско створење.

Друга, још поразнија слика. Опис је тужан, прескочићу детаље. Два дечака, имали су око десетак година, наслоњећи су на ограду дворишта старе куће у центру града. Испред њих је такође подерана кутија у којој су некада биле нове ципеле. Неко је у њу убацио динар-два. Дечаци су загрљени. Подеране, прљаве панталоне и кошуље утонуле у зној. Лица неокупана, али весела. Као да им је све смешно! Помислих да их је ту неко оставио, наредио им да просјаче, а онда их посматра из прикрајка.

Кестењасте очи једног од дечака и лепа, бели зуби другог, нагнаше у мени тугу. Бацих нешто мало ситниша. Непристојно је да говорим цифре. И упитах: „Одакле сте, другари!“

Разумели су ме, показаше руком негде далеко, неодређено. Нисам имао више срца да их испитујем. Овде се сиротиња дружи са тугом. Деца јесу весела, чак и превише, али је тренутак у коме се налазе претужан и у ово сиротињско доба само делимично разумљив.

Та мисао о поразности слике која ме прати док се крећем до старе аутобуске станице оробила је моје тело. Неко гласно изговори моје име. Упамтио сам боју тог гласа од пре двадесетак година, али се не досетих ко би то био. Школски друг, познаник са неког састанка, случајни сапутник у прљавом возу!? Одговор нисам пронашао.

- Боле, ја сам Боле! Зар ми се не сећаш? – биле су његове речи које су на мене деловале поразно.

- Знаш те, друже! - одговорих несигурно, док сам се преслишавао ко би то био „Боле!“

- Не љути се, пријатељу, нешто ме је заробило овога јутра.

- Да није болест! – каза муњевито.

- Видео сам неке људе, жену и дечаке који просе...

- Па тога у Београду има на сваком кораку и нико се због тога не брине!

Растасмо се без речи. Недалеко од аутобуске станице видео сам нови, трећи поразни приказ - жена је на леђима држала новорођенче, испружила руку и говорила:

- Дајте ми који динар да купим детету млеко!

Путници, који су чекали аутобус, из непробола која их мучи, пружали су сиротој жени ситниш!

Дечји плач се чуо јаче од брујања мотора похабаних аутобуса.

СЛУШАЊЕ ТИШИНЕ

Увек сам волео да слушам тишину. То је метафора, али је и део мог стварног живота. Има свакојаких тишина. Она ван велеградског круга у бојама је што одсликава моје корене. Њу најбоље чујем и највише разумем. Видим је иза брда мог родног Забрђа како се полако приближава, како ме благим осмехом подсећа да је ту, јер ме поштује.

Ту тишину понео сам и када сам кренуо у неке друге, мени непознате, далеке пределе у којима сам сусретао свакојаке људе и гледао право у очи нови свет тишине.

Колико ме је пута нова тишина наводила на потпуно погрешне кораке и колико пута сам, преварен том новом сликом, критиковао себе.

Шта је тишина, а шта време? Записао сам по сећању, у дубокој ноћи сеоске осаме: Ово време је мој међупростор између оног јуче и долазећег трајања. Ако дође.

Време схватамо као нечији дар, као поклон који треба да чувамо, ако знамо да чувамо. Најчешће то не чинимо.

Други ме слушају док ћутим. Тако најлакше подносим своју срибу. Не могу другачије да разумем ни своје, ни туђа времена.

Ваљда због година, мојих и њихових. Једни причају о ономе што је било, други о дешавањима које очекују. Налазим се у међупростору између та два трајања.

Оно што је било, за мене је већ далека прошлост, а надања су варљива, чудна, непоуздани сведоци. Живот, живљење, то је трајање и нечије време.

Опет је то враћање на почетак приче о месеци ни и затишју, о сенкама које су крај нас, о шумовима које не чујемо, о песмама које смо некада разумевали, о љубавима које су нестале...

Између два трајања, садашњи тренутак је треће доба, поништене су многе илузије, нестали су снови, загубила се пријатељства, остало је према ло дана да се присећам шта је било вредно у „*неистисаном рукопису*“ живота.

Неки се плаше самоће, јер им тишина уноси немир. Моје трајање је у знаку друге слике. Време мерим само по своме сећању, а оно полако опомиње да је нешто било, застало, помало заборављено и да је преостало да се надам како ће то нешто и даље бити довољно да пролазност време на разумем као велику, највећу авантуру своје збиље.

Остало ми је последње заостало вече протекле јесени и последње преостало надање будућег трајања.

Као да се диже неки тајанствени шум. У устаја
лим пределима боравише нестварне приче.

Стрепња за живот и од живота. Мислено сам
гледао негде, а нисам видео ништа.

Бездан је прибирала сузе. Пристизале су мисли
о сопственом нестајању.

Жалио сам што је прошао неки обичан и доса
дан живот и што је дошло ново, тугаљиво траја
ње.

Не могу ни да разумем и прочитам ишчезли
живот. Долази време неухватљивог ћутања.

Све се сабрало на уском колосеку. И све што
постоји јавља се само из магловитог сећања.

Спајају се два удаљена времена и две моје не
постојеће сенке. Почињу да се испредају неваж
не, мале приче у стотину прича.

И настаје време опаке склоности ка забораву и
трајном утрнућу. Не могу ни да изаберем оне
речи које се обично прве јаве.

Само се појављује сенка која сличи смрти, јер
су ме победиле године усамљености и бола!

ТИХИ ЉУДИ

Сретао сам неке тихе људе, који су поново, изненада залутали у мој живот. Видео сам их у прозорском пејзажу док су, заборављајући дан који је полако одлазио, желели да проживе илузију новог живота.

Мирни људи, гледајући вечери док се смењују људски ликови и сенке, започели су да сањају свој узбудљив пут у непознато. За то им је било потребно само мало маште.

Из те невелике групе обичних људи, упознао сам једног чијег се имена сада не могу да сетим, али знам да би ме његове речи натерале да се истински замислим.

Био је занимљив и духовит иако никада није заборавио да каже како је, наводно, у свом обичном људском веку сустигао само дотле да прочи та буквар!

Можда би се о том обичном, мирном човеку, могла да напише својеврсна драма о судбини,

прелепа драма о обичном човеку који је својом причом знао да разгали душу као негдашње забрђанско сунце у пролеће или јесен!

Његове приче су биле, чини ми се, ниска тај новите туге и достојанственог бола. Подсећале су ме на песнички дневник и живот обичног скитнице.

Он је сам за себе, као да је врсни критичар живљења, знао да говори како никада није био способан да види и оцени шта је било лепо и велико, шта је то племенитост и доброта и шта је то људска смутња и девојачка суза преголема. А, у ствари, те његове приче биле су све то и више од тога. Да је био песник, памтили бисмо га по необичним стиховима, али његов живот је био предодеђен да се нађе у низу обичних људских слика којима је суђено да их и најближи памте до одласка последњих јесењих киша.

И док се трагови не затуре у времену туге!

Он је сећањем лепих догодовштина из свога живота вежбао своје памћење. Неки моји умни пријатељи, попут Песника, склони лепој кафанској досетки без последњих намера, знали су почесто да подсети како је *„живот једнако пролазан за све, без самилости.“*

Утешност те поруке може и бити иако су неки други моји кафански другари говорили како је утешно то што ту утехе, заправо, и нема!

- За кафанским столом се може чути све оно што људи, када би писали властите биографије, не би ни забележили. То је својеврсни апсурд и прича о ћутању да се не поремети устаљени ред у званичној биографији! - примећивао би Песник.

Подсећајући ме једном на ову, људској доколици уобичајну намеру, мој стари Пријатељ рече да

се просто увредио када му је једном конобар напунио чашу вињаком изнад уобичајне црте.

Није то било по његовом мераку! А без дерта нема ни пића.

Извињавао се конобар, касније се Песник извињавао њему и то је потрајало подуже, а њима се, у ствари, чинило да је прошао само уобичајни трен, онолико минута колико је било потребно да пристигне нова чаша пића.

Дабоме, говорио је Песник, могао је он у власитој чаши да направи скандал, да је допуни вињаком из друге, до пола испијене чаше, али то је већ нешто друго, то је допуштање срцу да се поигра необичном судбином чашице, која би, да има људску нарав, могла да прозбори различите приче о сетним људским данима, али, можда, много више прелепих прича о људској љубави и лудоријама.

ЧОВЕК БЕЗ РАДНЕ АДРЕСЕ

Бити без посла, то је рам који не нуди веселе дане. Ноћи кошмарне, јутра препуна стреса и неке притајене чежње да ће се баш тога дана десити – чудо! Позива нема! Сликe незапослених подсећају на увенулу реку, на пусте обале крај којих бораве људи који у том тужном крајолику себе најбоље могу да послушају! Међу онима који траже радно место много је сиромаша, болесних, усамљених људи.

Док су ишли у школу, било је наде да ће, када се заврши та деоница њихових живота, неко рећи: „*Браво, па ви сте сјајни! Успех ће вам отворити сва врата!*“ У ту причу многи млади људи наивни, неискварени, пуни неког чудног животног оптимизма намах поверују! Младост је каткад спремна да стрпљиво слуша туђа говорења, дуге приче и велике лажи! Када нада утихне, кад нестане та, можда и варљива сенка лепе слике, онда долази доба очајника. Сивило

постаје једина прича коју препознаје губитник. Нема другог излаза. Негде далеко, ко зна где, покушаће само неки, они храбрији и упорнији, да потраже своји нови пут. Многи ће га пронаћи далеко од завичајних брда, у крају где се говори другим језиком. Тада ће прозборити, док је све у знаку притајеног плача који намах уништава људску доброту: „Збогом, завичају!“

Како се осећа човек без адресе, без радне адресе!? Као што су чинили и други, било је дана када је на бројне адресе слао уредно сређена документа. Ту су биле и факултетске дипломе и уверења да никада није осуђиван, да није под истрагом. Слао је и уверење о дражављанству и налаз лекара и лепо срочене молбе, али и спискове бројних награда освојених на анонимним кон курсима. И много другог, потребног и мање важног. Све на једном месту и све у исти мах! Одговарали су ћутањем! Покаткад су стизала и писма; дојавили су да је примљен неко други! Бољи, гори, успешнији, није сазнао! Знао, међу тим, да је новопримљени кандидат давно, месеци ма пре расписивања конкурса, на радном месту! То је, дакле, та шифра за успех. И пре конкурса, ето запослења! И тако редом десетине пута. Циничним смехом хтео је да победим своју несталност, да буде јачи од те велике неправде. Спремао се да пише нову молбу, али без наде да ће жеља бити испуњена. Ово је, нажалост, време очајника и доба полтрона. Изабрао је прву адресу; није једини! И то га је тешило, јер у овом несталном добу није поразно бити побеђен. То је једина шифра спасења његове рањене и несталне сенке која каткад подсећа да се иза ње крије неки давно испричани живот!

ПРВА ЉУБАВ

(Прича за младе)

Ништа, ваљда, није лепше од прве љубави. Све остале су само – друге. Прва љубав се зато најдуже памти и целог живота препричава, до детаља, све оно што је везано за њу, ту прву љубав.

Казах: „Прва љубав ми је личила на ружу која је цветала у најлепшој башти поред наше старе куће. У тој башти, тај најлепши цвет, била је она, прва љубав. Име чак и није битно, важно је да ми се чинила прелепом, што је важно за моје снове, а и сада ми се чини да је то била најлепша девојчица коју сам срео у животу!“

Рече: „Да није то била Јасна, која је у време летњег распуста долазила у наше село чак из далеког Лесковца? Можда Милица, која је из Лопушње повремено навраћала код своје баке у Доњој махали. Није ли то Јована, коју си, сећаш

ли се, тако нежно помиловао по коси када смо првог школског дана чекали у реду за следовање испред школе?“

Казах: „Све љубави су тајна за друге, оне треба да живе само у нашим срцима. Када би други сазнали за њих, пореметио би се сан о првим љубавним мукама и првим љубавним жељама. Зато, говорили су ми старији, немој никоме да се повераваш која ти је прва љубав! Можда ће неко пожелети да она и њему буде прва љубав, па ће доћи до силног неспоразума и, можда, велике свађе.“

Рече: „Ни ја нећу да ти кажем која је била моја прва љубав. Из ината, иако би, уз мало мука, то и могло да се догоди. Само, да те мало мучим, могу испричати како смо се упознали. Било је то овако. Једнога дана послаше ме родитељи да донесем воде са оног извора у центру села. Волео сам то да радим без очевог наређења, јер се око тог извора увек окупљао занимљив свет. То нам је, сећаш се, било место где смо се често дружили, шалили, где смо се договарали шта ћемо радити наредних дана. Крај изворишта није било никога, захватих воду и када сам се припремао да кренем, наиђе она. Хтела је да захвати воду. Носила је лепу тестију, сећаш се и ти оних тестија које смо и ми имали. Узох да јој помогнем, али се деси малер. Тестија се разби! Мојом кривицом! Испричах њенима шта је било, опростише ми, али све казаше мојима, па сам тада зарадии прве - батине.

Мајка рече: „Да се ниси загледао у њу не би сломио тестију!“ „Није тако!“ – одговорих. Није вредело. Што сам се више бранио, све су ударци

били жешћи. Реших да будем херој! Можда сам је због тих батинању и заволео!

Казах: „Гле, бога ти, и ја сам због прве љубави добио силне батине. Било је лето, тек се завршила школска година. Знаш какви смо били ђаци, следиле су родитељске награде. Увече смо имали права - после бројних дневних обавеза - да изађемо до центра села. Могли смо ту да седимо сат-два и када већ почиње да се смркава, око осам, пола девет, враћамо кући. Те вечери закасних. У наше село пристигле неке девојчице из града, али није било оне Јасне коју ти помињеш. Загледах се у једну од њих. Био је мрак, нисам је добро видео; само ми се чинило да има лепе увојке, а по дивном гласу рекло би се да је лепа. Знала је да се заводљиво смеје и да прича о далеком свету и сви, баш сви, хтели да је гледамо и слушамо! Одједном, зачух глас мога оца. Каза: „Ту ли је Алекса!“ Рекох: „Ту сам, тата!“ Када сам се припремао да кажем зашто још нисам дошао кући, уследило је преваспитање гласком који је подсећао на грмљавину. Да пропаднем у змљу. Тада рекох себи гласом који нисам довно чуо: „Прелепо васпитање за будуће дане!“

Рече: „Са оном девојчицом што је хтела да захвати воду, а ја јој разбих тестију, виђали смо се неколико пут. Говорио јој како има добре родитеље, само није требало да кажу мојима што сам сломио тестију! Казах јој да сам због тога добио силне батине. Рече је како јој је жао и пожелела да добије батине! Како то може, казах, али ми је било драго што је била спремна да се жртвује. Видео сам како је поцрвенела, а и мени је нека ватра заробила глас. Када смо се много

година касније видели, била је већ подрасла девојка, готово спремна за удају. Нисам имао смелости да јој се обратим. Она ми приђе и рече: „Сећаш ли се оне тестије што си је поломио на извору?!“ Казах: „Како се не бих сетио, због ње сам добио силне батине?!“ Каза: „Тата купио нову, али ми више није дозвољавао да је носим до извора. Рече, сломиће је неки дечко попут оног Алексе, оног што је сада израстао као вити бор, па ми криво што сам његовим родитељима рекао шта се догодило, а они то преозбиљно сватили и претукли га!“ У земљу да пропаднем! Ни до речи нисам могао да дођем. Од неке силне милине, у срцу сам осећао као да се нешто топи. Боже, помислих тада, да ли је то прва љубав? Лето је, а нама се чини како нас хвата нека силна дрхтавица од које не могу да се смирим и да контролишем себе!“

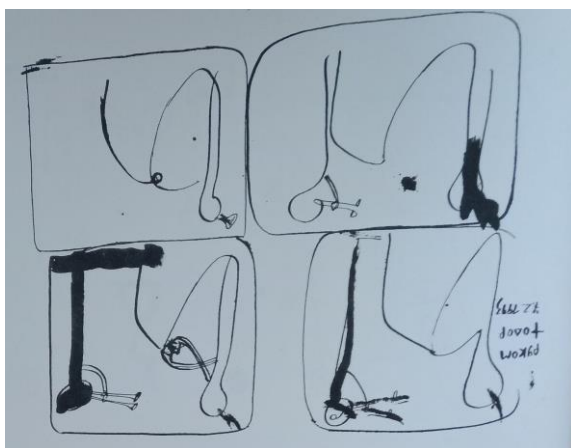
Казах: „Живот је текао својим током. Никада више нисам видео. Осећам и данас додир њеног њене руке и мирис косе њене бујне које ми је за трен прекрила лице. Сада ми се чини да чујем у срцу неки нежни, блажни глас. Боже, каква је то милина, да човек полуди. Казах једном оцу: „Зар си баш морао онако да поступиш?“ Рече: „Морао сам. Да су и мене моји родитељи критиковали, ко зна где бих догурао и каква би ми судбина била.“ Рекох: „Можда би ти била лепша, али мене не би било! Рече: „Стварно, тога се нисам сетио!“

Ти рече: „Трећи и последњи пут сам је видео пре њене веридбе. Чуо сам да њени хоће да је удају, јер је, наводно, престарела, а тек јој је била двадесет и прва година. Али, и сам знаш какав је обичај у нашем крају: девојке се младе удају! Била прелепо обучена. Мирисала је на заводљив

цвет. Петровдан, наша сеоска слава. Чинило ми се као да гледам неко божанство. Са њом неколико другарица, као да их и не примећујем. Казах: „Лепо изгледаш!“ Не одговори. Само се смејала. Нешто ме осоколи, па наставих: „Волео бих још један крчаг да разбијемо, па неке обоје добијемо батине! Она се и даље смејала. Осећам да јој је мило што чује моје придошле гласове. Позва је нека другарица; изгуби се у гомили света. И ту слику гледам, ево, целог живота!“

Рекох: „Судбина је исписала други мој живот. Није више било очеве критике, али ни оне прелепе девојчице која се тако дивно смејала. И када будем умирао, сећаћу се ње! И ниједне друге!“

Рече: „Видиш, мој стари друже, у мом случају је судбина хтела да оженим баш ону што је позвала моју прву љубав да крене са њом и да се изгуби у гомили света. До детаља ми је испричала шта је онога дана, на Петровдан, видела и чула. Казала је да је тада решила да се уда за мене, јер сам јој био прва љубав. Допао јој се глас сеоског заводника! И ништа друго.“

ПРОХУЈАЛО ВРЕМЕ

(Прича за младе)

Детињство је створено да се памти. Све остале године које следе дошле су да бисмо се сећали времена када смо били мали, дана који су нам изгледали као облачићи на плавом небу, на коме је од раног јутра почело да сија сунце.

Хајдемо заједно да се вратимо у те дане. Полетимо ка висинама, зажмуримо и, ето, стигли смо до предела нашег најранијег живота.

Ти каза:

- Што је ово лепо, као да нисам живео у овом крају. Све је тако дивно да бих пожелео ту и да останем!

Рекох:

- Стварно, и мени се чини да је ово неки други свет, не онај у коме смо некада живели. Да није ово, можда, само сан!

Каза:

- Да је сан нестао би са привим зрацима сунца.
Зар се не сања само ноћу?

Казах:

- Сања се у свако доба дана и ноћи, само је важно да су затворене очи.

Рече:

- Да затворимо очи!

Затворисмо их!

Посматрам зелене пределе, ливаде и на њима стадо оваца. Заједно, у том сну, чувамо стада оваца. На испашу су, на ливади недалеко од села!

Рекох:

- Ево нашег рогоње!

Рече:

- Стварно, ево нашег рогоње!

Рогоња је био ован којег смо сви обожавали. Када би нам било досадно, да бисмо се забавили, јахали смо га као што се јашу коњи. Слушао нас је. Само се једном био узјогунио, потрчао колико год га носе ноге, уплаших се и свом силином падох на земљу. Недељу дана осећао сам болове у грудима.

Каза:

- Видиш ли ону реку тамо. Посматрам је како тече крај наше баште. Неко се тамо купа. Да нису Ранко и Јовица. Погледај мало боље!

Казах:

- Хајдемо и ми на купање! Зелени вир је наша оаза среће. Дубина један метар, до главе; на осталим местима до колена. Изгледао ма је као Јадранско море. Када су лети други из нама непознатих крајева одлазили на море, говорили

смо. „Хајдемо и ми на наше море, а ишли смо у реку, у „Зелени вир“.

Рече:

- Баш нам је лепо, да крадемо и овај ваш воћњак, да мало уберемо јабуке и шљива. Сећаш ли се када нас је једном твој деда појурио. Мислио је да неко други бере воће, а онда си нас одвео да мало утолимо жеђ и глад.

Казах:

- Добили смо батине и од твојих, онога лета када смо убрали краставце. Дошао твој деда, понео мало ракије, хтео да направи салату, али се изненади када не нађе ниједан краставац. Почео је да говори непознате речи, а ми се силно насмејасмо. Били у жбуну, поред саме баште. Тада нас твој деда појури. Боже, како ли прескочисмо оне високе плотове и сада се тога чудим!

Рече:

- Најинтересантније је било када смо, после бербе винограда, убирали заборављене гроздове. Док смо се враћали из школе, нисмо ишли уобичајним путем, него преко винограда. Сваки заборављени грозд био је тада читаво богадство. Заволели смо бераче који су били нехајни. Ако су умрли, нека им је лака земља, ако су живи, нека живе још стотину година!

Казах:

- Никада нећу заборавити оне зиме препуне снега. Поред школе смо се такмичили да правимо Снешка Белића. Ко направи најлепшег, добија награду – чоколадицу! На десетине лепих фигура смо урадили; најтеже нам је било да направимо нос! Сећаш се како смо једне зиме украли читав низ сувих паприка, које смо употре

били као црвене носеве за наше извајане фигуре. Све су биле различите, али су им носеви били исти. Смејали смо се у глас. Ни комисији која је оцењивала наше радове није било лако да одреди победника. И сад се не сећам ко је био први!? А ко би се више тога сећао, много је година прошло, а сваке смо организовали то лепо такмичење у школском дворишту.

Рече:

- Оне зиме, када је река највише заледила, сећаш се како смо се са врха села, са Митиних колиба, спуштали у Доњу махалу. Читав километар и по, можда и више, изванредног терена за санкање и скијање. Највештији је био Јова Перин. Равног му није било. Мој покојни деда Миливоје направио „скијице“, а ти си се, добро се сећам, са братом спуштао на ручно урађене саонице. Милина једна! Јао, што су тада биле оштре зиме! Снегови су били високи по метар, метар и по!

Казах:

- Једном, када је почело друго полугође, сећаш ли се, нисмо могли да идемо у школу због великих сметова. Место које смо звали „белачука“ била је велика препрека. Родитељи нам нису дозволили да идемо у школу, да превалимо пут дуг пет километара, а сви смо били нејаки. Тек нам је било десет, дванаест, тринаест година! Радовали се и истовремено били тужни, јер ћемо морати кад-тад да надокна димо пропуштено градиво, зар не!?

Рече:

- Сећаш ли се оне зиме, после Св. Николе, када смо нас неколико кренули у заједничку „крађу“ сушеног меса. Много смо га волели. У

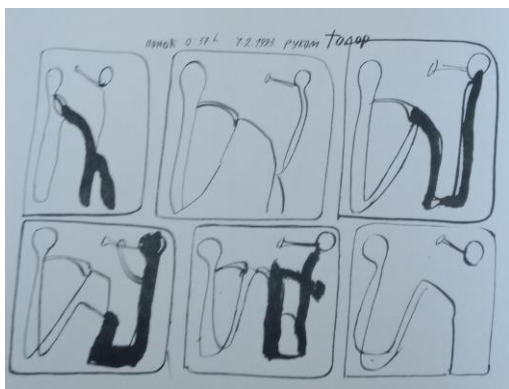
ствари, нисмо крали месо по туђим домовима него смо се договарали да свако, из своје куће, узме по комад-два и да се нађемо на изласку из села, близу Станкове куће. Била је ноћ, истина, због снега, видело се, али смо тешко могли да распознајемо људе. Сви су те вечери дошли, сем Братислава, кога су родитељи, говорио нам је касније, казнили због неурађеног домаћег задатка и крађе меса. Све је признао, наши су сазнали за ову ујдурму. Добили смо батине, којих се, признајем, и сада сећам. Просто ми звони у ушима од силине очевих гласова. Од тада никада нисмо „крали“ суво месо. Никада!

Казах:

- Све ми то изгледа као неки далеки, прелепи сан. И то чување белих стада, и то купање у реци, и те силне „подвале“ родитељима, и ти далеки, бели, високи снегови. Све је то прошло тако брзо, као да смо просањали тај живот!

Рече:

- Најлепше је време снова. Људи који нису у стању поново да просањају своје детињство као да га нису ни имали. Дођи сутра да поново сањамо прохујало време. Дођи..!

ЛОВАЧКА ПРИЧА

(Прича за младе)

Све се збило једног прохладног јесењег дана и све је стало у једну невелику торбу коју сам носио на леђима. Кренули смо мој дека, ујак и браца у лов.

- Биће богатог лова! – каза дека.
- Видећеш дивље свиње! – прозбори ујак.
- Не лажу они! – каза ми брат.

Био сам радознао, као и свако несташно дете, али сам решио да подвалим ловцима. Казах заповеднички: „Ја овде командујем!!!“ Збунише се и дека, и ујак и мој брацо: „Кад вам ја кажем да ловите, ловићете дивље свиње и остале животиње“

- У реду! – зачух њихове гласове.

Од тог тренутка усмеравао сам ловце свирајући у пиштаљку. На мој први знак, кренуше. Када сам их други пут упозорио, потрчаше, а када сам почео непрекидно да дувам у пиштаљку, посматрао сам деку, ујака и брацу

како су наслоњени на пожутело дрвеће и како држе ловачке пушке спремни да их употребе. Видео сам да су нестрпљиви, јер су, ето, дошли да улове дивље свиње, а ја сам им дао знак да буду мирни као нестварне сенке.

- Шта даље да радимо? – упита дека.

- Заиста, шта да радимо? – прозбори ујак.

Брат је ћутао - ваљда је чекао мој одговор - па се и он огласи: „Ловци, кренимо у напад, ено дивље свиње!!!“

- Не, не, не! – одзвонио је мој заповеднички глас.

Занемеше сви као камен на литици тога брда. Посматрали су моју сенку која се приближавала месту где је брацо приметио свиње. И заиста, била је једна, али и њена деца. Укупно седморо прасади: „Дођите да их видите!“ - наредих ловци ма.

- Страх ме! - каза брат.

- Не бој се, ово нису дивље свиње! – прозборих одлучно.

Дека, уја и брат дођоше до мене и угледаше свиње, а онда се сви насмејаше. Насмејох се и ја: „То су деда Јовине свиње! Изгубио их пре неколико дана! – прозбори дека.

- Жалио се и мени! – каза уја.

- Кренимо са њима у село! – рече брат.

Кад нас је видео, деда Јова је заплакао од радости. Понуди нас топлим погачом и сиром: „Свима вама на поклон дајем по једно прасе! – каза деда Јова.

Ту понуду доброг деда Јове нисмо могли да одбијемо!

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

(Прича за младе)

Учинио ми се да ништа није лакше него написати домаћи задатак. Најважније је: поразмисли и, ето, приче!

- Драга децо, хтела бих да напишете такву причу која ће све натерати на размишљање. Пред вама је недеља, довољно времена да смислите нешто паметно! – каза учитељица.

У њеним очима открио сам неку далеку, умилну поруку. Учинио ми се zgodним да пишем причу о лепом свету наше учитељице.

- Да ли је учитељица строга? – упита тата када сам му испричао шта имамо за домаћи задатак.

- Па, зависи, тата!

- Како то? – збуни се мој отац.

- Када знамо оно што треба да знамо, ето петица у ђачкој торби, али...

- Шта али? – прекину ме отац.

- Када не знамо, онда следе прекори, убеђи вања... и јединице.

- Па нормално, сине!

- Тата, па зар баш све морамо да знамо? – упитах некако заповеднички мог доброг тату Данила.

- Па, па, па... - збуни се отац.

- Ето, тата, и ти ниси сасвим сигуран!

- Како то мислиш, сине? - узјогуни се отац.

- Напиши задатак о очима моје учитељице!

- Али, сине, није згодно! - успротиви се отац.

- Нећу рећи учитељици!

- Морам да видим очи твоје учитељице! - некако чудно каза тата.

- Добро, добро, добро, тата, видећеш их!

- Ево, тата! Ово је моја учитељица Драгана! – рекох док сам пружао фотографију из мог споменара.

Тата се удуби у фотографију. Нисмо приметили да је у собу ушла моја мама.

- Шта то радите!?! - каза некако љубопитљиво.

- Забављамо се! - одговорих.

- Видим да гледате неку фотографију!

- Да, мама, тата посматра очи моје учитељице! - казах у шали.

Одједном, лице моје маме доби некакав чудно вати израз. Нисам знао како да наставим причу.

- Није то што мислиш! - каза отац.

- Бољи би било да не говориш! – каза љутито мама.

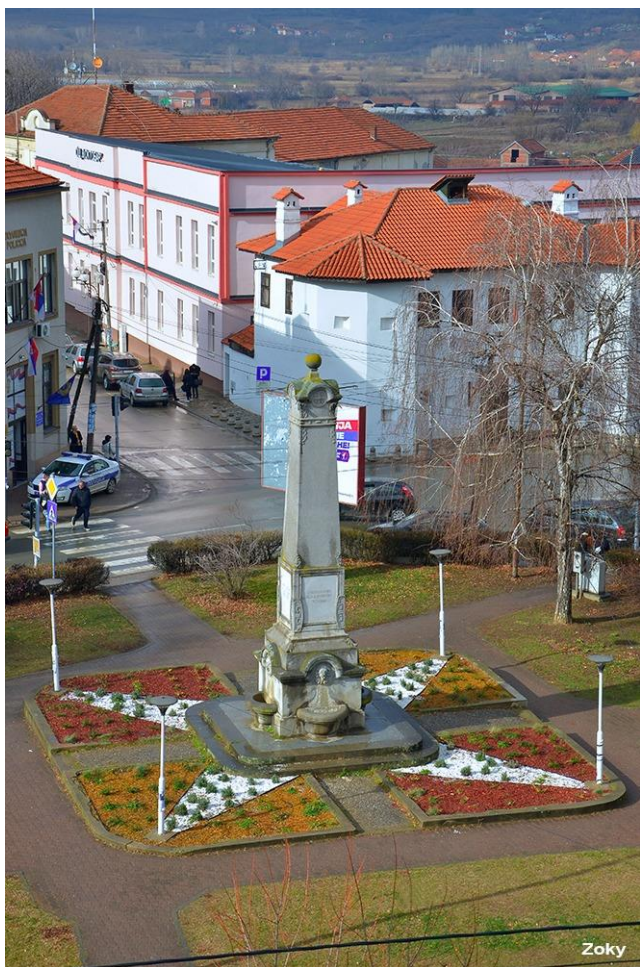
- Мама, чекај да ти објасним! Добио сам задатак да опишем очи моје учитељице, а тата је ту да ми само помогне!

Мама се насмеши, загрли оца и мене, а онда позва на недељни ручак!

КРАТКЕ ПРИЧЕ

- Абер
- Ливаде
- Докони дани
- Туга
- Родослов
- Ћутолог
- Река
- Виногради
- Живот после живота
- Сенка
- Трагови сећања
- Избор
- Разгледница
- Године усамљености

АБЕР

Абер је дошао ненадано, кришом, у затамњеном реду речи. Огласише сељаци његово као да је пристигло невреме. Обнародована вест затече многе на пола пута.

- Шта нас снађе! - говорише неки.

Други су ћутали као да су се плашили неизговореног рукописа. Знали су да речи могу да збуне и натерају на сумњу. Гледали су немо неспремни да изусте, да именују шта се скривало на врху затурене слике.

Нико се не пита, нико не слуша, само пристижу нови кораци у зајутрину која је личила на предвечерје. По старини се једино види ко је предводник. Тишина не да страху да се раскомоти, а једино је међу њима видљива као да је обасјана најјачим светлом. Неверке су завладале, завадиле се, прете да подивљају, тишини нема краја ни дима у кући на ћувику куда су кренули, а не знају зашто и ко је нареди да туда дођу. Плаше се да умовањем разрешавају

загонетку; само покушавају да у себи испричају своју верзију приче ако су већ овде где морају да буду. Не успевају да се договоре када је ненада но завладао метеж гласова. Нису разумели речи, учинило им се да долазе из густиша, из маглине и непрозира. Бојали су се да ће у њиховом ћутању највише stradати ћутање!

Одједном се зачу лавез паса што их осоколи, јер сада нису сами. Та слика поништава другу која нагони на страх. Некуда се мора када се кренуло. Одједном видеше неколико веселих, припитих младића, који подарише абер: „*Pat je завршен, слободни сте!*“

ЛИВАДЕ

Ливаде су остале непокошене; нема младих да се лате посла. Старији немушто сведоче како је некада било. Огласила се песма, фрула завладала селом, сваке недеље неко најављује женидбу.

Најпре полако, касније све приметније и напослетку нагло нестаде те слике. Остадоше приче, дуге приче и тешка туга. Оглашавају се посебно када пристигну дуге зимске ноћи. Из дана у дан иста слика нестајања. Старци нису знали шта да раде са собом. Смишљали су како да прехране преостале дане. Гледали су се као да нису ни знали коме је теже и зашто је уопште требало да стигну ове године.

Развукле су им се мере, немају осећај за ноћ и дан. Једва чекају да одброје преостало трајање. Одмакло време. Дани им слични; увек препуни кише и ветра, чак и када сија сунце.

Повремено су обилазили торове који су празни. Није то требало ни да се каже, та прича се одавно рашчула. Упамћена стара времена, тужно непогода новог доба. Нису слутили шта ће их све снаћи ни могли да се присете колико је нестанака било. Знају да их је много и да ће њима и они придружити.

Сувишна питања нису постављали јер су увек говорили истим тоновима. Приче су биле завезане, али свима довољно јасне да их и нису морали да понављају. Тако је то када речи постају сакате, углавном неме или оптужујуће да се лако побољева.

У овом времену себе не успевају да пронађу. Њихово доба давно је минуло, остају само приче у одломцима!

ДОКОНИ ДАНИ

Прстигли су докони дани, више нису паметни, приметно се негдашње трајање. Зборовања су заменила дангубице. Не знају одакле долазе заједно магла и ветар, али осећају дах невремена. За њихове бољке загубио се сваки лек. Неуки, иако нису неписмени, не могу да схвате ново доба. Поред њих пролази неизговоре ни тренутак сећања. Претрчало време, наглас не могу да шапну шта их је све притиснуло мисли.

Њихове беле, ретке косе, одавно су записале пролазна времена. Ни приче не могу да групишу на прави начин; изгубили су сваку меру трајања. Говоре као да околишу, другачије и не знају. Чини им се да казују с мером, а изгубили су мерилиште дана.

Крај реке или башти иза својих домова, где су често боравили, говорили би, гостили придошлице од којих ништа нису крили. Све што је било за послужење, нашло се на столу. Свему су дали своје надеве, јер су дуго мислили како им је право име. Различито наздрављали придошлицама. После прве чашице заденули су сећања. Биле су то fine приче, увек казане с мером и неком чудноватом, скривеном тајном чију су шифру само они знали.

Тешко им је када нису долазили незнанци, јер су домаћини знали све детаље пролазних дешавања. За дане и године нису марили, њихове мере су сећања која су стражарила како несећању не би пристигао крај.

Доколице су била њихова судилишта. По томе су мерили последње године и своје добре приче!

ТУГА

Радознао, великодушан, пун љубави према животу, ти си пролазио кроз време. Осећао си сваки траг сеоске прашине. Бежао као сенка, сударао се са површним мислима, губио летње дане у вишечасовној доколици. Увек био спреман на дирљиву учтивост према другима, посебно старијим људима или градској господи, коју си посматрао из прикрајка и са неке непознате висине!

Осећао си немир у себи и усред дана, али и ноћи док је небо било прекривено звездама. Тада, док су оне дозивале на дружење, изводио си чудесне мелодије. Тако си се бранио од туге и наглог напада сна. Повремено, између две мелодије, изненадио би се што те нико не слуша.

Твоје песме су биле као заводљиве, лепе жене, гордог лица и уморног, али равнодушног израза. Воља и спокојство сливале су се у исти час!

Ноћ, далеке звезде, тихи, летњи поветарац и повремени шум, распаљивали су у теби успомене на време које се давно изгубило. Звук твога гласа био је самоуверено јасан и све сеоске девојке лако су се заљубљивале. Поред тебе, за њих није било досадних дана иако ни саме нису биле свесне шта је права љубав.

Требало је да одеш наредне недеље, али се дочуло да те више нема у дому у коме је свака слика, свака изговорена реч и свако ћутање имало своју поруку.

Правила доброг укуса су нагло нестала, време је заћутало и остала су само неизговорена сећања!

РОДОСЛОВ

Нико у прави родослов не верује, јер је допричан стотину пута. Упамтили су старе по времену које је било другачије од садашњег. Заваравали су се измишљеним причама иако су неке биле скројене по мери ововременог доба. Бадава. Њих је свако казивање онеспокојавало. Мало имена су са сигурношћу изговарали. Куће и кућишта су их подсећали да је раније било другог, бољег, смисленијег живота, али то није било довољно да загонеткама дају коначну верзију свога памћења.

Почетак доброг причања њима је био далек, јер су се мисли затрпавале док још нису ни пристизале да буду изговорене. Морали су да прођу истим путевима да би дошли до својих

домова и свога заборављеног умовања. Крај гробља било им најлакше и најближе. Без застајкивања, неми као оробљени камен, дотица ли се саме ограде која је делила време на садашњу и прошлу причу.

Нико није желео да заобиђе тај пут, јер им се чинило да после тога неће бити мирног сна. Многи делови тог вечилишта су давно зарасли у коров, али и та слика је казивала своју причу, чак и много боље него што су знали да смисле неку нову, трајнију и наметљивију.

Чули су давно: кога ухвате у лажи, улудо може сада истину да говори! Бежали су од превара, од измишљеног изворишта речи, од неизрецивог ћутилишта, од тешке заваде двосми слица, од бајатих фраза и свакојаких псовки.

Зато ни родослову нису знали да надену поче так казивања!

ЋУТОЛОГ

Речи су утихнуле, таква је била и његова нарав. По завршетку ретког казивања, уследи ле би дуге паузе. Надвисиле су и планинску зараван изнад сеоских дворишта, склоњену као незрелу причу која тражи мир у дебелој заветрини.

Чобанин по звању, ћутолог по знању, задавао је муке, јер нису могли да развежу његове неизговорене, загонетне речи. Желели су да сликом опише неказано, јер би у назнакама, у искривљеном огледалу, бар натремице погађали видокруг његове скрајнуте приче.

Игра неизговорених двосмислица и ћутања претила је да подивља на ливади крај забрђанске реке. Само би неки јачи поветарац могао да размота ту дугу тишину. Заоблачило се, стиже грмљавина, али ветра још нема. Пресушиле речи као нејака изворишта усред лета. Неуређено време нагони на нову тишину због претеће непогоде, али још не опомиње иако се отишло преда леко.

Надошло спремање да се крене до торова праћено тихим кретањем стада и ћутањем као да су се плашили да предводнику стада поремете правац. Само су се неки дошаптавали због надолазећег страха, а онда се чинило као да је све окамењено: и недоба, и блејање оваца и речи! До торова стигоше брже него што су и помислили. Отежало трајање од дугог ћутања и неизговорених мисли.

Све је у знаку исте приче: да стада одморе до уранка!

РЕКА

Била је у моме узрастању бајковита река, с друге стране наших станишта, тиха, малчице занемоћала од дугог трајања, али ипак довољно весела. У врелини летњег дана чинила нам је свакојакe згоде. Зато смо се бојали да понестане њен ток, јер су је делимице оробљавали ново саграђеним водоводом.

На почетку свих наших почетака, узрастања и прича, казивања о реци била су део сваке разумне приче. Говорили смо како смо у њој проналазили најлепше, украсно камење и ловили рибе.

У свим поменутиим и неизговореним причама, река је била нека врста неизбежног украса.

Она је насловница нашег најдаљег сећања да давнашња маштарења. Све би било невредно ако не бисмо њу, макар у назнакама, поменули. Сва друга изворишта била су у раму тихе и друже љубиве реке.

Наше приче личиле су на реку која је носила неку далеку, незаборавну и неиспричану љубав. Зашто је тако било, не би требало ни питати, ни одговорато! Једноставно, та вечита слика увек је стајала на почетку и завршетку свих наших говорења.

По реци смо један другоме надевали надимке и присећали се родослова. Она је, укратко, била извориште свих наших словарица и кров наших снова.

Без ње не бисмо могли да испричамо када смо се и како први пут заљубили!

ВИНОГРАДИ

Када смо поред њих пролазили, у свако доба дана и ноћи, осећали смо меру својих снова. Изговарајући њихова имена, прелиставали смо по успоменама из најранијег детињства. Знали смо, иако смо бежали од те примисли, да свака прича, па и казивање о нашим виноградима, има свој почетак, али и крај. Без њих нисмо могли, али смо морали. Завидели смо својим сећањима, јер су она била глагољива, надугачко причана, препуна изворја, доколица и песама. У центру тих дешавања били су виногради!

Кад год су нам, док смо били подаље од дома, стизала писма, прво што су нам дојављивали - поред оног уобичајног да су добро, да су сви здрави и чили - како су винограду пуни рода, што нас је радовало, јер без тога нема ни нашег опстанка изван сеоског круга.

Ни ми нисмо штедили слова, јер смо потанко описивали све наше радости и обавезно се дивили што су виногради довољно весели да наше старине не боли глава. Знали смо, одавно смо знали, да нема толико лепих имена од радовања, а наше речи радоснице биле су похва ле онима који су виногадима подарили веселу слику.

Више и боље од тога нисмо ни могли. Одасвуд смо били део давнашње слике и приче о виногра дима који су незаклоњени, сами, подаље од села, добијали битке против невремена и летње жеге.

ЖИВОТ ПОСЛЕ ЖИВОТА

Знао је да брани ставове, био је професионални политичар. Боље сам га упознао када су пристигле године и када је, попут многих стара ца, почео да пребире по успоменама.

Стари политичар започе разговор занимљивом оценом: „Ово моје стање је живот после живота!“

Нисам га разумео, а слушао сам га!

„Ми смо били део хора који је осуђен на живот. Леп живот! Док траје. После тога, збогом. Као у захукталом, препуном возу, неко мора у једном тренутку да испадне. И квит!“

Доприча: „Свега је било. И страха, и сажаљења, лажног сажаљења, и спасења, и лажног спасења, и љубави, и лажне љубави.“

Онда заврши, као да је диктирао оптужницу: „Било је јунака, и немоћних јунака, и хероја, и лажних хероја. И људи гоњених несрећом и злом. Ми смо били само јединке приче која нам је наметнута као властити доживљај!“

Све је ово само разбијени комадић сећања у глувој провинцији, можда изван сваког пута и свакога наума када сам и најснажније говорио само - ћутањем!

Самују моје приче, надају се бољем времену! За свој живот изабрао сам тишину и слутњу!

СЕНКА

Полако падам у чемер и дубоку тугу. Кратко вид сам, али ми се чини да добро видим када је то потребно. Живим, у ствари, два живота пијаног створа који само повремено гледа отворе ним очима. Да ли ћу успети да сузбијем плач и вечиту жалост? Не знам да певам, само сам упамтио дане туге.

Зној и мирис, буђ и прошлост, то је моје трајање. Пристиже небеска муња да ме покоси због онога што сам видео и чуо, ако сам видео и чуо или ми се само причинило, јер сам бунован пред старом кућом.

Слике се губе између дрвећа у дубокој шуми. Шта је смрт до ужас, плач и кукњава, али шта је живот ако су дани само у знаку бола, плача и кукњаве? Зато и слика смрти надјачава живот.

Гледа негде далеко, не могу да опишем тај про мукли глас.

Сметен и збуњен, почињем све испочетка и на другачији начин, али не вреди. Убрзо поново чујем тужан глас, без гласа и одговора.

Злогруб на забрђанској ветрометини, осматрам како тече време. Промукао од пролазности, намрштен, безвољан, бројим пролазне слике. Питања су се ређала у нереду, ни ноћи више нису као што су некада биле! Као да се крећемо у зачараном кругу и без видљивог трага. Ничега новог сем бездна и несна.

Остаје ми да жалим себе и да се бојим своје сенке!

ТРАГОВИ СЕЋАЊА

Нама нису биле потребне никаве шифре. Распознавали смо се по мирисима, по далеким погледима, по нади да ћемо се видети, да ћемо једнога дана бити срећни. Тај далеки, затворени поглед, то истрајавање да се не приме ти колико се волимо, и када се можда нисмо довољно познавали, та игра светлости и сенки, тај привидни колорит различитих боја наше сиротињске туге, то је било наше младалачко трајање.

Тако је било и оног јунског дана када смо испевали заједничку песму, када нисмо могли да смислимо боље речи од оних које су долазиле из дубине младалачких уздисаја. Касније, размишљао сам: колико ће дуго трајати ово наше лудило! Недељу... две... годину.. Можда и читаву вечност!

Моја слика је осенчена твојом сенком, твојим насмејаним лицем и твојом жељом да наше заједничко лудило траје до краја живота.

И сада, док путујем другом класом прљавог путничког воза, који је претоворен, јер су ту многе људске сидбине које, препродавајући сум њиву робу, траже своје спасење, не примећујем туђа говорења, ни туђе муке.

У нади, док сам био млад, налазио сам шифру за будуће дане, а сада у нади налазим утеху да се све ипак неће завршити тако брзо, нагло и крајње неподношљиво.

Осећам се као да разгрћем завејане трагове и тражим неки други живот, који је остао негде другде, подаље од мог видокруга.

ИЗБОР

Могли смо да бирамо два пута и два живота – отићи или о(п)стати! Изабрали смо нигдине! Дочекивали смо и испраћали госте као то раде прави домаћини: уз добру домаћу ракију, сира и којекакве друге ђаконије. Онда би почеле приче, најпре наоколо, а затим потанко како је стварно било. Бирали смо речи, али без застоја и замаглице, као да смо клесали камен, закашљали би се и онда настављали даље, смисленије, да испредамо детаље о давнашњих догађајима.

Нисмо ни знали, али ни хтели да се ограђујемо лажним сликама; истина, бар онако како смо је схватили у забрђанској осами, била је наша међа времена. Прошлост је била у једном раму, садашњост у другом, а будућност у магли ни. Сва три рама била су део нашег допричавања

заборављених детаља које смо оставили за неко друго време.

Бежали смо од свакојаких непријатности и најави нових, варљивих догађаја. Слични слични ма су се дозивали, наочити су били на једној, остали на другој страни свакојаких дешавања. Тако су још од давнима почеле деобе; изван нашег круга, али су се и нас итекако тицале. Где ћемо бити; можда у затуреном дворишту, необријани, подвукли од несанка и заборави! Нисмо били начисто којој смо причи дорасли. Толико је било испричаних речи да би свако побољевао.

Замакло време, нема више негдашњег страха; крећем ка катунима иако сам знао да ме чека поразна слика; нема више стада, све је заћутало, застало и побегло у нигдине!

РАЗГЛЕДНИЦА

У самоћи сам налазио спасење. Пред страхом губим памћење. Далека путовања воде у бесмртност и вечиту тишину. Старе разгледнице најбоље описују нашу тугу. Живот читам кроз безброј суза. Гавранови су прекрили небо као обележене године. Померам унапред сказаљку на сату, штимујем време. Недостаје ми смислено доба. Смехом се опраштам од своје прошлости. Време, ма колико брзо текло и мимо наше воље, не успева да однесе све наше забораве. Нека тешка тишина лежи над мојом прошлошћу. Живот је и згуснути збир времена који се проти ви забораву. Огледала су од старости пожутела. Понекад ми се чини да моја туга траје сувише дуго. Да бисмо били по својој мери требало би да доживимо осећај другачијег бојења дана. Ветро

ви сустижу наше сенке док се не затуре у време ну туге.

Живот често сазнајем мање из приче него из прећуткивања. Сви имамо неке далеке мостове и чудесну, громогласну, љуту тишину. Живот и оно што после следи је само задато проклетство.

Можда је пристигло време да се изврши попис свих наших привида. Често причамо о онима који нису говорили зашто нису говорили! Део мога живота је и мој ужас. Бирам мир пун страсти и успомена.

Волим пријатеље с којима ћу ћутати. Наше време је истекло. Остаје тихи, сетни отпоздрав и одлазак у заборав!

ГОДИНЕ УСАМЉЕНОСТИ

Остало ми је последње заостало вече про текле јесени и последње преостало надање будућег трајања. Као да се диже неки тајанствени шум. У устајалим пределима боравише нестварне приче.

Стрепња за живот и од живота. Мислено сам гледао негде, а нисам видео ништа. Бездан је прибирала сузе. Пристизале су мисли о сопственом нестајању.

Жалио сам што је проша неки обичан и досадан живот и што је дошло ново, тугаљиво трајање.

Долази тренутак када се морамо суочити са епизодом вечите тишине. Смисао нашег трајања је одлепшао. Укрштају се само мисли, све остало је привид. Имам само полупрошlost, полу садашњост, полубудућности и носталгични тон.

Боли прошлост кафане у којој сам проводио дане младости и последње тренутке наде. Остаје само траг хроничара у нашим сећањима. Не могу ни да разумем и прочитам ишчезли живот. Долази време неухватљивог ћутања.

Све се сабрало на уском колосеку. И све што постоји јавља се само из магловитог сећања. Спајају се два удаљена времена и две моје непостојеће сенке. Почињу да се испредају не важне, мале приче у стотину прича. И настаје време опаке склоности ка забору и трајном утрнућу.

Не могу ни да изаберем оне речи које се обично прве јаве. Само се појављује сенка која сличи смрти. Хвала, нисам заборављен писац, што нисам довољно читан, него што нисам умео да остварим тај наум!

Победиле су ме године усамљености и бола.

**НЕВРЕМЕ: ПРИЧЕ ИЗ ЗАВИЧАЈА:
НАД СЕЋАЊИМА И РЕЗИГНАЦИЈОМ
ДАНИЛА КОЦИЋА**

*Старост није радост.
(Бедни људи - Достојевски)*

Данило Коцић кренуо је кроз своја сећања, то царство сиромашних и усамљених људи. Мисао Монтења била му је све време на памети док су измаглице далеких слика и звуци давно изговорених речи наваљивале у таласима, попут летњих олуја.

Са сетом и благим осмехом на лицу, каткад засенченим „горким талогом искуства“ (Д. Киш), кренуо је од младости и свог Дадинца, над којим је први пут угледао небеску куполу осућу звезданим бисерјем, сликом која се носи до последњег даха и трена кратког људског искрења. Родно село, небо над њим и младост! Има ли ичег лепшег у сећањима кад старост заседне за врат, чула се смире, а илузије побегну незнано куда.

У самоћи, загледан дубоко у себе, кроз своје приче непрестано провлачи речи: детињство, младост, завичај, туга, смрт и одлазак. Приче су му засенчене сивилом које непрестано прекрива

и оне ретке тренутке радости сунчаних дана детињства и младости.

У причи *Невреме*, записује: „Понекад ми се чини да сам пристигао у невреме. Желим да измислим или одсањам нови живот. Најречитије говорило је моје ћутање. Време је у знаку апатије и враћа се у рђаву прошлост.”

Треба одмах, на почетку, нагласити, Данило Коцић је модеран приповедач на традиционални начин. Модерним језиком исказује вечне истине, на трагу мудраца наше књижевности: Андрића, Црњанског, Кочића и Меше Селимовћа.

Смирено, без патетике, казује: „Једино што ми је блиско души то су две истине: рађање и умирање, важно је шта човек нуди другима између та два наметнута догађаја. Све више осећам да заједно са давнашњим пријатељима живим само у сновима од слика које смо заборавили да постоје.”

Занимљиво је да су рођење и умирање, за Данила Коцића, који озбиљно промишља свет око себе, и човека у том свету, само два наметнута догађаја.

Оригинално и истинито!

Аутор збирке „*(Не)време - прича из завија*“, о њима је овде реч, беседи: „Са годинама старења чини ми се да је време изгубило свој часовник, па се све више надам да ћу поново срести своју прошлост.“

Сенекину мисао: „Чим смо рођени уписани смо у књигу мртвих“, потпуно помирен са судбином, хладно и рационално промишља: „*Корачам према будућности, а мој прави живот једино су успомене.*”

У причи „Човек без имена“ Данило Коцић постиже ниво писања у равни руских класика, Чехова и Достојевског. Усамљен човек без имена и иметка издвојен из гомиле Божја је агонија, али и милост. Та милост послата од Бога, једини је и највреднији пријатељ човеков, пас.

Рекло би се да тема није нова, али је свевремена, а аутор је испричао причу о пријатељству каква се чита код светских класика, па читалац стекне утисак да чита неког прослављеног писца, о којем се учи на катедри код прослављеног професора Рашка Димитрије вића.

Занимљиво је да Данило Коцић прича језиком старовремских мудраца, као његов старији претходник Данило Николић.

Прича о човеку и псу врх је приповедања и нашла би себи места у свакој светској антологији.

Врстан приповедач, проницљив, благо ироничан сатиричар, на само њему својствен начин, уме да у најкраћем објасни читаоцу испразну реторику „зналаца“ без покрића и умственика лошега умовања. Записаће: „Реченице им нису увек довољно смеле, али су нам биле нове са јаком патетиком која приличи младалачким годинама. Долазили су из престоног нам града и себе сматрали врховним ауторитетима. Све више, после њихових тирада, имали смо осећај мање вредности. Занесени пићем и величином своје уобразиље, чекали да одјутри у нашој провинцији. Заправо, биле су то избледеле сличице сопствене важности. Укратко, тамо у Белом граду показивала се њихова огољена испразност.”

Завирује и у најцрње друштвене поре, попут Достојевског, сликајући поразне слике злоупотребе деце за просјачење. Како приличи значајном писцу, не улепшава животне призоре са улице, упечатљиво уметнички и без компромиса задире у трулежно ткиво стварности. Поступак вредан поштовања.

У већини прича, аутор се бави феноменом времена и тишине. Теме велике и незахвалне, па их се хватају само озбиљни и зрели писци са искуством, какав је Данило Коцић.

Дефинисати време, зауздати га док стреловито пролазимо овим светом и одлазимо у бескрај вечности, све то праћено одјецима тишине, јер, на крају увек долази тишина од које човеку нема спаса, ни бежања.

Судњи час чине две компоненте: време и тишина. Време је нечији дар који треба да чувамо. Тишина је међупростор између оног јуче и долазећег трајања, записује Данило Коцић, и наставља: *„Време меримо само по своме сећању, а његову збиљу разумемо као највећу авантуру.“*

Аутор ових прича, по свему судећи, човек је великог, и не мање горког, искуства са људима. Било је, свакако, и оних са којима је проживео лепе тренутке дружења и бескрајних разговора за кафанским столом. Песник, прозаиста, публициста и ноћобдија, Данило Коцић живео је пуним плућима. После свих искустава записује: *„Бирајући људе с којима ћемо се дружити, несвесно бирамо и своју судбину, одсликавамо свој карактер и исписујемо своју, али и туђе биографије.“*

Као човек који дубоко промишља свет око себе, Данило Коцић, често и много размишља о

животу и његовим тајнама и чуду које му је дато на дар, а не можемо да га враћамо, како беседи Сенека, па ће поставити озбиљно питање: „Да ли је наш живот део милосрђа спојен са оним што се назива простором добра и зла, таме и светлости.”

Мора се признати, доста оригинално! Али, аутор се не зауставља питањима која озбиљно провоцирају. Да ли је живот један велики апсурд? Шта би се догодило са нама да немамо прошлост ни будућност, да имамо само садашњост? На први поглед застрашујућа питања, а опет тако једноставно умна и изазовна за сваког мислећег човека.

Страхови и стрепње прате човека од најранијих дана до смрти, тако су саздани човек и његов живот. Разлога за страхове и стрепње, нажалост, има превише, у свим временима. Навалују са свих страна и чине живот горким и тежим. Нови страхови нису нови, а страхови из детињства поново изроне у чудо. Из уснулог детињства призивамо родитеље да нам помогну (није ли чест узвик, кад нам је тешко: „Мајко моја...!” најбоља потврда ове мисли). Али, сем пожутелих фотографија и неправилног дисања, нема ничег више.

Веома је често питање, које постављају себи многи који пишу: ЧЕМУ ПИСАЊЕ? Постоји много одговора и сваки писац наводи своје разлоге.

Данило Коцић каже: „Пишем да бих живео”, па наставља, „писањем бежим од стварности и од властитог карактера. Писати у самоћи, а само се тако може писати, значи наћи спасење за своју уморну душу. Одгонетнути тајну одговора над

загонетком нашег постојања задатак је на којем морамо радити непрестано и упорно. Треба писати против досаде и тако демистификујући овај занат. Писањем треба победити сивило дана.”

Признајем, задивљујући одговори Данила Коцића, на нивоу и у стилу Данила Киша.

Борхес каже да је упознајући свет, градове, реке, језера, планине, људе... исцртавао и упознавао свој лик.

На крају живота враћамо се тамо одакле смо кренули и ту, заправо, налазимо све за чим смо жудели и путовали далеким просторима, нама непознатим, мислећи да се у њима скривају наше илузије и снарења.

На ову тему, Данило Коцић записује: „Насупрот блештавилу света наметале ми се слике чамотиње, сиромаштва, беде и самоуништења мога родног краја. Па ипак, у тој планинској недођији тражим наду и налазим спасење.“

Говорећи о људима, примећује врло луцидно: „*Кад људи победе себе, довољно су награђени.*“ После овога, аутор поручује: „Тешко оном коме недостаје смисао за прошлост.“

Сваки чин стварања је буђење одговорности за оно што човек јесте, али и за оно што није, а желео би да буде, поручује Данило Коцић.

За њега је, како каже, живот шаховска партија са вечношћу, коју свако од нас почиње да губи после првог погрешног потеза. Човек, који није у стању да се ваљано присети свог живота, каже да га није ни проживео. За себе ће рећи да су му успомене постале једини сведоци времена.

Већ смо приметили да су речи ћутање и смрт најчешће у приповедању Данила Коцића. Има се

утисак да је опчињен овим двама речима: „Нај речитије је говорило моје ћутање. Од свих истина за којима човек трага васцелога живота, само су две непорециве: човек се рађа и умире.“ И ту се затвара лук звани људски живот, којим је Данило Коцић опхрван од прве до последње реченице у својим причама, јасно стављајући читаоцу до знања, да ма шта чинио, тај ће се лук једном зарити дубоко у земљу.

Андрић је записао: „Даљино, мајко свих жеља.“ Није ли многи од нас, прочитавши ову мисао, сетио својих младалачких снова о даљи нама, које су нас заводиле.

За Коцића даљине су синоним за време, ту бесконачну даљину, од које нам је дато само неколико тренутака. Не случајно, записује: „Више пишем кад не пишем, јер размишљам. Две се теме укрштају, вечност и вечита пролазност времена, али и људске душе. Људи крену у велики свет за успехом, али са јаком носталгијом за завичајем.“ Ето одговора на све наше жеље за даљинама, закључује Данило Коцић.

Готово да нема значајнијег писца, домаћег и светског, који није писао о детињству, па је то случај и са аутором ове збирке прича, с том разликом што су код њега све присутне речи: детињство, прошлост, сећања, тишина и смрт.

Разлоге за овакав речник ваља тражити у годинама које се нанижу у озбиљну и отежалу ниску око врата човека.

Стилом причања, дубоким понирањем у себе и своја сећања, Данило Коцић пише о детињству, пре свега, на то чаробно доба живота, ма колико било грубо и тешко. Чаробност детињства поти

че из наших чистих душа. Дакле, детињство, то је чистота душе. Мој прави живот, писао је Коцић, су сећања. Разлика између истине и сна, живота и смрти само је привид!

Путујући за својим мислима, Данило Коцић долази до закључака: „Људи, каткад носе у себи живот као звучну празнину, или као неизрециву слику бола, уморе се од својих речи као море од својих таласа. Речи испредају страшне поруке, а ћутање долази као утеха и лек од дубоке патње. Писци понуде речи, и то је довољно да се покуша немогуће.”

Као да нам аутор ових прича хоће да каже о неминовности краја, те *сингуларне тачке у којој све постаје ништа и ништа постаје све*. Само је крошња липе у дворишту наше куће била зелена кроз наша трајања, додаје аутор сетно.

Ћутање старца који је изгубио сина у рату најтеже је ћутање у којем се несрећни отац дружи са сећањима и сав се преноси у прошлост, јер садашњости се грози, а будућности нема. Још један осврт писца на ћутање и суровост човекове судбине.

Ћутање, у овом случају превелика је туга, о којој велики мајстор кратких прича Антон Павлович Чехов одавно, а Данило Коцић наставља у одличном књижевном стилу озбиљног и зрелог писца.

Притиснут свакодневљем, човек не примећује да му баналности прогутају живот. Појединци проживе у беди и скитању, а тек на последњем испраћају чини се да су били велеградска госпо да. Насупрот њима, моћницима смо славили рођендане у колективном трансу. Тек ће нам

њихова смрт показати бесмислице наших чињења и заблуда.

Овако Данило Коцић у једној причи прави резиме о свету и људима, показујући да је живот, у већини случајева, сачињен од мноштва заблуда појединаца.

Полазећи на студије у Лондон, у далеки свет дуге научне традиције, један од најбољих неуро психијатара и филозоф Јован Стриковић, понео је у свом пртљагу камен из родног села. Није то био никакав талисман, био је то део судбине умног човека чврсто везаног за родно тло и камен на којем је поникао.

Данило Коцић о својој везаности за родитељски дом и село у којем је поникао, пише: „На завичајном камену у тишини и самоћи навиру сећања на младост и несташлуке, али се и своде рачуни са собом и животом, без штимовања резултата. Горко и истинито, без подвала.”

У младости, оној раној и најлепшој, човек се труди да учењем побегне из беде и сиротиње, настојећи да разумно искористи време које му је дато. Са годинама, у несталности јесењих ноћи, како каже аутор прича, схватиће да изгубљено време постаје време најлепших тренутака.

Живот и јутра имају једну заједничку особину, лепи су, чаробно лепи, док се рађају, али су и варљиви. Између те чаробности и подмукле варљивости опстаје човек, као између чекића и наковња.

Већ је речено, али ваља поновити, причање Данила Коцића сво је у сећањима на детињство и одрастање, пуно тихе резигнације, али и лирске топлине, засенчено мирисима поља, сунчаним

јутрима маја, и ћутањем као најбољим савезни ком.

Кроз целокупно приповедање провлачи се заједничка нит која јарком бојом истиче у први план пишчеву љубав и пупчану везу за родитељски дом. Ово је једна од бољих одлика причања Данила Коцића.

У немилосрдној интроспекцији, аутор ових прича излази из свог рама и записује: *„Несрећа никоме није добра, али је игром историје постала део опште историје нашег народа.“*

Наставља даље, на ширем фону овога времена и цивилизације: „Реч је постала магични симбол који је време истрошило и искварило.“

Утонуо у самоћу и тишину, дружећи се са далеким успоменама, записаће: „Успомене треба одби ти од себе онога трена кад почну да разарају душу.“

Приметно је да су трагика и горчина битне одлике приповедања Данила Коцића. Неостваре на љубав и ћутање о њој завршиће се у сеоској крчми уз последње пиће и евергрин музику давних седмдесетих. Ех, зар је једном било?

Данила Коцића, најпре као човека, потом и као писца, мучи питање како најмудрије проживети живот? Он не даје одговор, а ко би га уопште могао дати, кад то нису могли умови од Сократа и Платона, до Расела и Сартра. Али оно у шта верује, то је да без немира срца нема доброг дела, па прави уметници у властитом немиру стварају непоновљиве, луцидне стихове и приче које се памте.

У овом, по свему судећи безидејном времену, Данило Коцић тврди да се идеје рађају нежне, да би временом постајале све грубље. Није на писцу

да заступа ичије идеје, његово је да пише истину, да сведочи верно о времену и људима. Писац из провинције, онај са лошом адресом, како је говорио Милош Црњански, мора бити вишеструко бољи од оног из престонице, да би уопште био примећен, а о наградама и признањима не сме ни да сања. Остаје му да ствара и ћути, препушта јући суд о своме делу неподмитљивом судији, времену.

После свега, једна изузетно луцидна премисао Данила Коцића достојна великих умова светске литературе: *„У читавој људској историји ниједно поглавље није поучније за срце и душу од списа човекових заблуда.“*

После дугих година безверја, тетураво и неси гурно, више помодарски, долази време веровања. Има у томе доста претеривања и погрешног приступа вери и веровању, па Данило Коцић опомиње: *„Веру не треба искушавати слепим надањима. И вера и нада морају имати здравог резона. Без тога не вреде много.“*

Sapienti sat!

Сваки човек има права на своју истину, а највише разоткрива себе дугим ћутањима. Они који много говоре, мало казују, још мање значе.

Велико је питање шта одређује понашање човека: судбина, коб, наследни грех или ћуд. Много је назнака да су ови појмови изгубили значење, а човек стоји замишљен пред својом сенком. То је све што му остаје од свих могућности. Онога трена кад му глава постаје затвор, човек је доживео највећи пораз. Учинити себе независним најтежи је задатак, поручује аутор збирке *„(Не) време - приче из завичаја.“*

У причама Данила Коцића главни јунак је поражени човек, губитник, губитник на сваки начин и у свему. Успешни га не интересују, јер зна ону народну мудрост по којој успех има много родитеља, а неуспех само једног, а поражен је онај човек који нема идеала. Јер, човек умире кад почне да сумња у своје идеале, опомиње Данило Коцић.

Бавећи се успоменама као темом свога приповедања, Данило Коцић упозорава: „Обазриво са успоменама, људи их или улепшавају или описују друкчије.“

Приметно је да је у причама Данила Коцића веома присутна реч смрт: „Да ли човек проживи у суженом простору свемира и величанственом простору унутрашњих збивања.“

Невероватна, ингениозна мисао пред којом дуго ћутим и не усуђујем се да тражим одговор.

Следи још један бисер: „Није лако разликовати лепоту мудрости, ни мудрост лепоте,“ писцу је само празан папир слободна територија, али исто временом и застрашујући и непоткупљиви. Нема већег и опаснијег изазова од белине празног папира, додаје.

Залазећи дубље у вртове приповедања Данила Коцића све више намеће ми се мисао, да је он алхемичар речи. „И кад помислимо да смо рекли све, нисмо рекли довољно. Тешко је наћи лека и скровишта за опустошени живот.“

Данило Коцић је на себи итекако осетио сву тежину пустошења живота, само зато што је био, и остао, човек са ставом, личним и професионалним, не желећи да прави труле компромисе са онима који су тврдоглаво бранили трулеж и распад система од којег су лично профитирали.

Поучен животни искуством, забележиће: „Највећу љубав треба тражити у пределима свога духа. Тешко је правити *„белешке за једну самоћу“* и постати незнанац самом себи. Треба се враћати малим стварима, тамо где је сваки почетак и крај, тамо где су први извори наших песама и суза.

Одмиче приповедање Данила Коцића одмерено, тихо, сетно, да би одједном прешло у крешендо: „Старост и самоћа, потрошени су сви миришљави сапуни, а време које је будило наду исто временом је отишло! О пијана сенко живота, зашто ме сада мучиш када ми је преостало тако мало наде?“

Нагло, силовито, смирена проза казивања прелази у поезију бунта против живота и његових превара. На трагу старомудраца, Данило Коцић примећује: *„Које није довољно мало, ништа му није довољно.“* Ову мудрост не знају, или заборављају они који су кројили наше судбине. Временом су постајали само сенке, силно се разочаравши, јер се нису надали таквој судбини. Своје негдање заблуде још увек нису схватили, а заблуде су им биле трагичне по нас, па ће Данило Коцић, с правом питати: *„Да ли ће се наћи неко довољно уман да без патетике, са миром и разумом, напише историју нашега плакања?!“* Потом следи круцијално питање: *„Да ли ће људски род поново пронаћи разум и створити лепоту из ништавила?!“*

Ово мудро и застрашујуће питање најдубље задира у суштину данашњег света и времена.

?!

Одговор је само овај.

Широм планете све више је људи без радне адресе, а без радне адресе поражен је човек. Али,

време у којем је толико поражених људи и само је поражено. Чињеница коју креатори судбине овога света не схватају, проглашавајући крај историје.

Много је заблуда, лажи и превара, истина је згажена у блату неморала, много се о томе говори, нико не нуди решења и излаз. На писцу је да помно бележи, јер записано остаје.

Подухватио се Данило Коцић и једног посве тешког задатка, писања кратких прича. Можда се оваква намера писања, да се огледа и у овом жанру, може објаснити његовом реченицом: „Тешко је наћи себе у времену које није твоје, јер је твоје давно минуло, па су ти остале само приче у одломцима.”

Прилежнији читалац ће заиста стећи утисак да су кратке приче Данила Коцића само одломци његових дужих прича, које он, из неких разлога, није испричао до краја. Можда их није допричао јер како каже: „Велика је туга кад нестану прави ла доброг укуса, а време заћути и остану само неизговорена сећања. Јер у ћутању скрајнуте су најважније приче које казују суштину ствари. Зато су људи који ћуте већи мудраци од прича лица.“

Данило Коцић једнако уме да прича и да ћути, у томе и јесу лепота и значај његовог припо ведања. Збирком „(Не)време – приче из завичаја“ - то недвосмислено потврђује.

13. јануар 2024.

Светолик Станковић

О АУТОРУ

Данило Коцић (4. септембар 1949. година, село Дадинцу, Власотинце), професор књижевности и дипломирани правник. Као стипендиста Косова и Метохије био је професор српског језика и Устава СФРЈ у Гимназији „Браћа Рибар“ (Исток, Косово и Метохија) и Гимназији „Стеван Јаковљевић“ (Власотинце).

Коцић је био новинар и уредник у приштинском дневном листу *Јединство* 1977/1978. године, а затим је три деценије радио као новинар - дописник *Политике* из Лесковца и југа Србије. Један је од оснивача (био је и председник) Удружења писаца Лесковца и стални сарадник гласила *Помак*. Члан је Удружења новинара Србије и Удружења књижевника у домовини расејању.

КЊИЖЕВНИ РАД: РОМАНИ: *Изабрани живот* (Лесковац 1997), *Изабрана тишина* (Лесковац 2000), *Изабрани дани* (Лесковац 2012), *Измаглице* - трилогија (Лесковац 2016); ЗБИРКЕ ПЕСАМА, ПРИЧА И АФОРИЗАМА: *Чудна лађа*, песме (Лесковац 1987), *Дневник на распусту*, песме (Лесковац 2002), *Говор камена*, песме (Лесковац 2004), *Песма жени*, песме (Власотинце 2007), *Невреме* – приче из завичаја (Лесковац 2016), *Аутобиографија – време сенки*, I део (Лесковац 2016), *Афо(к)ризми и друге (не)згоде*, (Лесковац 2017), *Афоризми са тужне пруге, I* (Лесковац 2018); *Афоризми са тужне пруге II* (Лесковац 2018);

СТУДИЈЕ И ПУБЛИКАЦИЈЕ: *Лесковачки писци – трагови и трагања*, I-II (Лесковац 2015, 2016),

Лесковачки песници – панорама лесковачког песничства 1944 – 2014 (Лесковац 2015), *Изабрани списи – сликање меморије* (романи, приче, песме, Лесковац 2016), *Хумор у делима писаца лесковачког краја* (Лесковац 2016), *Говор Лесковца и југа Србије* (Лесковац 2016), *Проф. др Душан Јањић: живот и мисао – хрестоматија и коментари* (Лесковац 2017), *Проф. др Тихомир Петровић, живот и мисао – хрестоматија и коментари* (Лесковац 2017), *Проф. др Драгомир Радовановић: живот и мисао – хрестоматија и коментари* (Лесковац 2017), *Др Добривоје Бошковић: живот и мисао – хрестоматија и коментари* (Лесковац 2017), *Говор Лесковца и југа Србије међу дијалектима српског језика* (Лесковац 2021), *Лесковачки писци и њихово доба*, друго измењено и допуњено издање на више од 1.100 страна великог формата (Лесковац 2021), *Др Добривоје Бошковић: живот и мисао – хрестоматија и коментари* (друго издање, Лесковац 2022), *Драган Радовић: живот и мисао – хрестоматија и коментари* (Лесковац 2022), *Бора Здравковић: Живот и мисао* (Лесковац 2023).

Данило Коцић је својим књижевним стваралаштвом стао у први ред лесковачко-власотиначке литературе. Песник и прозни писац, представља се као свестрани стваралац (више романа, збирки песама, критичар и историчар књижевности).¹

---

* ¹ Мр Лука Крстић, „*Власотиначка песничка панорама*“, приказ, *Кућа од расцветалих жеља*, збирка песама власотиначких аутора, Фондација даровитих „Христифор Црниловић – Кица“, Власотинце, 2007, стр. 208-209. *Напомена*: Мр Лука Крстић, одличан писац, био је изванредни гимназијски професор, који је предавао и мојој генерацији далеке 1965/66. године.

САДРЖАЈ:

- ПИСМО КАО ОПОМЕНА *Уместо увода* (5)
- ПРЕ СНОВИЋЕЊА (9)
  1. Странице детињства (9)
  2. Савет старог учитеља (19)
  3. Сеоски дом (26)
  4. Писмо и наде (29)
  5. Шифре (36)
  6. Трајање (40)
  7. Говор је слика душе (43)
  8. Провинцијалац у Београду (49)
  9. Истине о једном времену (53)
  10. Разгледница (56)
  11. Успомене и сузе (58)
  12. Прича нашег учитеља (67)
  13. Прича по сећању (76)
  14. Школски друг (84)
  15. Клупа и задружни дом (93)
  16. Невидљиви људи (98)
  17. Лепа жена и – вино (103)
  18. После сновићења (108)
  19. Скитница (117)
  20. Човек без имена (134)
  21. Критичари (139)
  22. Поразне слике живота (142)
  23. Тихи људи (148)
  24. Слушање тишине (145)
  25. Човек без радне адресе (151)
  26. Прва љубав (153)
  27. Прохујало време (158)
  28. Ловачка прича (163)
  29. Домаћи задатак (165)

• **КРАТКЕ ПРИЧЕ** (167)

1. Абер (169)
2. Ливаде (170)
3. Докони дани (171)
4. Туга (172)
5. Родослов (173)
6. Ћутолог (174)
7. Река (175)
8. Виногради (176)
9. Живот после живота (177)
10. Сенка (178)
11. Трагови сећања (179)
12. Избор (180)
13. Разгледница (181)
14. Године усамљености (182)

Рецензија: Светолик Станковић:

(Не)време - приче из завичаја: „Над сећањима и резигнацијом Данила Коцића“ (185)

Белешка о аутору (199)

С а д р ж а ј (201)

Данило Б. КОЦИЋ:
НЕВРЕМЕ - ПРИЧЕ ИЗ ЗАВИЧАЈА

%

Издавачи

ГЛАСНИК – Медија центар 016
Народна библиотека „Десанка Максимовић“
Власотинце

Удружење писаца Лесковац
Ауторско издање

%

Уредници

Проф. др Душан Јањић
Срба Такић, песник

%

Рецензент

Светолик Станковић, књижевник
%

Илустрације и фотографије

Академик Тодор Стевановић

Мики Михајловић

Драгољуб Станковић Чиви

Зоран Илић

Зоран Стојичић

Данило Коцић

%

**Техничко уређење, лектура
и компјутерска обрада**

Данило Б. Коцић

%

Коричење и штампање

Printup - Лесковац

%

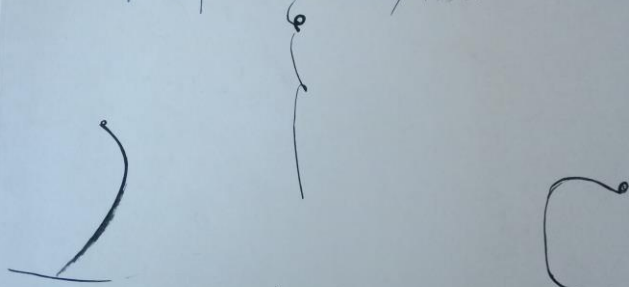
Тираж

100 примерака

Напомена:

*Објављивање збирке **(НЕ)ВРЕМЕ – приче из завичаја** (аутор Данило Б. Коцић) подржали град Лесковац (Програм и пројекат у области културе за 2024. годину) и штампарија „Printup“ - Лесковац*

Данилу Ксцићу за сурет у петнаесту
тодор 20. септембра 1996.

линија тодорова

**CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

821.163.41-32

КОЦИЋ, Данило, 1949-

Невреме : приче из завичаја / Данило Б. Коцић. -
Лесковац : Медија центар 016 ; Д. Коцић; Власотинце :
Народна библиотека „Десанка Максимовић“, Удружење
писаца Лесковац, ауторско издање, 2014 (Лесковац :
Printup). - 203 стр. : илустр. ; 20 см. Ауторова слика. -
Тираж 100. - Стр. 185-: Невреме : приче из завичаја : Над
сећањима и резигнацијом Данила Коцића / Светолик
Станковић. - О аутору: стр. 199-200.

ISBN 978-86-82996-00-2 (МЦ016)

COBISS.SR-ID 152020489
